

**COMMISSIE VAN TOEZICHT
BETREFFENDE
DE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN**

TOEZICHTSRAPPORT

inzake

het onderzoek naar de activiteiten van de BVD jegens de heer
R.H.G. van Duijn

CTIVD nr. 41

19 november 2014

TOEZICHTSRAPPORT

Inzake het onderzoek naar de activiteiten
van de BVD jegens de heer R.H.G. van Duijn

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	i
1 Inleiding	1
2 Opzet van het onderzoek	2
2.1 <i>Onderzoeksvraag</i>	2
2.2 <i>Methodiek</i>	3
3 Activiteiten door of in opdracht van de BVD	5
3.1 <i>Aandachtsgebieden van de BVD in de jaren '60 en '70</i>	6
3.1.1 <i>'Extremistische stromingen'</i>	7
3.1.2 <i>Provo</i>	10
3.1.3 <i>Kabouters</i>	17
3.2 <i>Inzet van bijzondere middelen door de BVD</i>	18
3.3 <i>Optreden van de toenmalige Gemeentepolitie Amsterdam</i>	22
3.3.1 <i>Oprichting groep IJzerman</i>	23
3.3.2 <i>Opleiding groep IJzerman</i>	24
3.3.3 <i>Aansturing groep IJzerman en Inlichtingendienst</i>	25
3.4 <i>Dieporieslijst</i>	31
3.5 <i>Ontvoering</i>	36
3.6 <i>De jaren '80 tot heden</i>	37
4 Slotbeschouwing	38
5 Conclusies	40

BEGRIPPENLIJST.....	44
BIJLAGE.....	50

COMMISSIE VAN TOEZICHT
BETREFFENDE
DE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

CTIVD nr. 41

SAMENVATTING

**Bij het toezichtsrapport
inzake het onderzoek naar de activiteiten
van de BVD jegens de heer R.H.G. van Duijn**

De Commissie heeft een onderzoek verricht naar de activiteiten van de toenmalige BVD jegens de heer R.H.G. van Duijn. Dit onderzoek volgt uit het verzoek dat de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op 5 juni 2013 deed aan de Commissie. De minister verzocht om onderzoek naar de vraag of de BVD in de jaren '60, '70 en '80 van de vorige eeuw bijzondere bevoegdheden (in de zin van de Wiv 2002) heeft ingezet jegens de heer Van Duijn.

Vervolgens heeft de Commissie gezocht naar een uitgebreidere invulling van deze onderzoeksvraag. Zo probeert zij met haar onderzoek tegemoet te komen aan de bezwaren van de heer Van Duijn en het Comité Rechtsherstel Roel van Duijn. Volgens hen was de onderzoeksvraag van de minister namelijk te beperkt. Overigens hebben zij wel met de vraag van de minister ingestemd.

De Commissie betreft een aantal extra onderwerpen bij het onderzoek en spreekt zich hierover uit. Dit zijn:

- de aandacht die de BVD heeft gehad voor de provo- en kabouterbeweging in de jaren '60 en '70, en in hoeverre deze aandacht paste binnen de taakopdracht van de BVD om gegevens in te winnen over politiek-extremistische stromingen;
- het optreden van de groep IJzerman en van de inlichtingendienst van de toenmalige Amsterdamse gemeentepolitie voor zover deze zouden hebben gehandeld onder aansturing van de BVD;
- de vermeende plaatsing van de heer Van Duijn op de interneringslijst van operatie Diepvries, ook wel de diepvrieslijst genoemd;
- de ontvoering van de heer Van Duijn in april 1970 voor zover de BVD daarbij eventuele betrokkenheid had;
- de aandacht die er voor de heer Van Duijn bestond vanaf de jaren '80.

Aandacht in jaren '60 en '70

De Commissie oordeelt dat, naar de maatstaven van die tijd, de BVD destijds terecht aandacht voor de heer Van Duijn en de provobeweging had. Dit oordeel baseert zij op de anarchistische grondslag van provo als beweging, het radicaliserende karakter van provoactiviteiten en -uitlatingen, het revolutionaire gedachtegoed dat werd aangehangen en bepaalde op geweld gerichte uitlatingen van de heer Van Duijn. Hierbij vindt de Commissie van belang dat de BVD zichzelf in dat verband bepaalde beperkingen oplegde in het licht van zijn specifieke taakopdracht. In de interne normstelling van mei 1967 geeft de BVD aan dat operationele activiteiten (de inzet van bijzondere bevoegdheden) alleen kunnen plaatsvinden, als sprake is van heimelijke politieke activiteiten. Deze deden zich bij de heer Van Duijn en provo niet voor. De Commissie heeft op grond van haar onderzoek geen aanwijzingen dat de BVD buiten deze zelf opgelegde grenzen is getreden.

De BVD had ook aandacht voor de ontwikkelingen binnen de kabouterbeweging. Dit blijkt uit de dossiervorming over dit onderwerp. De Commissie meent dat de betrokkenheid van een aantal ex-provo's, zoals de heer Van Duijn, een aanleiding heeft gevormd de groepering en de leiding ervan in zicht te willen houden. De Commissie concludeert echter dat de kabouterbeweging binnen het taakgebied van de BVD geen voorname positie had. Zij heeft namelijk geen interne beleidsstukken of externe rapportages over de beweging gevonden.

Bijzondere bevoegdheden door de BVD

Het persoonsdossier van de heer Van Duijn bevat gegevens die afkomstig zijn van een of meer menselijke bronnen. Uit het onderzoek naar de herkomst van deze informatie komen dertien agentenoperaties van de BVD naar voren. Op basis van de bestudeerde dossiers van deze operaties concludeert de Commissie dat de BVD niet (gaandeweg) een agent, in de zin van de Wiv 2002, heeft ingezet jegens de heer Van Duijn en jegens de bewegingen die hij (mede) heeft opgericht, zoals provo en de kabouters. Voor provo heeft de Commissie één concreet geval van incidentele sturing van een agent vastgesteld. Met deze sturing werd echter niet beoogd informatie over de heer Van Duijn te verkrijgen en dat is ook niet gebeurd. Het persoonsdossier bevat wel meerdere gegevens over de heer Van Duijn die afkomstig zijn uit verschillende agentenoperaties, maar deze gegevens zijn niet op aansturing van de BVD verzameld. Dit is zogenoemde bijvangst die kennelijk op eigen initiatief van de agenten aan de BVD is verstrekt.

De Commissie heeft in haar onderzoek ook geen aanwijzingen gevonden dat de BVD mogelijk andere bijzondere inlichtingenmiddelen jegens de heer Van Duijn heeft ingezet. De Commissie is ervan overtuigd dat als dergelijke middelen waren ingezet en hieruit opbrengst over de heer Van Duijn was verkregen, hiervoor bepaalde aanknopingspunten in de informatie in het persoonsdossier van de heer Van Duijn te vinden waren geweest. Dit is niet het geval. Daarom is het volgens de Commissie aannemelijk dat er geen bijzondere bevoegdheden zijn ingezet.

Groep IJzerman en Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam

Het dossieronderzoek wijst uit dat de BVD pas na de oprichting van de groep IJzerman op de hoogte kwam van het bestaan ervan. Ook had de BVD grote bezwaren tegen het ontstaan van wat de dienst zag als een tweede inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam, naast de bestaande Inlichtingendienst Amsterdam. Op grond hiervan acht de Commissie het niet aannemelijk dat de BVD betrokken was bij de oprichting van de groep IJzerman.

De Commissie concludeert dat de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam de BVD heeft verzocht om scholing voor de leden van de groep IJzerman. Het initiatief hiertoe ging echter niet uit van de BVD. Verder concludeert de Commissie dat de BVD deze leden niet heeft geschoold, omdat de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam van de opleidingsmogelijkheid van de BVD heeft afgezien. Deze conclusie gaat in tegen wat de heer Van Duijn hierover zegt. Overigens zijn er wel een beperkt aantal voorlichtingsbijeenkomsten geweest.

De Commissie heeft geen aanwijzingen dat de groep IJzerman werd aangestuurd door de BVD. Evenmin zijn er aanwijzingen dat de groep IJzerman door de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam werd aangestuurd om informatie voor de BVD te verzamelen. Daarom acht de Commissie het niet aannemelijk dat de BVD de groep IJzerman heeft aangestuurd.

Diepvrieslijst

Het onderzoek van de Commissie heeft documenten opgeleverd die een nieuw licht werpen op de, overigens begrijpelijke, aanneme die de heer Van Duijn doet op grond van de aan hem vrijgegeven documenten uit zijn persoonsdossier. Volgens de heer Van Duijn stond bij op de interneringslijst van operatie Diepvries. Op basis van de gevonden documenten acht de Commissie het echter niet aannemelijk dat de heer Van Duijn was opgenomen op de interneringslijst 1966/1967 die de minister heeft goedgekeurd.

Ontvoering

In het persoonsdossier van de heer Van Duijn, en in het archief, zijn geen eigen documenten gevonden van de BVD over de ontvoering van de heer Van Duijn. De BVD heeft bepaalde informatie van de politie over de ontvoering in het persoonsdossier niet vrijgegeven aan de heer Van Duijn, toen hij verzocht om inzage. Dit heeft echter alleen te maken met de bescherming van de privacy van de betrokkenen bij het politieonderzoek. De reden is niet te relateren aan bescherming van een geheime bron van de BVD en evenmin gelegen in het verhullen van een eventuele betrokkenheid van de BVD bij de ontvoering.

De Commissie heeft geen aanwijzingen gevonden voor enige betrokkenheid of initiatief van de BVD in de ontvoering van de heer Van Duijn. Ook zijn er geen aanwijzingen dat de BVD op de hoogte was van de voorbereiding van de ontvoering. De Commissie heeft verder geen aanwijzingen dat de BVD op enig moment vooraf op de hoogte was van de identiteit van de daders en dus ook niet dat de BVD niet bereid was deze informatie te delen met de opsporings- en vervolgingsautoriteiten. Nog los van het feit dat ontvoering geen middel is dat paste binnen de taakomschrijving van de BVD, kan de Commissie zich moeilijk indenken welk oogmerk de BVD kan hebben gehad met een eventuele ontvoering van de heer Van Duijn. Of wat deze activiteit de BVD zou hebben opgeleverd in het licht van zijn taak de regering te voorzien van informatie over de staatsveiligheid. De Commissie acht het daarom niet aannemelijk dat de BVD vooraf afwist van de plannen voor de ontvoering, noch dat de BVD bij de uitvoering van de ontvoering betrokken was.

De jaren '80 tot heden

Het persoonsdossier van de heer Van Duijn telt twee documenten die dateren van na 1982. Beide documenten bevatten informatie uit open bronnen. De Commissie stelt vast dat de heer Van Duijn op dit moment geen onderwerp van onderzoek van de AIVD is.

De alinea hierboven gaat specifiek over de samenstelling van het persoonsdossier over de heer Van Duijn na 1982. Daarnaast wil de Commissie nog iets opmerken over de dossiervorming van de BVD over de heer Van Duijn in het algemeen. De Commissie betwijfelt of het noodzakelijk was informatie over hem te blijven bergen in zijn persoonsdossier. Deze noodzaak lijkt te ontbreken na opheffing van de bewegingen van de heer Van Duijn in de loop van de jaren '70 van de vorige eeuw. In het persoonsdossier zitten echter nog gegevens tot 1989. Toentertijd was de werkwijze van de BVD gericht op het bewaren van beschikbare informatie; er was nog geen sprake van digitalisering. Hierdoor kon papieren informatie minder gemakkelijk worden teruggevonden of opnieuw op relevantie worden beoordeeld. Toch vindt de Commissie dat het enkele bestaan van een dossier niet op zichzelf rechtvaardigt daarin gegevens te blijven bergen. Ook zonder de inzet van bijzondere bevoegdheden moet met enige regelmaat worden gewogen of het noodzakelijk is beschikbare informatie te bergen in een dossier. Het is de Commissie niet gebleken dat een dergelijke weging bij de dossiervorming over de heer Van Duijn heeft plaatsgevonden. In het licht van de Wiv 2002, in het bijzonder het bepaalde in artikel 12, levert het verwerken van gegevens zonder noodzaak daartoe nu een onrechtmatigheid op.

COMMISSIE VAN TOEZICHT
BETREFFENDE
DE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

CTIVD nr. 41

TOEZICHTSRAPPORT

Inzake het onderzoek naar de activiteiten
van de BVD jegens de heer R.H.G. van Duijn

1 Inleiding

In zijn brief van 4 juni 2013 vraagt de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) aan de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (verder: de Commissie) een onderzoek in te stellen. Hier geeft hij bij aan dat de heer Van Duijn heeft ingestemd met dit onderzoek. Met het onderzoek moet de Commissie vaststellen of in de jaren '60, '70 en '80 van de vorige eeuw door of in opdracht van de BVD jegens de heer R.H.G. van Duijn bijzondere inlichtingenmiddelen zijn ingesteld. De minister verstaat voor dit onderzoek onder 'bijzondere inlichtingenmiddelen' de bijzondere bevoegdheden zoals die in de Wiv 2002 zijn opgenomen. Overigens valt de onderzochte periode niet onder de werking van de Wiv 2002. Wel zijn volgens de minister in dit onderzoek de bevoegdheden van de Commissie van toepassing zoals die zijn vastgelegd in de Wiv 2002.

De Commissie heeft besloten aan het verzoek van de minister van BZK te voldoen. Het onderzoek is op 5 juni 2013 aangekondigd aan de minister, de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal en het hoofd van de AIVD.

Het onderzoek van de Commissie heeft overigens vertraging opgelopen vanwege de prioritering van de onderzoekswerkzaamheden voor het toezichtsrapport 38 en het opstellen van haar reactie op het evaluatierapport van de commissie-Dessens. Daarnaast is met ingang van 1 januari 2014 de samenstelling van de Commissie veranderd. Vanaf dat moment heeft de Commissie een nieuwe voorzitter en een nieuw commissielid.

Dit rapport heeft geen geheime bijlage.

Het toezichtsrapport is door de Commissie opgesteld op 3 september 2014. De Commissie heeft op 24 september 2014 de reactie van de minister van BZK op het opgestelde rapport ontvangen. In deze reactie heeft de Commissie geen aanleiding gezien passages te verplaatsen naar een geheime bijlage. Op 9 oktober 2014 heeft de Commissie inzage in het conceptrapport gegeven aan de heer Van Duijn en zijn vertrouwenspersoon de heer Olof. De opmerkingen en vragen van de heer Van Duijn over het rapport heeft de Commissie integraal opgenomen in een bijlage bij het rapport. Hierbij staat ook de reactie van de Commissie op de vragen en opmerkingen. Als het rapport is aangepast vanwege de opmerkingen, is dat in de bijlage aangegeven. Als de opmerkingen niet tot aanpassing van het rapport hebben geleid, is dit gemotiveerd onderbouwd. Het toezichtsrapport is door de Commissie vastgesteld op 19 november 2014.

Aan het einde van het rapport is een begrippenlijst opgenomen.

2 Opzet van het onderzoek

2.1 Onderzoeksvraag

In navolging van het verzoek van de minister heeft de Commissie een onderzoek ingesteld naar de vraag of in de jaren '60, '70 en '80 van de vorige eeuw door of in opdracht van de BVD bijzondere inlichtingenmiddelen jegens de heer Van Duijn zijn ingezet. Hierbij neemt de Commissie tot uitgangspunt dat handelingen van de BVD die thans zouden gelden als bijzondere bevoegdheden in ieder geval vallen onder het onderzoek.

Bij de start van het onderzoek heeft de toenmalige voorzitter van de Commissie op 20 juni 2013 uitgebreid met de heer Van Duijn en mevrouw De Vries, van het Comité Rechtsherstel Roel van Duijn, gesproken. De aanleiding voor dit gesprek vormde de zinsnede in de brief van de minister van BZK dat de heer Van Duijn onder aantekening van de nodige bedenkingen heeft ingestemd met de onderzoeksvraag. De Commissie achtte het van belang enerzijds de heer Van Duijn in de gelegenheid te stellen zijn bedenkingen bij het onderzoek te kunnen toelichten en anderzijds zelf een toelichting te kunnen geven op de afbakening en invulling van het onderzoek zoals de Commissie deze voor ogen zag.

In het kader van het onderzoek heeft de Commissie kennisgenomen van het boek 'Diepvriesfiguur' dat de heer Van Duijn in 2009 heeft gepubliceerd naar aanleiding van de vrijgave van documenten uit zijn persoonsdossier bij de AIVD. Ook heeft de Commissie kennisgenomen van het rapport naar aanleiding van het eigen onderzoek van het Comité Rechtsherstel Roel van Duijn naar het optreden van de BVD ten aanzien van de heer Van Duijn dat het Comité aan de Commissie heeft doen toekomen.

Uit voorgenoemde bronnen is de Commissie gebleken dat de heer Van Duijn en het Comité Rechtsherstel Roel van Duijn een historisch onderzoek aangewezen achten, waarbij breder wordt gekeken dan de BVD en de inzet van bijzondere inlichtingenmiddelen. In ieder geval zou aandacht moeten worden besteed aan onderwerpen als de plaatsing van de heer Van Duijn op de zogenoemde diepvrieslijst, de negatieve beeldvorming door de BVD, de jarenlange nodeloze en disproportionele aandacht van de BVD voor de heer Van Duijn, de betrokkenheid van de BVD bij de ontvoering van de heer Van Duijn en de betrokkenheid van andere overheidsinstanties die onder de 'geheime dienst' als geheel vallen, met name de voormalige groep IJzerman en de Inlichtingendienst van de toenmalige Amsterdamse gemeentepolitie (ID Amsterdam).

De Commissie heeft hierin aanleiding gezien binnen het kader van de onderzoeksvraag waarvoor de minister toestemming heeft gegeven en waarmee de heer Van Duijn heeft ingestemd, te zoeken naar een zodanige invulling van het onderzoek dat tegemoet wordt gekomen aan de bezwaren van de heer Van Duijn en het Comité Rechtsherstel Roel van Duijn. Daar biedt het verzoek van de minister ook enige ruimte voor met de formulering 'door of in opdracht van de BVD'. De Commissie betreft de volgende onderwerpen in haar onderzoek:

- de aandacht die de BVD heeft gehad voor de provo- en kabouterbeweging in de jaren '60 en '70, en in hoeverre deze aandacht paste binnen de taakopdracht van de BVD om gegevens in te winnen over politiek-extremistische stromingen;
- de inzet van bijzondere bevoegdheden jegens de heer Van Duijn;
- het optreden van de groep IJzerman en van de inlichtingendienst van de toenmalige Amsterdamse gemeentepolitie voor zover deze zouden hebben gehandeld onder aansturing van de BVD;

- de vermeende plaatsing van de heer Van Duijn op de interneringslijst van operatie Diepvries, ook wel de diepvrieslijst genoemd;
- de ontvoering van de heer Van Duijn in april 1970 voor zover de BVD daarbij eventuele betrokkenheid had;
- de aandacht die er voor de heer Van Duijn bestond vanaf de jaren '80.

De onderwerpen worden in deze volgorde in het rapport behandeld.

De Commissie tekent aan dat een zelfstandig onderzoek naar het optreden van de politie op het gebied van openbare orde handhaving, in het bijzonder van de groep IJzerman en de Inlichtingendienst van de toenmalige Amsterdamse gemeentepolitie, buiten het taakgebied van de Commissie valt die krachtens de Wiv 2002 toezicht houdt op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

2.2 *Methodiek*

De Commissie heeft een zorgvuldig en gedegen onderzoek van de voorliggende onderzoeksvraag nagestreefd. Het onderzoek heeft bestaan uit het verrichten van dossieronderzoek, het horen van relevante personen en het stellen van aanvullende vragen.

Onder het dossieronderzoek valt het doorzoeken van het archief. Hierbij tekent de Commissie aan dat het vanwege de omvang en inrichting van het archief van de AIVD en zijn voorgangers, waarbij relevante factoren zijn dat documenten over de periode waarop het onderzoek ziet niet digitaal doorzoekbaar zijn en naar de huidige maatstaven niet altijd logisch geborgen zijn, niet mogelijk was voor de Commissie zelf te zoeken naar relevante documenten. Een handmatige doorzoeking van de beschikbare documenten in het archief is ondoenlijk. De Commissie heeft daarom in frequent en nauw contact met de archivariissen van de AIVD uitvoering gegeven aan haar onderzoek. Hierbij heeft de Commissie een sturende rol gehad. Dit houdt in dat de Commissie heeft bepaald en aangestuurd welke (vervolg)zoekslagen moesten worden uitgevoerd, en daarbij zo veel als mogelijk heeft meegekeken met de uitvoering ervan in de systemen en in het archief van de dienst. De Commissie heeft het noodzakelijk geacht te werken met de archivariissen van de AIVD, en niet met een externe archivaris, omdat deze laatste de jarenlange kennis en ervaring met de specifieke organisatie van het archief ontbeert om het archief te kunnen doorgronden. De Commissie heeft geen indicatie dat de AIVD bij de doorzoeking van het archief bewust informatie heeft achtergehouden.

In het kader van het dossieronderzoek heeft de Commissie het materiaal dat in het archief van de AIVD aanwezig is over de heer Van Duijn en over de maatschappelijke en politieke bewegingen waarbij hij in de jaren '60, '70 en '80 van de vorige eeuw betrokken was, bestudeerd. Het is de Commissie gebleken dat, met het oog op de afhandeling van de verschillende inzageverzoeken van de heer Van Duijn, het archief vóór de start van het onderzoek van de Commissie, al meermalen door de AIVD zelf is doorzocht. Hierbij is zijn persoonsdossier uit het archief gelicht. Ook zijn daarbij dossiers uit het archief gelicht over door hem bij de inzageverzoeken gespecificeerde bewegingen (zoals provo en de kabouters) en gebeurtenissen. De Commissie heeft de oorspronkelijke documenten en dossiers ingezien en het voor de afhandeling van de inzageverzoeken samengebrachte en bewerkte materiaal. De Commissie heeft niet alleen de documenten ingezien die zijn vrijgegeven aan de heer Van Duijn in het kader van zijn inzageverzoeken, maar ook het niet vrijgegeven materiaal. Daarnaast heeft het archiefonderzoek dat onder aansturing van de Commissie heeft plaatsgevonden niet eerder gevonden materiaal opgeleverd ten aanzien van provo, de groep

IJzerman en operatie Diepvries. Ten aanzien van provo is een dossier gevonden waarin beleidsmatige documenten aangaande de provobeweging zitten, die deels ook zijn geborgen in het provodossier zelf, en een dossier met documenten over provo uit de periode 1965-1967. Over de groep IJzerman is een aantal documenten gevonden in een dossier over de relatie van de BVD met de inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam. Ten aanzien van operatie Diepvries is ook een aantal dossiers aangetroffen. De Commissie heeft dit materiaal grondig bestudeerd. De bevindingen en conclusies van de Commissie in dit rapport zijn op de kennisneming van al het voorgaande materiaal gebaseerd.

De Commissie wenst hier op te merken dat de heer Van Duijn in september 2009 een verzoek tot kennisneming bij de AIVD deed van documenten over een aantal bestuurlijke aangelegenheden, waaronder provo. Ook wordt gewezen op een inzageverzoek van de heer Van Duijn uit februari 2011 van documenten over onder meer de groep IJzerman. In het licht van het hierboven beschreven niet eerder gevonden materiaal over provo en de groep IJzerman ligt het naar het oordeel van de Commissie in de rede voor de AIVD te overwegen in hoeverre deze nieuwe informatie, die volgens de Commissie betrokken had moeten worden bij de behandeling van de genoemde inzageverzoeken, voor vrijgave aan de heer Van Duijn in aanmerking komt. De Commissie is geen inzageverzoek van de heer Van Duijn bekend waarin hij verzoekt om kennisneming van de bestuurlijke aangelegenheid operatie Diepvries dan wel de internerings- of arrestatielijst. Wel acht de Commissie het aangewezen dat de AIVD in het kader van het eerste inzageverzoek uit 2009 waarin de heer Van Duijn verzoekt om kennisneming van alle documenten over zijn persoon, de dossiers over operatie Diepvries alsnog beoordeelt op de aanwezigheid van documenten die betrekking op hem hebben.

De Commissie heeft in het kader van het onderzoek meerdere gesprekken gevoerd met medewerkers van het archief en van de afdeling juridische zaken van de AIVD. Ook zijn gesprekken gevoerd met vier oud-medewerkers van de BVD. Deze personen waren in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw werkzaam bij een aantal secties van directie B die zich bezig hield met politiek extremisme, te weten de secties BFA (Front- en andere organisaties), BOI (Operaties Intellectuelen, later studenten- en jongerenradicalisme) en BOA (Operaties Amsterdam). De Commissie heeft weliswaar meer oud-medewerkers geïdentificeerd als relevante gesprekspartner voor dit onderzoek, maar vanwege het aanzienlijke tijdsverloop bleek het niet mogelijk van hen contactgegevens te achterhalen. Bovendien bleek een aantal te zijn overleden. Verder heeft de Commissie gesproken met twee oud-medewerkers, te weten een leidinggevende en een agent, van de voormalige groep IJzerman van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam. De Commissie benadrukt dat zij met voldoende personen heeft gesproken om tot een gewogen oordeel te komen.

In aanvulling op de gesprekken en het dossieronderzoek heeft de Commissie veelvuldig aanvullende schriftelijke en mondelinge vragen aan de medewerkers van het archief voorgelegd. Ook dit werd onder aansturing van de Commissie uitgevoerd.

De Commissie heeft op basis van het verzoek van de minister de focus van haar onderzoek gelegd bij handelingen jegens de heer Van Duijn. Hierbij heeft de Commissie een grondige beantwoording van de vraag of bijzondere inlichtingenmiddelen jegens hem zijn ingezet, nagestreefd. De bewegingen die (mede) door de heer Van Duijn zijn opgericht, zoals provo en de kabouters, heeft de Commissie in het onderzoek betrokken voor wat betreft hun relatie met de heer Van Duijn. De Commissie heeft dit aangewezen geacht voor beantwoording van de vraag of door middel van de inzet van bijzondere inlichtingenmiddelen jegens genoemde

bewegingen *de facto* gericht informatie werd verzameld over de heer Van Duijn. Hierbij is uitgegaan van de daadwerkelijk verzamelde informatie over de heer Van Duijn bij de BVD en de herkomst van deze informatie. Dat betekent dat geen volledig onderzoek is verricht naar handelingen jegens de bewegingen die (mede) door de heer Van Duijn zijn opgericht, zoals provo en de kabouters. De Commissie spreekt zich in dit rapport dan ook niet zelfstandig uit over de vraag of jegens deze bewegingen op enig moment bijzondere inlichtingenmiddelen zijn ingezet.

Beoordelingskader

De minister heeft in zijn verzoek aangegeven dat de Wiv 2002 van overeenkomstige toepassing moet worden geacht op het onderzoek. De Commissie beoordeelt in haar onderzoek de rechtmatigheid en zorgvuldigheid van het handelen van de BVD of van actoren die in opdracht van de BVD zouden hebben gehandeld op basis van de Wiv 2002. Voor wat betreft de inzet van bijzondere bevoegdheden regelt de Wiv 2002 verschillende voorwaarden bij de toepassing ervan. Eventuele inzet van bijzondere bevoegdheden door de BVD in strijd met de voorschriften van de Wiv 2002 leidt tot kwalificaties als 'onrechtmatig' dan wel 'onzorgvuldig'. Bovendien stelt de Wiv 2002 in het algemeen bepaalde eisen aan de verwerking van gegevens, waaronder wordt begrepen het verzamelen en bewaren ervan, die bij niet naleving kunnen uitmonden in een onrechtmatige of onzorgvuldige handelwijze. Zo bepaalt artikel 12 onder meer dat gegevensverwerking slechts plaatsvindt voor een bepaald doel en voor zover dit noodzakelijk is voor een goede uitvoering van de wet. Niet naleving hiervan levert een onrechtmatigheid op. Verder vereist deze bepaling dat gegevensverwerking op behoorlijke en zorgvuldige wijze geschiedt, waarbij onder meer kan worden gedacht aan naleving van de normen van behoorlijk overheidsoptreden, zoals het vereiste van een goede organisatie, wat onder meer impliceert dat de overheid zorg draagt voor goede dossiervorming.

Voordat deze toetsing echter kan plaatsvinden, moet de Commissie in een voorfase de feitelijke gang van zaken in kaart brengen rondom het handelen van de BVD of van actoren die in opdracht van de BVD zouden hebben gehandeld. Uit het onderzoek volgen bepaalde bevindingen over wat er al dan niet heeft plaatsgevonden. Nu heeft het onderzoek betrekking op een periode die in een ver verleden ligt. Dit betekent dat de Commissie bepaalde handelingen niet volledig kan reconstrueren en daarom niet met zekerheid kan vaststellen wat heeft plaatsgevonden. In die gevallen zal de Commissie zich op basis van het beschikbare materiaal uitspreken over de mate van aannemelijkheid van het al dan niet plaatsvinden ervan. In dit verband bedient de Commissie zich van de begrippen '(niet) aannemelijk' en '(niet) vastgesteld'.

De Commissie is zich er in het kader van dit onderzoek van bewust dat zij met de weergave van bepaalde informatie verder gaat dan de rechter in de procedures over de verzoeken tot kennisneming op dit punt nodig achtte.

3 Activiteiten door of in opdracht van de BVD

De heer Van Duijn heeft bij de Commissie kenbaar gemaakt dat in zijn optiek ruim dertig jaar lang aandacht aan hem is besteed door de BVD. Ook heeft hij aangegeven dat in deze tijd een grote hoeveelheid informatie over hem is verzameld. Hierbij heeft hij opgemerkt dat hij weliswaar begrip kan opbrengen voor een bepaalde mate van aandacht van de BVD voor een beweging als provo en de leden ervan vanwege het nieuwe karakter van deze maatschappelijke beweging in de jaren '60 van de vorige eeuw, maar dat hij een periode van

meer dan dertig jaar aandacht voor zichzelf, gelet ook op de hoeveelheid informatie die in deze tijd is verzameld, niet gerechtvaardigd acht op basis van het geweldloze en ludieke karakter van zijn activiteiten. Bovendien pasten bewegingen als provo en de kabouters niet binnen het taakgebied van de BVD, zoals omschreven in het Koninklijk Besluit van 1949, dat zich beperkte tot zogenoemde 'extremistische stromingen'. Naar het oordeel van de heer Van Duijn heeft de BVD eind 1967 de uitleg van dit begrip opgerekt om ook een beweging als provo hieronder te kunnen laten vallen en de ongebreidelde aandacht en activiteiten van de dienst achteraf te kunnen rechtvaardigen. Verder heeft de heer Van Duijn aangetekend dat hij aanwijzingen heeft voor de inzet van zogenoemde bijzondere inlichtingenmiddelen jegens hem en de mede door hem opgerichte bewegingen, zoals provo en de kabouters. Hierdoor is volgens hem sprake van een langdurige inbreuk op zijn privacy. De heer Van Duijn refereert hierbij met name aan de inzet van infiltranten door de BVD en door de toenmalige Amsterdamse gemeentepolitie in opdracht van de BVD. Ook stelt de heer Van Duijn niet te kunnen uitsluiten dat de ongebreidelde en disproportionele aandacht van de BVD thans wordt voortgezet door de AIVD, omdat de AIVD hierover geen uitsluitel wenst te geven. Bovendien heeft de heer Van Duijn aanwijzingen dat er van na 1982 nog enkele documenten in zijn persoonsdossier aanwezig zijn die niet aan hem zijn vrijgegeven.

De Commissie heeft in haar onderzoek niet alleen de mogelijke inzet van bijzondere bevoegdheden door de BVD jegens de heer Van Duijn betrokken, maar ook van actoren van buiten de BVD die mogelijk in opdracht of onder verantwoordelijkheid van de BVD jegens de heer Van Duijn zouden hebben gehandeld. Hierbij kan worden gedacht aan de Inlichtingendienst en de groep IJzerman van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam. Daarnaast heeft de Commissie de aandacht die de heer Van Duijn veronderstelt van de BVD voor zijn persoon en zijn bewegingen getracht te duiden in termen van aard en intensiteit.

In het navolgende wordt eerst ingegaan op het taakgebied van de BVD in de jaren '60 en '70 en de vraag hoe de heer Van Duijn en zijn bewegingen hierbinnen pasten (3.1). Vervolgens komt de vraag naar de inzet van bijzondere middelen door de BVD aan de orde (3.2). Daarna wordt ingegaan op de activiteiten van de groep IJzerman en de Inlichtingendienst van de toenmalige Amsterdamse gemeentepolitie en de verhouding van deze actoren tot de BVD (3.3). Dan komt operatie Diepvries aan de orde en de plaatsing van de heer Van Duijn op de daarbij behorende interneringslijst (3.4). Daarna wordt ingegaan op de ontvoering van de heer Van Duijn en de eventuele betrokkenheid van de BVD hierbij (3.5). Tot slot wordt stilgestaan bij de aandacht van de BVD voor de heer Van Duijn vanaf de jaren '80 (3.6).

3.1 Aandachtsgebieden van de BVD in de jaren '60 en '70

In deze paragraaf wordt eerst ingegaan op de taakopdracht van de BVD op het gebied van extremistische stromingen en de wijze waarop deze taak in de loop van de tijd invulling kreeg in de praktijk en hoe zich dit vertaalde naar interne normstellingen van de BVD (3.1.1). Vervolgens wordt gezien welke aandacht de BVD heeft gehad voor de heer Van Duijn en de provobeweging (3.1.2) en voor de kabouterbeweging (3.1.3). De Commissie geeft de ontwikkelingen over de genoemde onderwerpen weer aan de hand van de aangetroffen externe rapportages, externe meldingen en beleidsdocumenten van de BVD, omdat hieruit de mate en het soort van aandacht van de BVD voor een beweging blijkt. De BVD baseerde zich hierbij op het in de dossiers samengebrachte materiaal.

3.1.1 'Extremistische stromingen'

Taakopdracht

Het Koninklijk Besluit (KB) van 8 augustus 1949 vormde de wettelijke grondslag voor onder meer de BVD. Hierin werden de taken van de BVD geregeld. Gezien het onderwerp van het onderzoek ligt de nadruk hier op de taak van de BVD tot het inwinnen van gegevens omtrent extremistische stromingen (politiek extremisme), zoals uitgevoerd door directie B van de BVD.

Ondanks dat het KB een aantal keer is aangepast, bleef de beschrijving van de taakopdracht van de BVD ongewijzigd. Ook de latere wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv 1987) bracht hierin geen verandering. Thans zal worden geschetst hoe desalniettemin de invulling van de taakopdracht ten aanzien van politiek extremisme in de loop van de jaren '60 van de vorige eeuw wel de nodige wijzigingen onderging vanwege nieuwe maatschappelijke en politieke ontwikkelingen waarmee de BVD te maken kreeg.

Maatschappelijke ontwikkelingen

In de eerste twee decennia na de oprichting in 1949, de tijd van de Koude Oorlog, hield de BVD zich voornamelijk bezig met het nationale en internationale communisme. Hierbij ging de aandacht vooral uit naar de Communistische Partij Nederland (CPN) en haar nevenorganisaties en naar bedreigingen vanuit communistische landen, zoals spionage, propaganda en steun aan de CPN. Naast de grote focus op het communisme, had de BVD, ingegeven door de taak van zijn voorganger, het Bureau voor Nationale Veiligheid, dat na de Tweede Wereldoorlog moest afrekenen met de restanten van het nationaal-socialisme, ook nog steeds aandacht voor ontwikkelingen op het terrein van het rechtsextremisme. Verder hield de dienst in deze tijd andere stromingen aan de uiterste linkerkant van het politieke spectrum, buiten het communisme, in de gaten, zoals het anarchisme en trotskisme.¹ Sinds het midden van de jaren '60, kreeg de BVD te maken met nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen en fenomenen, zoals provo, radicalisme onder studenten en jongeren en nationaal en internationaal terrorisme. Ook binnen de traditionele onderwerpen (communisme en spionage) deden zich ontwikkelingen voor, bijvoorbeeld de ontwikkeling van een op China georiënteerd communisme, dat zich ook in Nederland liet voelen door de oprichting van pro-Chinese of maoïstische groepen.² De fenomenen op het gebied van het zogeheten studenten- en jongerenradicalisme confronteerden niet alleen de Nederlandse autoriteiten, maar de hele Westerse wereld, met tot dan toe onbekende vormen van maatschappelijke en politieke oppositie, die onder meer tot uiting kwamen in grootschalige verstoringen van de openbare orde en veiligheid.³

Interne normstelling

Wat onder de begrippen 'extremistisch' en 'extremisme' moest worden verstaan, werd in het Koninklijk Besluit niet geregeld. Engelen geeft aan dat de focus binnen het onderzoek naar

¹ Zie voor een uitvoerig overzicht van de onderwerpen waarmee de BVD zich ten tijde van de Koude Oorlog bezighield, D. Engelen, *Geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst*, Sdu Uitgevers 1998, hoofdstuk VI (rechts in soorten), hoofdstuk VII (niet-communistisch links-extremisme), hoofdstuk VIII (communisme). Voor een beschrijving van de aandacht van de BVD voor het anarchisme in de periode 1945-1968 wordt verwezen naar D. Engelen, *Geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst*, Sdu Uitgevers 1998, p. 155-156.

² Zie voor een gedetailleerde beschrijving van deze ontwikkelingen, D. Engelen, *De BVD in de twintigste eeuw. De institutionele geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst 1945-2000*, Museumdrukkerij Die Haghe Voorburg, p. 57-74 (hoofdstuk IV).

³ *Idem*, p. 61.

extremistische stromingen lag bij uiterst linkse en rechtse politieke groeperingen of partijen die (in potentie) een bedreiging voor de democratische rechtsorde vormden vanwege hun antidemocratische intenties en/of ideologie. Hierbij hanteerde de BVD van oudsher een onderscheid tussen politieke groeperingen die zich langs de rand van de democratische rechtsorde bewogen, maar daar niet overheen gingen, en politieke groeperingen die deze grens wel overschreden.⁴ De eerste groep omschreef de BVD als 'extreem', dit ter onderscheid van de tweede groep die onder de noemer 'extremistisch' vielen. Met de term 'extremistisch' had de BVD politieke partijen en groeperingen voor ogen die een ideologie hadden die gericht was op omverwerping van de democratische rechtsorde en in de praktijk middelen hanteerden die de democratische normen overschreden, zoals gebruik van geweld en (andere) illegale methoden.⁵

De vraag naar de afbakening van het taakgebied van de BVD kreeg een nieuwe impuls door de manifestatie van nieuwe groeperingen op het terrein van het studenten- en jeugd-radicalisme, zoals, maar niet alleen, provo, vanaf midden jaren '60. De gedragingen van deze traditioneel niet-extremistisch geachte groepen vroeg om een bezinning op de interpretatie van het begrip 'extremisme'. Uit een intern verslag blijkt dat het toenmalige hoofd van de BVD (HBVD) hieromtrent overwoog dat de BVD zich in het verleden, om het veld van zijn activiteit te beperken, bepaalde normen had opgelegd die in het huidige tijdsgewricht nadere overweging behoefden. HBVD gaf aan dat tot ongeveer 1960 de neiging bestond de activiteiten van bepaalde organisaties op het gebied van het links-socialisme, pacifisme, anarchisme en trotskisme te bagatelliseren. Dat leek inmiddels onder invloed van het opkomende radicalisme onder de jeugd een ander aspect te krijgen. Volgens HBVD was sprake van een maatschappelijk verschijnsel op wereldschaal. Dat maakte het in zijn optiek noodzakelijk de eerdere standpunten opnieuw te bepalen.⁶

De Commissie constateert dat de BVD midden 1965 van de zijde van de korpsleidingen van de toenmalige gemeente- en rijkspolitie, waarmee met een zekere regelmaat overleg werd gevoerd, was gewezen op 'het verschijnsel van de roerige jeugd' dat volgens de politieleiding een probleem betrof dat ook aandacht van de BVD behoefde vanwege de aanwezigheid van groeperingen met een politieke inslag. De BVD onderkende binnen het onderwerp 'radicalisme onder de jeugd' een ontwikkeling op het terrein van stromingen buiten het communisme en naar het gebruik van illegale actiemethoden, met name grootschalige verstoringen van de openbare orde. De BVD onderscheidde binnen dit terrein een aantal zogenoemde 'radicale stromingen': **a)** groeperingen die vanwege doelstellingen of methodiek radicaal kunnen worden genoemd, hierbij ging het bijvoorbeeld om de anarchisten en provo's; **b)** groeperingen die radicaal kunnen worden genoemd vanwege hun methodiek terwijl deze methodiek aanvankelijk niet werd verwacht, hier kon volgens de BVD worden gedacht aan de Socialistische Jeugd⁷ en Politeia⁸ in tegenstelling tot de PvdA waaruit zij voortkwamen; **c)** groeperingen die qua doelstelling of methodiek niet radicaal kunnen worden genoemd, maar radicale elementen in zich bergen die een radicaliserende

⁴ D. Engelen, *Geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst*, Sdu Uitgevers 1998, p. 148.

⁵ *Idem*.

⁶ Kort verslag van 3 december 1965, betreft gecombineerde bijeenkomst van een aantal politieverbindingen (afgevaardigden van de verschillende politie inlichtingendiensten) op 28 september 1965.

⁷ In mei 1960 opgerichte organisatie van links-socialistische jongeren. Aanvankelijk bedoeld als strijdgroep van jonge socialisten van de PvdA, PSP of partijlozen. Later vooral gericht op doelgerichte protestacties. In 1967 ging de SJ samen met Politeia. De SJ hing het gedachtegoed van het leninistische marxisme aan en zag zich als voorhoede van een toekomstige socialistische revolutie.

⁸ Links-socialistische studentenorganisatie in Amsterdam.

invloed op de gehele groep trachten uit te oefenen, hierbij werd als voorbeeld genoemd Comité 1961⁹. De BVD stelde zich hierbij op het standpunt dat zijn taakopdracht op het gebied van extremistische stromingen zich beperkte tot die onder a tot en met c genoemde organisaties en personen die – ter bereiking van hun doorgaans politieke doeleinden – naar buiten traden op illegale wijze. De BVD legde hierbij de nadruk op de gebruikte middelen in plaats van enkel op de antidemocratische ideologie of doelstellingen van de groepering. In deze zienswijze van de BVD viel de provobeweging aanvankelijk binnen de links-extremistische (anarchistische) stroming.¹⁰

In mei 1967 heeft de BVD intern vastgelegd wat onder het begrip ‘extremistische stroming’ moest worden verstaan. Dit document is getiteld ‘Interne normstellingen van de BVD inzake het begrip ‘extremistische stromingen’.’ Archiefonderzoek heeft geen andere beleidsdocumenten over dit onderwerp opgeleverd. Onder ‘extremistische stroming’ werd verstaan:

‘groeperingen en personen die, ter bereiking van politieke doeleinden, de grenzen van de in onze democratische rechtsorde geldende normen – blijkens hun activiteiten – overschrijden of – krachtens hun beginselen – mogelijk zullen overschrijden.’

Er werd benadrukt dat het om politiek extremisme ging en niet om verschillende andere vormen van ‘radicalisme’ die zich bijvoorbeeld de laatste jaren hadden gemanifesteerd. De BVD legde de nadruk op de middelen en de activiteiten ter bereiking van politieke doeleinden, als de essentiële criteria. Volgens de BVD kon uit deze middelen en activiteiten met de meeste zekerheid tot het extremistische, ondemocratische karakter van een partij of groepering worden besloten, althans met meer zekerheid dan uit de doeleinden zelf. Uit het document volgt dat de BVD de volgende organisaties als extremistisch aanmerkte: ‘De CPN en haar mantelorganisaties, Trotskistische en anarchistische groeperingen en organisaties van ex-nazi’s en neo-nazi’s’. In deze extremistische sfeer was het de BVD ook toegestaan informatie te verwerven met behulp van geheime middelen.

De BVD onderkende ook personen en groeperingen die opereerde in het gebied dat grenst aan de extremistische sfeer. Dit werd aangeduid als ‘politiek extreem’. De BVD benadrukte dat de organisaties en partijen die tot deze politiek extreme sfeer behoorden, zelf niet onder de aandacht van de dienst vielen, maar extremistische personen of groeperingen die daarin opereerden wel. Hierbij tekende de BVD aan dat de grenzen tussen extremistische en niet-extremistische (extreme) politieke groeperingen in de praktijk niet altijd scherp te trekken waren. Om over twijfelachtige situaties duidelijkheid te verkrijgen zag de BVD in de eerste plaats bestudering van open bronnen materiaal als de aangewezen weg. Als dat niets opleverde, konden geheime middelen noodzakelijk zijn. Hiertoe kon evenwel slechts worden overgegaan in die gevallen waarin feiten of gegronde vermoedens daartoe aanleiding gaven.

⁹ Comité 1961 voor de Vrede. Opgericht in 1961. Hierin werkten verschillende organisaties samen, zoals de PSP, Socialistische Jeugd, Internationale vrouwenbond voor vrede en veiligheid, werkgroep van anti-militaristische studenten. Doelstelling was de afwijzing van de atoombewapening in Oost en West en de opslag van kernwapens in Nederland. Jaarlijks werd een Nieuwjaarsmars en later een Paasmars georganiseerd. Het comité werd in 1969 ontbonden (www.iisg.nl – internationaal instituut voor sociale geschiedenis).

¹⁰ Kort verslag van 3 december 1965, betreft gecombineerde bijeenkomst van een aantal politieverbindingen op 28 september 1965.

Provo

In de interne normstellingen van mei 1967 lichtte de BVD provo uit het geheel als voorbeeld van een groepering die zich op de scheidslijn van de extremistische en extreme stromingen bevond. Volgens de BVD kon de groepering niet in als geheel als 'extremistisch' worden gekwalificeerd, maar waren hierin verschillende figuren actief die voorlopig en in zekere mate de aandacht van de dienst eisten. Hiertoe maakte de BVD een onderscheid tussen enerzijds de toplaag van de groepering bestaande uit 'naar verhouding intelligente figuren die idealistisch-filosofisch bewogen waren en geïnspireerd werden door algemene anarchistische denkbeelden' en anderzijds de aanhang van de groepering bestaande uit allerhande straatjeugd, die overigens niet altijd duidelijk te onderscheiden waren van elkaar en van de toplaag. Volgens de BVD was vooral de eerste categorie, de ideologisch-creatieve figuren, ook in politiek opzicht van een zeker belang. De rest viel onder de openbareordehandhaving, buiten het specifieke terrein van de BVD. De (top)provo's hadden als groep geen politieke beginselen, geen programma en daardoor geen politieke doelstellingen in de eigenlijke zin. Toch werden zij volgens de BVD gemotiveerd door een afkeer van de bestaande maatschappelijke orde, van de bestaande gezagsinstellingen en van het gezag als zodanig. Hun ideologie en de methoden waarvan zij zich bedienden of wilden bedienen om hun ideeën te propageren, waren volgens de BVD verwant aan het anarchisme. Daarom zag de dienst het tot zijn taak de toplaag, voor zolang de feiten daartoe aanleiding gaven, in het oog te houden.

Conclusie

In het voorgaande herkent de Commissie een ontwikkeling binnen de BVD. In 1965, enkele maanden nadat de BVD voor het eerst met provo werd geconfronteerd, werd de beweging door de BVD als links-extremistisch (anarchistisch) gekarakteriseerd. Daardoor viel provo als geheel aanvankelijk binnen het taakgebied van de BVD. Dat hield in dat bijzondere inlichtingenmiddelen mochten worden ingezet, als daartoe een noodzaak bestond. Bijvoorbeeld omdat minder ingrijpende middelen, zoals raadpleging van open bronnen of informanten, niet toereikend waren. Halverwege 1967, bij de afbakening van zijn taakgebied ten aanzien van extremistische stromingen, werd duidelijk dat de BVD de provobeweging echter op de scheidslijn van extremistische en extreme stromingen plaatste. Dit zorgt ervoor dat een groot deel van de beweging buiten het taakgebied van de BVD valt. Alleen voor de ideologische toplaag blijft aandacht nodig, voor zolang de feiten hiertoe aanleiding geven. Deze toplaag is namelijk verwant met het anarchisme.

3.1.2 Provo

In het navolgende zal worden gezien hoe de aandacht van de BVD voor provo en de heer Van Duijn in de periode 1965-1967 vorm kreeg. De Commissie heeft zich er hierbij rekenschap van gegeven dat de heer Van Duijn de interne normstellingen van de BVD uit mei 1967 afdoet als een poging van de dienst achteraf een rechtvaardiging te geven voor de onterechte aandacht voor provokeden vanwege het door hem gekenschetste ludieke en geweldloze karakter van de beweging.

Aanleg persoonsdossier

De Commissie stelt vast dat de heer Van Duijn, voordat provo vanaf mei 1965 onder de aandacht van de BVD kwam, al in beeld van de BVD was. Op 2 maart 1965 is op verzoek van sectie BFA een persoonsdossier over hem aangelegd. Of de heer Van Duijn al eerder was geregistreerd op een zogenoemde persoonskaart heeft de Commissie niet met zekerheid kunnen vaststellen. Uit interne aantekeningen in het persoonsdossier over de heer Van Duijn valt af te leiden dat hij in ieder geval vóór 6 januari 1965 niet was geregistreerd op een

zogenoemde persoonskaart. Het aanleggen van persoonskaarten behoorde in die tijd tot de werkwijze van directie B van de BVD. Het vond plaats ten aanzien van personen wier naam op enigerlei wijze was opgedoken in het kader van het aandachtsgebied politiek extremisme. Op de persoonskaart werden registraties over de persoon bijgehouden voor mogelijk toekomstig gebruik. Uit de documenten en interne aantekeningen in het persoonsdossier leidt de Commissie af dat het verzoek tot de aanleg van een persoonsdossier over de heer Van Duijn is gelegen tussen begin januari en begin maart 1965.

Wat de reden is geweest voor de aanleg van een persoonsdossier over de heer Van Duijn heeft de Commissie niet kunnen vaststellen. De reden is niet in het persoonsdossier of ergens anders vastgelegd. De Commissie vermoedt op basis van de documenten in het persoonsdossier dat de aanleiding voor de vorming ervan is gelegen enerzijds in de connectie van de heer Van Duijn met de Vrije Socialisten (anarchisten)¹¹ en het anarchistische tijdschrift *De Vrije*¹² en anderzijds in de verspreiding van een pamflet door de heer Van Duijn, mede namens het tijdschrift *De Vrije*, tijdens een grote demonstratie van verschillende linkse bewegingen in januari 1965 in Amsterdam waarin zogenoemde 'BB-geheimen' werden openbaar gemaakt.¹³ Met de 'BB-geheimen' werd bedoeld op de locaties van geheime schuilkelders van het overheidsorgaan Bescherming Burgerbevolking (BB) in Amsterdam. In het pamflet werd het publiek ook opgeroepen om zelf vertrouwelijke overheidsinformatie en staatsgeheimen te melden.

Het eerste document in het persoonsdossier is een zogenoemd uittreksel van een bericht van de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Den Haag (hierna ID Den Haag) uit augustus 1962. In het uittreksel is opgenomen dat (onder meer) de heer Van Duijn betrokken was bij een demonstratie van de Ban-de-Bom-groep Den Haag in juni 1962 en dat hij medewerker van deze groepering was. Wanneer het uittreksel is gemaakt, blijkt niet uit het document. De Commissie vermoedt dat het uittreksel pas na de vorming van het persoonsdossier is opgesteld. De Commissie heeft het oorspronkelijke bericht van de ID Den Haag ingezien. Dit document is geborgen in het dossier over Ban-de-Bom. Hieruit blijkt dat de BVD het bericht in september 1962 heeft ontvangen. Toen was er blijkbaar nog geen aanleiding om het bericht te koppelen aan de persoon van de heer Van Duijn. In het bericht worden ook andere personen genoemd. Eind december 1964 ontving de BVD een afschrift van een bericht van de ID Den Haag aan de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam, in verband met de verhuizing van de heer Van Duijn, met een overzicht van openbare orde verstoringen in Den Haag waarbij de heer Van Duijn in de

¹¹ De Commissie heeft gereconstrueerd dat dit is gebaseerd op de volgende informatie uit het PD. Uit een artikel in *De Vrije* van 19 december 1964 blijkt dat de heer Van Duijn in november 1964 aanwezig was bij een anarchistische studieweekend van de Vrije Socialisten. In het artikel doet de heer Van Duijn hiervan verslag. Het artikel vormde aanleiding voor de BVD om begin januari 1965 navraag te doen bij de inlichtingendienst van de gemeentepolitie Rotterdam naar zijn personalia en politieke antecedenten; Brief HBVD aan Hoofdcommissaris van gemeentepolitie Rotterdam van 5 januari 1965 over R. van Duijn (en een andere persoon).

¹² De Commissie heeft gereconstrueerd dat dit is gebaseerd op de volgende informatie uit het PD. Eind december 1964 ontving de BVD een afschrift van een melding van de inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Den Haag aan de inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam, in verband met de verhuizing van de heer Van Duijn, met een overzicht van de mutaties van openbare orde verstoringen waarbij de heer Van Duijn in de periode 1962-1964 betrokken was. Uit dit overzicht bleek onder meer dat de heer Van Duijn sinds 1963 postabonnee van *De Vrije* was.

¹³ De Commissie heeft gereconstrueerd dat dit is gebaseerd op de volgende informatie uit het PD. Artikel in *Vrij Nederland* van 16 januari 1965 waarin verslag werd gedaan van de demonstratie en de verspreiding van het pamflet. En het pamflet zelf.

periode 1962-1964 betrokken was. Hierin werd ook de demonstratie van de Ban-de-Bom-groep genoemd. De heer Van Duijn was begin 1965 in beeld van de BVD gekomen. Er werd in die periode immers een persoonsdossier over hem aangelegd. De Commissie heeft begrepen dat hierin ook achteraf informatie kan worden gevoegd die betrekking heeft op een voorliggende periode wanneer betrokkene nog niet de aandacht van de BVD had.

Provo en anarchisme

Het kan worden gezegd dat provo, halverwege de jaren '60, de eerste uiting van jongerenradicalisme was waarmee met name de Amsterdamse gezagsdragers werden geconfronteerd. Engelen merkt op dat het anarchisme met de oprichting van 'provo' een nieuwe impuls en lading leek te krijgen.¹⁴ De link van provo met het anarchisme bleek duidelijk uit het pamflet van 25 mei 1965 waarin door onder andere de heer Van Duijn de oprichting van het maandblad provo werd aangekondigd. Hierin werd onder meer het volgende aangegeven: 'Voorkeur voor directe actie voert ons tot anarchistische opvattingen', 'Wij menen dat gewelddoos verzet voor ons doel slechts insidenteel geschikt is, omdat het niet massaal wordt gepleegd', 'Provo beschouwt het anarchisme als inspiratiebron voor het verzet', 'Provo wil het anarchisme vernieuwen en het onder de jeugd brengen', en 'Provo streeft naar samenwerking met alle andere anarchistische groeperingen'.

Het is gebleken dat de BVD in juli 1965 een aantal ministers, onder meer van Binnenlandse Zaken en Justitie, en een aantal lagere gezagsdragers op de hoogte heeft gesteld van een rapportage met de titel 'een nieuwe anarchistische activiteit onder de naam Provo'. De BVD baseerde zich onder meer op bovengenoemd pamflet waarin de verschijning van een anarchistisch jongerenblad onder de naam Provo werd aangekondigd. Uit de aankondiging bleek volgens de BVD dat een 'vernieuwing van het anarchisme' werd nagestreefd 'door directe - waar nodig gewelddadige - actie, daar (gewelddoze) demonstraties, protest- en vredesmarsen (...) niet effectief worden geacht'. De mensen achter het tijdschrift beoogden volgens de BVD 'de met Provo's aangeduide jeugd te mobiliseren tot verzet en provocatie tegen de gevestigde maatschappelijke orde', aangezien zij 'de laatste revolutionaire groep' was.¹⁵ De BVD maakte melding dat pamfletten met een agiterende inhoud en strekking werden verspreid, Provocaties genaamd. De pamfletten richtten zich onder meer tegen de monarchie, in het bijzonder prins Bernard en Claus von Amsberg, de verloofde van prinses Beatrix.

Van Duijn en anarchisme

In bovengenoemde rapportage van de BVD werd de heer Van Duijn als initiatiefnemer van provo genoemd. Hij was een van de drie ondertekenaars van het pamflet. Over de heer Van Duijn werd gemeld dat hij 'de publicatie van methoden en middelen om bommen en chemische stoffen te vervaardigen' verkondigt,¹⁶ en in een radio-interview, dat in het

¹⁴ D. Engelen, *Geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst*, Sdu Uitgevers 1998, p. 156.

¹⁵ De Commissie heeft gereconstrueerd dat dit is gebaseerd op de volgende informatie uit het PD. Dit volgt uit een interview met de heer Van Duijn in Het Parool van 30 juni 1965 naar aanleiding van het pamflet waarin de oprichting van het blad Provo werd aangekondigd. In het pamflet werd dit ook aangegeven.

¹⁶ De Commissie heeft gereconstrueerd dat dit is gebaseerd op de volgende informatie uit het PD. Dit volgt uit een interview met de heer Van Duijn in Het Parool van 30 juni 1965 naar aanleiding van het pamflet waarin de oprichting van het blad Provo werd aangekondigd. Hierin gaf hij aan dat het eerste nummer in juli 1965 zou verschijnen en dat hierin zeer concrete aanwijzingen zullen worden gegeven om de anarchie te laten losbreken. 'Ik ga er een uittreksel in publiceren van een boekje dat in 1910 anoniem verschenen is, De praktische anarchist. Daar staan recepten in hoe je bommen kunt maken,

anarchistische tijdschrift 'Recht voor Allen' werd becommentarieerd, zelfs 'een bomaanslag op BVD-gebouwen' aankondigde.¹⁷ Volgens het rapport huldigde de heer Van Duijn 'zodanig radicale opvattingen dat de georganiseerde anarchistische groeperingen in Nederland zich de laatste tijd van hem en zijn geweldscultuur¹⁸ distantieerden'. De BVD vermeldde dat de heer Van Duijn begin 1965 enige maanden deel had uit gemaakt van de redactie van het anarchistische maandblad De Vrije, maar vanwege een onvolwassen houding jegens het anarchisme weer aan de kant was gezet.¹⁹ Ook de anarchistische Federatie van Vrije Socialististen distantieerde zich volgens de BVD uitdrukkelijk van de heer Van Duijn door in haar tijdschrift 'Recht voor Allen' ten aanzien van provo te stellen dat een dergelijke strijdwijze van een door geestelijke armoede gekenmerkte student niet aanslaat. Hierbij werd de hoop uitgesproken dat het bij onschuldige fantasieën zou blijven.²⁰

De Commissie stelt vast dat de informatie in bovengenoemde rapportage over de heer Van Duijn en provo afkomstig is uit tot op dat moment in het persoonsdossier geborgen open bronnen en een enkele melding van een politie inlichtingendienst.

Midden juli 1965 verscheen het eerste nummer van het maandblad Provo. Hierin werd onder meer opgeroepen het Paleis op de Dam te bestormen, bommen in de brievenbus van het gebouw van de BVD te leggen, militaire objecten in de lucht te laten vliegen en het ministerie van Defensie en het BVD gebouw buiten werking te stellen. Ook werd hierin een aantal bereidingen en toepassingen van springstoffen en bommen vermeld.

hoe je je van politieagenten kunt ontdoen, met een chemisch mengsel dat je op hun uniform kunt gooien en dat na tien minuten vanzelf opbrandt.'

¹⁷ De Commissie heeft gereconstrueerd dat dit is gebaseerd op de volgende informatie uit het PD. Een artikel in Recht voor Allen van 26 juni 65. Hierin wordt gemeld n.a.v. een radio interview met de heer Van Duijn op 12 juni 1965 dat hieruit bleek: 'Enfin heel Nederland heeft nu kunnen horen wat het streven van Provo is. Behalve het beloofde maandblad krijgen we binnenkort dan ook een bomaanslag onder de BVD gebouwen.'

¹⁸ De Commissie heeft gereconstrueerd dat dit is gebaseerd op de volgende informatie uit het PD. Dit volgt uit een interview met de heer Van Duijn in Het Parool van 30 juni 1965 naar aanleiding van het pamflet waarin de oprichting van het blad Provo werd aangekondigd. Hierin geeft hij zijn veranderde visie t.o.v. geweldloosheid aan. Ten tijde van Ban-de-Bom 'beschouwde ik geweldloosheid als het enige middel om uit de vicieuze cirkel van geweld tegen geweld te komen. Ik sta er nu anders tegenover. Geweldloosheid is niet toereikend. Dat is alleen voor de massa (...), niet voor een minderheidsgroepering. Ik wil alle middelen die effectief zijn.' Ook volgt dit uit een artikel uit De Vrije van 19 december 1964 waarin een verslag van de heer Van Duijn van het anarchistisch studieweekend van het Noordelijk Gewest van Vrije Socialisten verscheen. Hierin schrijft de heer Van Duijn: 'een duidelijk verschil van mening bleek slechts te bestaan over het onderwerp van geweldloosheid. Terwijl de meerderheid der aanwezigen meende dat men zich strikt aan dit principe moet houden omdat 'geweld geweld uitlokt', stelde (...) ik dat wij bij al onze acties primair het effect van de acties voor ogen moeten houden. De vraag: geweld of geen geweld, is van secundair belang. Als wij handelen, zullen wij ons eerst afvragen hoe kan onze actie het maximale resultaat hebben. Als dat door het gebruik van geweld is zullen wij dat niet nalaten, al geven wij in het algemeen de voorkeur aan geweldloosheid. (...) Voor ons is geweldloos verzet slechts incidenteel geschikt, omdat wij de massa niet achter ons hebben. Van geweldloosheid alleen hebben wij niets te verwachten.'

¹⁹ De Commissie heeft gereconstrueerd dat dit is gebaseerd op de volgende informatie uit het PD. Bericht van ID Rotterdam van 19 maart 1965 over wijzigingen in de redactionele samenstelling van De Vrije.

²⁰ De Commissie heeft gereconstrueerd dat dit is gebaseerd op de volgende informatie uit het PD. Een artikel in Recht voor Allen van 26 juni 65.

Zoals in de voorgaande paragraaf is beschreven, plaatste de BVD provo in deze periode in de links-extremistische (anarchistische) stroming. Daarmee viel provo aanvankelijk binnen de taakopdracht van de BVD op grond waarvan de dienst gegevens mocht inwinnen. Dat is in de opvatting van de Commissie te rechtvaardigen.

Nuancerings

In deze zienswijze kwam gaandeweg verandering. Begin mei 1966 kwam het provovraagstuk aan de orde in een vergadering van procureurs-generaal en HBVD. Hierbij werd ingegaan op de wijze van politieoptreden tegen de provo's, dat niet adequaat en vrij hardhandig werd gevonden. Volgens het Aurora-verslag van 13 mei 1966, waar HBVD aan zijn directiehoofden een terugkoppeling gaf van het besprokene, was HBVD de mening toegedaan dat de politie onvoldoende mogelijkheden bezat om haar beleid en optreden tegen provo te doen steunen op beschouwingen, zoals die door de BVD op het terrein van politiek extremisme worden opgesteld. HBVD had niet de indruk dat berichtgeving van de dienst over provoactiviteiten van invloed was geweest op het door de politie gevoerde beleid, vanwege het door de dienst benadrukte geweldloze karakter van de activiteiten. De Commissie heeft niet kunnen vaststellen op welke uitlatingen HBVD hier doelde. Wel heeft de Commissie in de maandoverzichten over de periode 1965 tot en met 1967, bedoeld voor de externe relaties van de BVD, zoals de politie inlichtingendiensten, een aantal berichten van de BVD over ontwikkelingen in en rondom de provobeweging ingezien.²¹ De

²¹ Een overzicht: MO 7/8 1965 'Socialistische Jeugd en Provo's' - onvrede in deze kringen over het geringe succes van acties tegen Claus von Amsberg in juli in Amsterdam. Acties vooral bestaan uit plakken pamfletten, leggen van bloemen bij nationaal monument, demonstreren met spandoeken en gooien van tomaten. Toekomstige acties, bv. ter gelegenheid van huwelijk van prinses Beatrix, wil men beter voorbereiden. Verder volgt een beschouwing op provo. Hierbij wordt onder meer opgemerkt dat provo inziet dat de vestiging van een anarchistische maatschappij een onmogelijkheid is, maar ze wil de gevestigde maatschappij grondig provoceren. Ook wordt gemeld dat na de activiteiten rondom de verlovings van prinses Beatrix, provo in het nieuws kwam door zonder vergunning zgn. happenings te organiseren bij het Lieverdje in Amsterdam. De heer Van Duijn en Stolk worden genoemd als voornaamste exponenten. Er wordt niet verwezen naar gewelddadige uitlatingen of acties. MO 9 1965 'Provo's ook elders actief?' - melding van enkele activiteiten in Den Haag. MO 10 1965 'Politeia en de Provo's' - bericht hoe deze links-socialistische studentenorganisatie aankijkt tegen de provo's. MO 6 1966 'Een Provo in de Amsterdamse gemeenteraad'- verkiezing van student Bernhard de Vries in juni 1966 in gemeenteraad. Hij gaf in een interview aan evenals de meeste prominente provo's bij de verkiezingen voor de Provinciale staten van dit jaar PSP te hebben gestemd. Van Duijn bestempelde hij als de ideeënman van provo. Oudere anarchisten hadden geen waardering voor deelname van provo aan gemeenteraadsverkiezingen. MO 7/8 1966 'Provo-activiteiten' - uitgave nieuw weekblad 'Image' en overzicht van activiteiten buiten Amsterdam. MO 10 1966 'Provo-activiteiten' - Melding dat activiteiten op de openbare weg lijken af te nemen, wel in nieuws vanwege bereidheid tegen betaling voor buitenlandse pers happenings, compleet met politieoptreden, op touw te zetten; en meldingen over nieuwe periodieken in het land van provoafdelingen. MO 11 1966 'Andere activiteiten' - korte melding van provoconcilie waar zou zijn besloten vertegenwoordigers naar Noord en Zuid Vietnam te sturen omdat men de voorlichting in Nederland niet vertrouwt. MO 12 1966 'Provo-activiteiten' - melding dat in de loop van 1966 de straat- en andere activiteiten van Amsterdamse provo's minder werden, maar van soortgenoten elders juist op gang kwamen. Ten aanzien van maandblad Provo werd geconstateerd dat laatste nummer drie maanden op zich had laten wachten. Ook werd het weekblad Image na twee maanden gestaakt. Verder gemeld dat indruk bestaat dat inhoud van Amsterdamse provobladen minder fel van toon wordt. Dit blijkt onder meer uit het laatste nummer van het blad God, Nederland en Oranje. Overzicht van provoafdelingen en hun periodieken in de rest van Nederland. MO 2 1967 'Het anarchisme en de huidige gezagsproblematiek' - verslag van jaarlijks congres van de Organisatie van Studenten in de Geschiedenis, eveneens een tentoonstelling over de geschiedenis van het anarchisme. Ook provo werd hierin beschouwd: wel klassieke anarchistische trekjes in te herkennen maar klassenloos

formulering van de berichtgeving is naar het oordeel van de Commissie neutraal van toon. Er wordt geen toespeling op het eventuele gewelddadige karakter of optreden van de beweging of de leden ervan gemaakt.

In september 1966 verspreidde de BVD zijn rapport 'Provo's, exponent van hedendaags radicalisme onder de jeugd' (augustus 1966) binnen een grote groep gezagsdragers. In het begeleidend schrijven gaf de BVD aan niet de pretentie te hebben een complete analyse van het provoverschijnsel te geven, omdat dit 'nauwelijks tot de taak van de dienst kon worden gerekend' en omdat het niet mogelijk zou zijn vanaf de positie van de dienst alle facetten van het provovraagstuk, en breder: het verschijnsel van het radicalisme onder de jeugd, te overzien. Hierbij werd ook aangegeven dat de moeilijke omstandigheid was dat dit verschijnsel zich voordoet 'in het randgebied van hetgeen normaliter tot de extremistische stromingen kan worden gerekend'. Bovendien gold volgens de BVD met betrekking tot de provo's dat 'de grens tussen politieke activiteit en straatschenderij vaak moeilijk te trekken viel'.

In de rapportage geeft de BVD naar het oordeel van de Commissie een redelijk genuanceerd beeld van de provobeweging. Voor de heer Van Duijn die als 'ideeënman' van provo werd gepositioneerd,²² heeft de BVD in het rapport de nodige aandacht. Met name de omstandigheid dat hij, als een van de weinigen binnen provo, niet afkerig tegen het gebruik van geweld stond,²³ werd uitvoerig behandeld. Ten aanzien van de beweging werd het beeld geschetst dat het merendeel van de aanhang van provo zich vooral door onlustgevoelens jegens de maatschappij liet leiden en minder door politiek-anarchistische overwegingen. Vooral de risico's van het provo-optreden voor de openbare orde en veiligheid werden benadrukt.

Uit een verslag van 11 april 1967 van een bespreking van HBVD met de minister en SG van Binnenlandse Zaken is de Commissie gebleken dat de BVD zichzelf, in lijn met voorgaand rapport, een beperking ten aanzien van de provobeweging heeft opgelegd. Deze zienswijze komt vervolgens terug in de interne normstellingen van de dienst van mei 1967. Uit het verslag volgt dat de dienst zichzelf reeds jaren geleden bepaalde limieten heeft gesteld ten aanzien van het begrip 'extremistische stromingen' genoemd in het Koninklijk Besluit van 1949. Volgens deze zelf opgelegde normen viel de provobeweging buiten het werkkterrein van de BVD, omdat een duidelijke politieke doelstelling ontbrak. In het optreden van de provo's heeft de BVD echter gemeend een aantal elementen te moeten bezien. De BVD kwam tot de conclusie dat er op dit terrein wel enige activiteit behoorde te worden bedreven maar

georganiseerd en vooral van betekenis vanwege de reacties die ze hebben opgeroepen. MO 7/8 1967 'Provobeweging' - melding dat de provobeweging in mei 1967 officieel is opgehouden te bestaan, maar dat de provogedachte niet is verdwenen. Dit blijkt uit uitlatingen van de 'geestelijk vader' van de beweging Roel van Duijn in een door hem geschreven boekje over de beweging. Hierin kondigde hij onder meer aan 'subversieve methoden' te zoeken en vinden waarbij alle happenings en demonstraties verbleken. Ook blijkt hieruit dat de ex-provo's mogelijk weer zullen opduiken te midden van de woelingen van de revolutie die in West-Europa aanstaande is. De BVD merkt hierover op dat indruk bestaat dat deze uitlatingen voor een deel stoelen op de wens die de vader van de gedachte is, zeker nu zijn vorige lieve revolutie niet werd verwezenlijkt. Ook wordt aangegeven dat het in vrijwel alle provoactiviteiten aanwezige spelelement een factor is die bij een beoordeling van een en ander moet worden meegenomen. MO 12 1967 'Andere groeperingen' - een herhaling van de melding in nr. 7/8. En een verwijzing naar nadien verschenen Provo en provoachtige periodieken.

²² Deze typering kan worden herleid tot een uitspraak van provo Bernhard de Vries, zie Maandoverzicht juni 1966, p. 43.

²³ Zie voetnoot 18.

dat deze binnen enge grenzen moest worden gehouden. Voordat de dienst zich ook operationeel op de groepering kon richten, moest er tenminste een samenhang met een geheime activiteit van een politieke strekking zijn. Daarvan was, naar de Commissie uit het dossieronderzoek afleidt, naar het oordeel van de BVD geen sprake.

In de maandoverzichten van juli/augustus en december 1967, waar melding wordt gemaakt dat de provobeweging op 13 mei 1967 officieel is opgehouden te bestaan, wordt verwezen naar uitlatingen van de 'geestelijk vader' van de beweging de heer Van Duijn in een door hem geschreven boekje over de beweging. Hierin kondigde de heer Van Duijn onder meer aan dat de provogedachte niet was verdwenen met de opheffing van provo en dat hij 'subversieve methoden' zou zoeken en vinden waarbij alle happenings en demonstraties zouden verbleken. Ook zouden volgens hem de ex-provo's weer opduiken te midden van de woelingen van de revolutie die in West-Europa aanstaande was. De Commissie constateert dat de BVD een genuanceerde zienswijze op deze uitlatingen had. De BVD meldde dat 'de indruk bestaat dat deze uitlatingen voor een deel stoelen op de wens, die de vader van de gedachte is, zeker van een anarchistisch denkend jongmens, dat het maar moeilijk kan verwerken dat zijn 'vorige' lieve revolutie niet werd verwezenlijkt'. Ook werd aangegeven dat 'het in vrijwel alle Provo-activiteiten aanwezige spelelement' een factor is die bij een beoordeling van een en ander moet worden meegenomen.

De Commissie leidt uit het persoonsdossier af dat de BVD zich van 1965 tot en met midden 1967 een beeld probeerde te vormen van de heer Van Duijn. Hierbij merkt de Commissie overigens op dat de BVD zich niet uitsluitend tot de heer Van Duijn beperkte. Ook andere provo's werden door de BVD nader beschouwd. Dit deed de BVD in de eerste plaats door het lezen (en bewaren) van mediaberichten en van publicaties van de groepering zelf. In het persoonsdossier zijn over de genoemde periode tien artikelen over en van de hand van de heer Van Duijn opgenomen. Ook verkreeg de BVD bepaalde gegevens van de politie en het Openbaar Ministerie over onder meer personalia van provoleden, aanhoudingen en vervolging. Eind 1965 hield de BVD zich met operatie Diepvries bezig, in welk kader de naam van de heer Van Duijn werd betrokken. Dit onderwerp komt uitgebreid aan de orde in paragraaf 3.3. Ook zijn in het dossier gegevens te vinden over contacten van provoleden, onder andere van de heer Van Duijn, met verschillende politieke organisaties. Een coherent beeld leveren deze gegevens niet. Vooral met de Socialistische Jeugd werden enkele gezamenlijke openbare orde activiteiten onderkend. Midden 1967 hield provo formeel op te bestaan en valt een duidelijke afname van de gegevens in het dossier waar te nemen. Dit trekt pas eind 1969 weer aan, als de heer Van Duijn naar buiten treedt in verband met de oprichting van de kabouterbeweging. Over deze beweging volgt later in deze paragraaf meer. Het is de Commissie opgevallen dat een deel van de gegevens in het persoonsdossier en het dossier over provo lijkt terug te voeren op een of meer menselijke bronnen. In paragraaf 3.2 wordt hier uitvoerig aandacht aan besteed.

Conclusie

Vanaf mei 1965 wordt de BVD geconfronteerd met het nieuwe maatschappelijke fenomeen provo. De Commissie stelt vast dat de BVD de beweging op dat moment probeert te vatten in de bekende kaders van links-extremistisch en anarchistisch. De beweging heeft een nieuw en ongrijpbaar karakter dat afwijkt van de destijds bestaande groeperingen. Daardoor hebben de BVD en bestuurlijke autoriteiten aanvankelijk geen idee hoe hierop te reageren. Gaandeweg 1966 ziet de Commissie echter dat de BVD zijn zienswijze op de provobeweging nuanceert. Dan geeft de BVD aan dat provo balanceert op een grensvlak tussen politieke activiteit en straatschenderij. Daarmee opereert provo in het randgebied van wat normaal als extremistische stroming valt aan te duiden.

In de interne normstellingen uit mei 1967 legt de BVD de interne afbakening vast van het begrip 'extremistische stroming' en in het bijzonder de zienswijze op de provobeweging. Deze normstellingen vormen volgens de Commissie het sluitstuk van de voorgaande ontwikkeling. Er ontstaat een nieuw evenwicht. Enerzijds ziet de BVD de noodzaak om aandacht te hebben voor provo en de ideologische toplaag van provo, zoals de heer Van Duijn, maar evenzeer andere topprovo's. Anderzijds acteert de dienst vanuit duidelijke grenzen, vooral als het gaat om het inzetten van bijzondere bevoegdheden. De Commissie heeft geen aanwijzingen voor het standpunt van de heer Van Duijn dat de BVD zich met het opstellen van de interne normstellingen achteraf probeerde in te dekken. De Commissie acht deze zienswijze daarom niet aannemelijk.

Daarnaast concludeert de Commissie dat de BVD, naar de maatstaven van die tijd, destijds terecht aandacht heeft voor de persoon Van Duijn en de provobeweging. Dit oordeel baseert zij op de anarchistische grondslag van provo als beweging, het radicaliserende karakter van provoactiviteiten en -uitlatingen, het revolutionaire gedachtegoed dat wordt aangehangen en bepaalde op geweld gerichte uitlatingen van de heer Van Duijn. Hierbij vindt de Commissie van belang dat de BVD zichzelf in dat verband bepaalde beperkingen oplegt in het licht van zijn specifieke taakopdracht. In de interne normstelling van mei 1967 geeft de BVD aan dat operationele activiteiten (de inzet van bijzondere bevoegdheden) alleen kunnen plaatsvinden, als sprake is van heimelijke politieke activiteiten. Deze doen zich bij de heer Van Duijn en provo niet voor. De Commissie heeft op grond van haar onderzoek geen aanwijzingen dat de BVD buiten deze zelf opgelegde grenzen is getreden (zie paragraaf 3.2).

3.1.3 Kabouters

De Commissie stelt vast dat de oprichting van de kabouterbeweging eind 1969 door de heer Van Duijn werd aangekondigd in de media. De beweging richtte zich met name op consumentisme en milieuvraagstukken. De kabouterbeweging trad aanvankelijk naar buiten in de vorm van de Volksuniversiteit voor sabotage en pseudo-erotiek. Hierin werd gesteld dat de bestaande overheid, met name het ministerie van Defensie en het leger, niet in staat waren de bevolking op afdoende wijze te beschermen. Daartoe werd het noodzakelijk geacht de bevolking te onderwijzen in sabotagetechnieken om hen te vormen tot een volksleger dat een eventuele bezetter kon tegenwerken. Ook werd het noodzakelijk gevonden om alle bestaande (overheids-)structuren en instellingen die geweld en agressie in de hand werkten, zoals het leger en wapenfabrieken, uit te schakelen. De sabotagecursussen dienden de bevolking hiertoe de kennis te verschaffen. In de loop van 1970 werd de Oranje Vrijstaat opgericht, waarvan de Volksuniversiteit een onderdepartement werd. Vanaf september 1970 hield de Oranje Vrijstaat op te bestaan. Op dat moment trad de Kabouterpartij naar voren.

Op grond van haar dossieronderzoek stelt de Commissie vast dat, anders dan ten aanzien van provo, geen rapportages over de kabouters aan de regering of andere gezagsdragers zijn aangetroffen. Ook is geen berichtgeving in de maandoverzichten van directie B van de BVD over deze beweging gezien. De Commissie heeft kennisgenomen van het dossier over de kabouterbeweging. Dit omvat gegevens uit de periode 1969 tot en met 1971. Een deel van de gegevens is ook aangetroffen in het persoonsdossier over de heer Van Duijn. Het is de Commissie niet duidelijk geworden waar de verzameling van deze gegevens toe diende. Zoals gezegd heeft de Commissie geen externe rapportage over de kabouters aangetroffen. Het merendeel van de gegevens zijn krantenberichten en gegevens over activiteiten van de kabouterbeweging afkomstig van de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam, waaronder publicaties van de groepering zelf.

Ten aanzien van het persoonsdossier over de heer Van Duijn en de dossiers over de kabouters en Oranje Vrijstaat, stelt de Commissie vast dat enkele tientallen documenten uit de jaren eind 1969 tot en met midden 1971 betrekking hebben op verslagen van bijeenkomsten van de kabouterbeweging in zijn verschillende verschijningsvormen. Het zijn geen documenten van de BVD. De documenten zijn ondertekend door 'nr. 13'. Dit verwijst naar de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam. De verslagen zien op een gedetailleerde weergave van het verloop van de bijeenkomsten en de besproken onderwerpen. Hoewel de heer Van Duijn met regelmaat op deze bijeenkomsten aanwezig was en soms als spreker optrad, ligt in de verslaglegging geen focus op de heer Van Duijn, in de zin dat alleen of meer aandacht wordt besteed aan wat de heer Van Duijn zegt in vergelijking met andere deelnemers en sprekers. Bovendien heeft de Commissie in het kabouterdossier ook verslagen van bijeenkomsten aangetroffen waar de heer Van Duijn niet aanwezig was. De herkomst van de verslagen, wordt nader besproken in paragraaf 3.3, bij de vraag naar de activiteiten van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam.

De aandacht voor de heer Van Duijn als initiator en leider van de kabouterbeweging heeft geleid tot de berging van tientallen gegevens in zijn persoonsdossier, met name in de jaren 1970 en 1971. De gegevens bestaan overwegend uit zogenoemde openbronneninformatie, zoals krantenartikelen over de heer Van Duijn en publicaties van de groepering zelf. Verder bevinden zich in het dossier een aantal zogenoemde informatierapporten. De gegevens lijken afkomstig uit een of meer menselijke bronnen. Daarmee is niet gezegd dat de informatie is verkregen door middel van de inzet van een bijzondere bevoegdheid (bv. een agent) en evenmin, als het wel om de toepassing van een bijzondere bevoegdheid ging, dat de inzet ook was gericht op de heer Van Duijn of de kabouterbeweging. In paragraaf 3.2, over de vraag naar de inzet van bijzondere inlichtingmiddelen, gaat de Commissie uitgebreid in op de herkomst van deze informatie.

Na 1971 is de hoeveelheid gegevens in het persoonsdossier steeds verder afgenomen. Het gaat dan met name nog om informatie uit open bronnen, zoals krantenartikelen. De gegevens hebben onder meer betrekking op zijn activiteiten in de Amsterdamse gemeentepolitiek. Daarnaast komt een enkele melding van een politie inlichtingendienst (naar aanleiding van verhuizingen van de heer Van Duijn) en een enkel informatierapport voor. Voor deze laatste categorie wordt verwezen naar paragraaf 3.2.

Conclusie

De BVD heeft ook sinds het ontstaan aandacht voor de ontwikkelingen binnen de kabouterbeweging. Dit blijkt uit de dossiervorming over dit onderwerp. De Commissie meent dat de betrokkenheid van een aantal ex-provo's, zoals de heer Van Duijn, een aanleiding heeft gevormd de groepering en de leiding ervan in zicht te willen houden. Hierbij zal ook de (mede) door de heer Van Duijn gepropageerde 'sabotage' in het kader van de Volksuniversiteit van sabotage en pseudo-erotiek en de Oranje Vrijstaat een rol hebben gespeeld. De Commissie concludeert echter dat de kabouterbeweging binnen het taakgebied van de BVD geen voorname positie had. Zij heeft namelijk geen interne beleidsstukken of externe rapportages over de beweging gevonden.

3.2 Inzet van bijzondere middelen door de BVD

In navolging van het verzoek van de minister, heeft de Commissie in de eerste plaats onderzoek gedaan naar de vraag of de BVD bijzondere bevoegdheden (voorheen bijzondere inlichtingmiddelen), in de zin van de Wiv 2002, jegens de heer Van Duijn heeft ingezet.

Vanwege het inbreukmakende karakter van bijzondere bevoegdheden op de persoonlijke levenssfeer en de heimelijke toepassing ervan is in de Wiv 2002 (artikelen 18 tot en met 33) strikt geregeld welke bijzondere bevoegdheden de AIVD heeft om gegevens te verzamelen en onder welke voorwaarden deze bevoegdheden mogen worden uitgeoefend. Het gaat volgens de wet onder meer om observatie, de inzet van een agent, een telefoontap, een internettap, hacken, doorzoeking, satellietinterceptie, opvragen van telefonieverkeersgegevens.²⁴

Onderzoeksmethodiek I

Ter beantwoording van de gestelde onderzoeksvraag, kan in de eerste plaats een onderzoek worden verricht in de documenten die over de inzet van bijzondere middelen in het archief van de BVD, het zogenoemde operationele archief, worden bewaard. Logischerwijs ligt hierin een antwoord besloten op de vraag of er inlichtingenmiddelen jegens de heer Van Duijn zijn ingezet en, zo ja, welke. Het is de Commissie tijdens het onderzoek echter duidelijk geworden dat een doorzoeking van het operationele archief, zonder specifieke aanwijzingen over de (mogelijke) inzet van concrete operationele inlichtingenmiddelen jegens de heer Van Duijn of een van de mede door hem opgerichte bewegingen, ondoenlijk is gelet op de grote hoeveelheid informatie. Hierbij speelt ook mee dat de dossierstukken niet digitaal doorzoekbaar zijn. Er kan dus niet aan de hand van zoektermen, bijvoorbeeld met de naam 'Van Duijn', 'provo' of 'kabouters', worden gezocht. Verder heeft de BVD geen administratie bijgehouden op wie of welk onderwerp een middel werd toegepast. Voor wat betreft de inzet van een telefoontap of microfoon lag dit vanaf 1971 anders, toen het af luisteren van gesprekken bij wet strafbaar werd gesteld. Sindsdien vond de toepassing van deze middelen door de BVD plaats op grond van een speciale last die ter goedkeuring werd voorgelegd aan vier ministers. Per jaar werd op een lijst bijgehouden ten aanzien van welke onderzoekssubjecten het middel werd toegepast. Deze lijsten zijn geborgen in het operationele archief. De Commissie heeft op grond van bestudering van de lijsten sinds 1971 geen aanwijzingen dat na 1971 een telefoontap dan wel microfoon is toegepast jegens de heer Van Duijn of een van zijn bewegingen.

Onderzoeksmethodiek II

Op grond van de beschreven werkwijze was het voor de Commissie niet mogelijk de onderzoeksvraag volledig te beantwoorden. Daarom is de Commissie uitgegaan van een andere benadering van de voorliggende onderzoeksvraag, namelijk de vraag op welke wijze de over de heer Van Duijn aanwezige informatie bij de BVD, geborgen in zijn persoonsdossier, is verkregen.

De Commissie merkt op dat als een bijzonder inlichtingenmiddel zou zijn ingezet jegens de heer Van Duijn of jegens een van zijn bewegingen met *de facto* als resultaat dat informatie over de heer Van Duijn werd verkregen, deze opbrengst volgens de toenmalige werkwijze van de BVD geborgen zou zijn in het persoonsdossier over betrokkene. De Commissie heeft daarom de documenten in het persoonsdossier van de heer Van Duijn tot uitgangspunt genomen voor een onderzoek naar de bron/herkomst van de informatie. Hierbij heeft de

²⁴ Zie voor een juridische bespreking van de bijzondere bevoegdheden op het gebied van telecommunicatie onder andere toezichtsrapport van de CTIVD nr. 38 inzake gegevensverwerking op het gebied van telecommunicatie door de AIVD en de MIVD (juridische bijlage), *Kamerstukken II* 2013/14, 29 924, nr. 105 (bijlage); op het terrein van de inzet van agenten ook toezichtsrapport van de CTIVD nr. 37; op het gebied van observatie toezichtsrapport van de CTIVD nr. 20 inzake de financieel-economische onderzoeken door de AIVD, *Kamerstukken II* 2008/09, 29 924, nr. 35 (bijlage). Alle toezichtsrapporten van de CTIVD zijn raadpleegbaar via www.ctivd.nl.

Commissie bemerkt dat (persoons)dossiers gericht waren op het vastleggen van documentatie, niet op het vastleggen van de redenen voor verkrijging ervan. Bovendien blijkt uit de documenten niet waar de informatie vandaan komt, met uitzondering van informatie uit open bronnen, zoals kranten en tijdschriften. Dit is terug te voeren op de organisatie van de BVD (met name van directie B, die zich in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw bezig hield met politiek extremisme) waarin tot ongeveer de jaren '80 van de vorige eeuw een strikte scheiding tussen de afdeling die met inzet van menselijke bronnen en taps of microfoons gegevens verzamelde (BO) en de afdeling die de verworven informatie gebruikte in rapportages (BV) werd gehanteerd. Alle verworven informatie uit operationele activiteiten werd in vergaande mate ontdaan van aanwijzingen over de bron van de informatie.

De Commissie heeft de documenten in het persoonsdossier over de heer Van Duijn desalniettemin nauwgezet bestudeerd op de (mogelijke) herkomst van de informatie en eventuele aanwijzingen voor de inzet van bijzondere bevoegdheden. Van een groot aantal documenten in het persoonsdossier was direct duidelijk dat het informatie uit zogenoemde open bronnen is. Het gaat bij deze documenten met name om krantenartikelen en tijdschriftartikelen. Van een aanzienlijke hoeveelheid andere documenten is duidelijk dat zij afkomstig zijn van verbinding 'nr. 13', wat staat voor de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam. Deze documenten komen in paragraaf 3.3 nader aan de orde. Van de resterende documenten in het persoonsdossier kon de Commissie niet op voorhand de herkomst van de informatie vaststellen.²⁵ Hierbij had de Commissie wel bepaalde indicaties dat de informatie verkregen kon zijn van een menselijke bron.²⁶ Uit de documenten kon de Commissie echter niet afleiden of de informatie was verkregen van een zogenoemd gesprekscontact, ook wel informant genoemd, of door middel van de inzet van een agent. In het laatste geval is sprake van de inzet van een bijzondere bevoegdheid volgens de Wiv 2002. Ook was op voorhand uit de documenten niet af te leiden of het activiteiten van de BVD zelf betrof of van de gemeentepolitie Amsterdam. De Commissie heeft in het persoonsdossier, met in achtneming van het voorgaande, geen (specifieke) aanwijzingen voor de inzet van andere bijzondere bevoegdheden door de BVD gevonden. Tap- of observatieverslagen zouden bijvoorbeeld vanwege hun specifieke opmaak en inhoud als zodanig herkenbaar zijn.

Agentenoperaties

De Commissie heeft het merendeel van de bovengenoemde documenten waarvan de herkomst onduidelijk bleek, nader onderzocht. Het zijn tweeëndertig documenten. Enkele andere documenten heeft de Commissie niet nader onderzocht, omdat de naam van de heer Van Duijn slechts zijdelings voorkwam. De onderzochte documenten dateren uit de periode 1965 tot 1976. Het merendeel van deze documenten is in het kader van het verzoek tot kennisneming van het persoonsdossier niet vrijgegeven vanwege bronbescherming. Uiteindelijk kon van zeven documenten van de onderzochte documenten de herkomst niet worden herleid. De overige informatie kon worden herleid tot dertien operaties van de BVD.

De Commissie heeft de dossiers van deze operaties bestudeerd. Alle operaties betreffen agenten van de BVD. Dit betekent dat deze personen werden aangestuurd door de BVD om bepaalde informatie te verzamelen. De Commissie komt op grond van de agentendossiers tot

²⁵ Het gaat om informatierapporten en zogenaamde uittreksels van informatierapporten.

²⁶ Indicatoren: de informatie was van iemand verkregen of vernomen, soms rechtstreeks van de heer Van Duijn, hoe was onduidelijk, gebruik van een evaluatiecode, vaak niet vrijgegeven in verband met bronbescherming.

de conclusie dat geen van de agenten is gerekruteerd met het doel om de heer Van Duijn, provo of een van de andere bewegingen van de heer Van Duijn in de gaten te houden. De Commissie stelt verder vast dat het merendeel van de agenten niet in rechtstreeks contact met de heer Van Duijn en zijn bewegingen stond. De geleverde informatie blijkt via andere kanalen tot de agenten te zijn gekomen; het is overwegend informatie van derden. Deze agenten hebben kennelijk uit eigen beweging informatie over de heer Van Duijn en/of een van de bewegingen aangeleverd. De Commissie heeft geen sturing van deze agenten op de heer Van Duijn of zijn bewegingen onderkend. Daarnaast heeft een klein aantal agenten wel direct contact met de heer Van Duijn en/of een van zijn bewegingen gehad en op grond hiervan informatie aan de BVD heeft geleverd. De Commissie heeft geen aanwijzingen dat deze agenten (gaandeweg) zijn geïnstrueerd deze toenadering te zoeken dan wel informatie aan te leveren over de heer Van Duijn of over zijn bewegingen. De Commissie acht aannemelijk dat zij dit op eigen initiatief deden. De Commissie stelt vast dat in de dossiers expliciet en uitvoerig is vastgelegd waar de agenten op werden gestuurd. Provo en de heer Van Duijn komen hierbij niet aan de orde. Verder hebben de persoonlijke omstandigheden, zoals functie en interesses, van de agenten in de optiek van de Commissie kennelijk een belangrijke rol gespeeld bij het aangaan en onderhouden van het contact.

De Commissie heeft in een van de bovengenoemde operaties wel een eenmalige en in de tijd beperkte sturing van de agent op provo onderkend. Het verzoek had betrekking op een concrete gebeurtenis van provo. De agent werd verzocht van deze gebeurtenis verslag te doen en over een concreet aantal onderwerpen informatie aan te leveren. Het is de Commissie gebleken dat de agent op dat moment al op eigen initiatief in contact stond met deze beweging, maar de agent werd wel gevraagd bij deze gebeurtenis aanwezig te zijn. De Commissie stelt vast dat het verzoek van de BVD geen betrekking had op de heer Van Duijn of andere personen in de beweging. In de aangeleverde informatie komt de heer Van Duijn ook niet aan de orde.

Conclusie

Het persoonsdossier van de heer Van Duijn bevat gegevens die afkomstig zijn van een of meer menselijke bronnen. Een onderzoek naar de herkomst van deze informatie heeft geleid naar dertien agentenoperaties van de BVD. Op basis van de bestudeerde dossiers van deze operaties komt de Commissie tot de conclusie dat de BVD (gaandeweg) geen agent, in de zin van de Wiv 2002, heeft ingezet jegens de heer Van Duijn en de bewegingen die hij (mede) heeft opgericht, zoals provo en de kabouters. Voor provo stelt de Commissie één concreet geval van incidentele sturing van een agent vast. Hiermee werd echter niet beoogd informatie over de heer Van Duijn te verkrijgen en dat is ook niet gebeurd. De Commissie onderkent dat de heer Van Duijn zich als initiator en leider vereenzelvigd met de bewegingen die hij opricht, zoals provo, de Volksuniversiteit voor sabotage en pseudo-erotiek, Oranje Vrijstaat, de kabouters. Dit betekent volgens hem dat de inzet van een bijzonder middel jegens een van deze bewegingen *de facto* geldt als de inzet van een bijzonder middel jegens hem. De Commissie vindt echter in dat geval van belang dat via het middel ook informatie over de heer Van Duijn had moeten zijn verzameld. Volgens de werkwijze van de BVD destijds zou deze informatie (ook) terug te vinden moeten zijn in het persoonsdossier over de heer Van Duijn. De Commissie heeft alle aanwijzingen in dat dossier nagelopen. Dat heeft, afgezien van eerdergenoemde uitzondering, niet geresulteerd in aanwijzingen dat een agent jegens provo of de kabouters is ingezet. Evenmin blijkt dat een agent informatie over de heer Van Duijn heeft verkregen op aansturing van de BVD. Wel bevat het persoonsdossier meerdere gegevens over de heer Van Duijn die afkomstig zijn uit verschillende agentenoperaties. Deze gegevens hebben de agenten echter kennelijk op eigen initiatief aan de BVD geleverd, zogenoemde bijvangst.

De Commissie heeft in haar onderzoek ook geen aanwijzingen gevonden dat de BVD mogelijk andere bijzondere inlichtingenmiddelen jegens de heer Van Duijn heeft ingezet. De Commissie is ervan overtuigd dat als dergelijke middelen waren ingezet en hieruit opbrengst over de heer Van Duijn was verkregen, hiervoor bepaalde aanknopingspunten in de informatie in het persoonsdossier van de heer Van Duijn te vinden was geweest. Dit is niet het geval. Hoewel het in die tijd gebruikelijk is binnen de BVD de bron van de informatie onherkenbaar af te schermen, verraden de opmaak en inhoud van de informatie wel het nodige. Op die manier is de Commissie verschillende agentenoperaties op het spoor gekomen en heeft deze onderzocht. In overige documenten in het persoonsdossier ziet de Commissie geen aanleiding om te vermoeden dat de informatie is verkregen door de inzet van bijzondere middelen. Daarom acht de Commissie het aannemelijk dat er geen bijzondere bevoegdheden zijn ingezet. Hierbij onderkent de Commissie de mogelijkheid dat een bijzonder middel is goedgekeurd dat geen opbrengst heeft gehad. De inzet van een dergelijk middel is met de gehanteerde onderzoeksmethoden niet op te sporen.

3.3 *Optreden van de toenmalige Gemeentepolitie Amsterdam*

De vraag die in het kader van het onderzoek is gerezen, is of de groep IJzerman dan wel de inlichtingdienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam (ID Amsterdam) in opdracht of onder verantwoordelijkheid van de BVD heeft geopereerd jegens de heer Van Duijn of jegens de bewegingen van de heer Van Duijn, zoals provo en de kabouters. De heer Van Duijn stelt in zijn boek 'Diepvriesfiguur' en ook in het gesprek met de Commissie dat politieagenten van de groep IJzerman zijn geïnfiltrerd in zijn bewegingen om informatie over hem, over de activiteiten van de groep en over de individuele deelnemers te verzamelen. Hierbij handelden de politieagenten volgens hem in opdracht en onder verantwoordelijkheid van de BVD en de ID Amsterdam. De heer Van Duijn vindt bevestiging voor de infiltratie van de groep IJzerman in Amsterdamse groeperingen in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw, zoals in de kabouterbeweging, in het boek van Guus Meershoek 'De groep IJzerman. Hoe de Amsterdamse politie infiltreerde in de links-radicalen beweging van de jaren zestig' (2011). Ook verwijst Van Duijn naar persoonlijke gesprekken met een voormalige politieagent van de groep IJzerman die aan hem heeft bevestigd dat er infiltratie van de politie in de kabouterbeweging heeft plaatsgevonden. Hieraan is in verschillende media aandacht besteed.²⁷ Dat volgens de politieagent, en overigens ook volgens het boek van Meershoek, de infiltratie enkel gericht was op het verkrijgen van informatie om openbare ordeverstoringen te voorkomen en het politieoptreden te proportioneren en dat de groep hierbij autonoom optrad zonder sturing van hoger hand, wordt door Van Duijn van de hand gewezen. Voor wat betreft de betrokkenheid van de BVD bij de groep IJzerman baseert de heer Van Duijn zich op het vrijgegeven BVD-document in het kader van zijn inzageverzoek in 2011. Hieruit blijkt volgens hem dat de politieagenten van de groep IJzerman werden opgeleid door de BVD en aangestuurd via de Inlichtingendienst van de gemeentepolitie Amsterdam. Meershoek citeert in zijn boek uit dit verslag.²⁸ Hij geeft hierbij aan dat de BVD beloofde dat de groep IJzerman bij haar een opleiding zou krijgen. Overigens zou de belangstelling van de groep IJzerman worden beperkt tot de ongebonden jeugd. Ook zou de groep worden ondergebracht bij de

²⁷ Gesprek tussen Roel van Duijn en Willem de Weerd in Het Parool 24 juli 2009; ook www.bndestem.nl (25 juli 2009); verder Uitzending Nieuwsuur 6 april 2012. De Commissie heeft deze informatie in haar gesprekken met twee voormalige medewerkers van de groep IJzerman verkregen.

²⁸ Meershoek, De Groep IJzerman, Boom Amsterdam 2011, p. 96-97.

geüniformeerde politie. Volgens Meershoek werd door beide partijen echter slechts heel beperkt gevolg gegeven aan de afspraken.²⁹

De Commissie stelt vast dat in het kader van het inzageverzoek van de heer Van Duijn in 2011 met betrekking tot 'de groep IJzerman' één document destijds in het archief is gevonden. Het document is een intern verslag van een zogenoemde Aurora-bespreking tussen dienstleiding en directiehoofden van de BVD op 8 januari 1969. Hieruit blijkt dat HBVD op 7 januari 1969 met de Hoofdcommissaris van de Gemeentepolitie Amsterdam Jong een gesprek heeft gevoerd over de groep IJzerman, waarbij volgens het verslag een aantal concrete afspraken door HBVD intern is teruggekoppeld.

'(...) Ten aanzien van de kwestie van de verhouding van de BVD tot de ID werd een positieve oplossing gevonden. De groep IJzerman zal bij de ID worden ingevoegd en zal zich in de toekomst alleen bezighouden met operationele activiteiten op het terrein van de ongebonden jeugd. De ID zal onder de CvP (...), chef van de Geüniformeerde Politie worden geplaatst. De ID zal een nieuwe taakopdracht van de HC krijgen, waarin ook de zorg voor het verkrijgen van gegevens in het belang van de handhaving van de openbare orde zal worden opgenomen. Wij zullen ons statuut van samenwerking met de ID aanpassen aan de nieuwe situatie. Hierover zal een nota worden opgesteld, die in een bespreking met de HCvP zal worden vastgesteld en die vervolgens ter kennisneming aan de Minister van Binnenlandse Zaken en de Burgemeester van Amsterdam zal worden toegezonden. HBVD verzoekt HB en HE in verband met de gemaakte afspraken over de opleiding van medewerkers van de groep IJzerman het nodige te willen verrichten.'

Uit dit Aurora-verslag blijkt dat de aanleiding voor het gesprek van HBVD met HC Jong was gelegen in een brief van HC Jong van 3 december 1968 waarin hij de BVD verzocht de medewerkers van de groep IJzerman een opleiding te geven. Verder blijkt dat HBVD een afzonderlijk verslag van het gesprek met HC Jong zou opstellen. Deze twee documenten zijn in het kader van het inzageverzoek uit 2011 in het archief niet gevonden. In het kader van dit onderzoek zijn deze documenten en een aantal andere documenten over de groep IJzerman wel gevonden en heeft de Commissie hiervan kennisgenomen.

3.3.1 Oprichting groep IJzerman

De groep IJzerman werd in oktober 1967 opgericht.³⁰ Uit het dossieronderzoek is de Commissie gebleken dat de BVD op de hoogte kwam van het bestaan van de groep IJzerman op 9 november 1967, toen van een informant werd vernomen dat enkele jonge politieagenten in de Socialistische Jeugd infiltrerden. Dit informantenrapport is op 14 november 1967 aan PHBVD overhandigd. PHBVD heeft toen voorgesteld hierover contact op te nemen met de hoofdcommissaris van gemeentepolitie te Amsterdam.³¹ De kwestie is vervolgens door HBVD met de Amsterdamse burgemeester Samkalden en de hoofdcommissaris besproken op respectievelijk 24 november 1967 en 13 december 1967. Uit het verslag van het onderhoud met hoofdcommissaris Jong blijkt dat over een aantal onderwerpen werd gesproken. Voor wat betreft de groep IJzerman liet HBVD weten op de hoogte te zijn gekomen van de infiltratie van enkele politieagenten van het Amsterdamse korps in bovengenoemde

²⁹ *Idem*, p. 99-100.

³⁰ Dit blijkt uit het boek van Meershoek, uit de gesprekken met betrokkenen en uit een brief van HCvP Jong aan HBVD van 3 december 1968 waarin hij de oprichting van de groep IJzerman sinds oktober 1967 aankondigt.

³¹ Dit blijkt uit een verslag van 14 november 1967 van HB (hoofd directie B) over een bespreking tussen de dienstleiding en afdeling B, nr. B 209/67.

groepering. Hij gaf aan dit een ongewenste aanpak te vinden die niet te overziene risico's met zich meebrengt. Volgens het verslag zou de hoofdcommissaris hebben gereageerd dat hij het daarmee in beginsel eens was, maar dat nood wet breekt en dat de inzet van dit personeel van tijdelijke aard was.³²

Conclusie

Het dossieronderzoek wijst uit dat de BVD pas na de oprichting van de groep IJzerman op de hoogte komt van het bestaan ervan. De BVD heeft op dat moment grote bezwaren tegen het ontstaan van wat de dienst ziet als een tweede inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam, naast de Inlichtingendienst Amsterdam. Op grond hiervan acht de Commissie het niet aannemelijk dat de BVD op enigerlei wijze betrokken was bij of de hand heeft gehad in de oprichting van de groep IJzerman.

3.3.2 Opleiding groep IJzerman

Het is de Commissie gebleken dat de BVD na het gesprek met de hoofdcommissaris tot eind 1968 op de achtergrond, met name via haar sectie BOA (Operaties Amsterdam) en de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam (hierna: ID Amsterdam), is geïnformeerd over de ontwikkelingen ten aanzien van de groep IJzerman. De BVD stelde zich terughoudend op ten aanzien van dit initiatief van de politie op het gebied van de handhaving van de openbare orde. De BVD vond het niet op haar pad liggen dit te verhinderen, maar de zorgen en bezwaren van de BVD namen toe vanwege het raakvlak van bepaalde activiteiten van de groep IJzerman met het werkterrein van de BVD, terwijl de groep IJzerman buiten de concrete werkafspraken tussen de BVD en de ID Amsterdam viel. Bovendien werden vanwege het geconstateerde gebrek aan aansturing en opleiding van de politieagenten van de groep potentieel risicovolle situaties als gevolg van de gehanteerde werkwijze (infiltratie met eigen personeel) onderkend.³³

Op basis van het dossier stelt de Commissie vast dat de bezwaren van de BVD een uitlaatklep kregen toen de hoofdcommissaris van de gemeentepolitie Amsterdam in zijn brief van 3 december 1968 HBVD verzocht een aangepaste scholingscursus te verzorgen voor de medewerkers van de groep IJzerman. Volgens deze brief werd in de groep de behoefte gevoeld deskundige voorlichting te ontvangen over de politieke denkbeelden en achtergronden van de (jongeren) groepen waarmee de groep in aanraking kwam. HBVD greep deze brief aan om op 7 januari 1969 met de hoofdcommissaris te spreken over de bezwaren van de BVD tegen bepaalde activiteiten van de groep IJzerman, alsook over de rol van de ID Amsterdam met betrekking tot de openbare orde handhaving. Naast het eerdergenoemde Aurora-verslag, heeft de Commissie kennisgenomen van het door HBVD opgestelde verslag van deze bijeenkomst van 10 januari 1969. Uit het verslag valt op te maken dat een aantal afspraken werd gemaakt voor de nabije toekomst. Hier wordt in de volgende alinea op ingegaan. Voor wat betreft de opleiding van de groep IJzerman werd afgesproken dat nieuwe agenten van de groep door de BVD zouden worden opgeleid. Deze afspraak zou niet gelden voor de reeds in functie zijnde leden. Voor hen zou een aantal elementaire voorlichtingsbijeenkomsten op het gebied van extremisme worden georganiseerd. Uit het dossier volgt dat in het eerste kwartaal van 1969 een aantal

³² Kort verslag van onderhoud van HBVD en PHE/KCP met de heer P.A. Jong op 13 december 1967.

³³ Intern verslag van BOS van 19 december 1968 over Groep IJzerman. Overzicht van wat bij de dienst bekend is geworden over deze groep.

voorlichtingsbijeenkomsten heeft plaatsgevonden.³⁴ Verder blijkt dat ten aanzien van de opleiding, in juni 1969 werd besloten tot de mogelijkheid van het volgen van een aangepaste basiscursus bij de BVD.³⁵

De chef van de ID Amsterdam, die sinds juli 1969 de leiding van de groep IJzerman had overgenomen³⁶, verzocht de BVD in augustus 1969 de vier leden van de groep IJzerman een aangepaste opleiding te geven. Het ging om de agenten die sinds de oprichting deel van de groep uitmaakten. Enkele maanden later, in december 1969, zag hij van zijn eerdere verzoek af. Dit in reactie op het aanbod van de BVD om de agenten te laten deelnemen aan de basiscursus van januari 1970. De Commissie constateert dat de BVD de kwestie niet zomaar uit handen wilde geven vanwege de gemaakte afspraken tussen HBVD en de hoofdcommissaris in juni 1969. In zijn brief van 2 maart 1970 heeft de chef van de ID Amsterdam aan HBVD bevestigd dat, met instemming van de hoofdcommissaris, van het opleidingsaanbod van de BVD voor de groep IJzerman werd afgezien. Als reden voor de afgenomen noodzaak gaf de chef ID aan dat de leden van de groep sinds augustus 1969 door ID-medewerkers op de hoogte waren gebracht van de noodzakelijke inhoudelijke kennis, dat steeds minder politieke groeperingen gebeurtenissen op de openbare weg organiseerden en dat de opleiding van de BVD met een capaciteitsprobleem kampte. Dit vindt ook bevestiging in de gesprekken met de voormalige medewerkers van de groep IJzerman die stelden geen opleiding bij de BVD te hebben gehad.

Conclusie

De Commissie concludeert dat de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam de BVD heeft verzocht om de leden van de groep IJzerman te scholen. Het initiatief hiertoe ging niet uit van de BVD. Uiteindelijk heeft de BVD deze leden niet geschoold, omdat de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam van de opleidingsmogelijkheid bij de BVD heeft afgezien. Deze conclusie gaat in tegen wat de heer Van Duijn hierover zegt. Overigens zijn er wel een beperkt aantal voorlichtingsbijeenkomsten geweest.

3.3.3 Aansturing groep IJzerman en Inlichtingendienst

Het volgende punt is de vraag of de groep IJzerman door de BVD werd aangestuurd. De BVD dient in dit verband te worden opgevat als zijnde de sectie BOA (operaties Amsterdam) en de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam (hierna ID Amsterdam) voor zover deze dienst onder verantwoordelijkheid van de BVD opereerde. Van aansturing kan sprake zijn wanneer zeggenschap bestaat over de werkzaamheden, in de zin dat concrete opdrachten tot informatieverzameling worden gegeven, dan wel wanneer gevraagd wordt aandacht te hebben voor onderwerpen waarvoor van de zijde van de BVD belangstelling bestaat.

³⁴ Notitie EO/R van 20 januari 1969. Verslag van oriënterende bespreking met Heijink en IJzerman over inhoud van voorlichtingsbijeenkomsten. Notitie EO/R van 6 februari 1969. Kort verslag van eerste voorlichtingsbijeenkomst op 30 januari 1969 over Marxisme, Trotskisme, Communisme en Anarchisme. Een tweede bijeenkomst over politieke jongerenorganisaties stond gepland voor 16 februari 1967. Notitie BOA van 24 maart 1969. Kort verslag van bijeenkomst op 18 maart 1969.

³⁵ Verslag chef ID Amsterdam van 10 juni 1969 over de bespreking op 5 juni 1969 over het opnemen van de groep IJzerman in de ID/Amsterdam (eindbespreking). Op grond van interne notities blijkt dat de opleiding met name op eventuele nieuwe agenten van de groep zag. Voor de op dat moment in functie zijnde ('oude') leden vond de BVD de reeds georganiseerde voorlichtingsbijeenkomsten wel volstaan.

³⁶ Verslag BOA van 10 juli 1969 over aanvullende gegevens bij het verslag van chef ID Amsterdam over de op 5 juni 1969 gehouden bespreking.

Dossieronderzoek

Uit een BVD-notitie van eind 1968 over de groep IJzerman³⁷ blijkt dat de chef ID Amsterdam de leidinggevende van de groep IJzerman (inspecteur IJzerman) medio april 1968 had aangeraden contact op te nemen met BOA, omdat de BVD ook belangstelling had voor het terrein waarop de groep werkzaam was en het gevaar bestond dat activiteiten van de groep en de BVD elkaar zouden doorkruisen. Volgens de notitie heeft BOA, in overleg met BO, vanwege de principiële kant van de zaak het contact met inspecteur IJzerman echter afgehouden. Vervolgens is dit onderwerp vanaf januari 1969 tussen HBVD en de hoofdcommissaris van politie Amsterdam uitgebreid besproken. In het overleg met de chef ID Amsterdam had inspecteur IJzerman gerefereerd aan een rapport van zijn hand voor zijn superieur Heijink over zijn ervaringen tot dan toe, waarbij hij de aanbeveling deed de groep onder te brengen bij de ID Amsterdam. Uit de notitie volgt dat per oktober 1968 de dagelijkse leiding over de groep werd overgenomen door een ander. Inspecteur IJzerman bleef echter de verantwoordelijkheid over de groep houden. Volgens de BVD-notitie wilde de nieuwe leidinggevende graag geregeld contact met een medewerker van de ID Amsterdam, aangezien hij weinig verstand van inlichtingenwerk had. Het aanvankelijk als informeel bedoelde contact kreeg al snel de instemming van de chef ID en inspecteur IJzerman. Uit de notitie volgt dat door de groep IJzerman verzamelde informatie de BVD bereikte via de ID Amsterdam. Volgens de notitie werd het materiaal bewaard bij de sectie BFA en verder niet binnen de BVD verspreid. Volgens de BVD kon afgaande op de verstrekte informatie niet ontkend worden dat de medewerkers van de groep IJzerman actief waren en, voor zover kon worden beoordeeld, met betrekking tot het handhaven van de openbare orde nuttige informatie binnenbrachten. Bij de BVD ontstond echter wel de indruk dat de agenten niet goed of in het geheel niet geïnstrueerd werden, waardoor risicovolle situaties ontstonden.

Uit een BVD-notitie van februari 1969 blijkt dat het delen van informatie van de groep IJzerman met de ID Amsterdam uitsluitend verliep tussen de nieuwe leidinggevende van de groep en zijn contact bij de ID Amsterdam en berustte op de goede verhouding tussen hen. Bescheiden die naar het oordeel van de nieuwe leidinggevende van belang waren voor de ID werden in tweevoud verstrekt aan zijn ID-contact, met de bedoeling dat er een exemplaar naar de BVD ging.³⁸

Onderlinge verhoudingen

De Commissie heeft een duidelijk beeld gekregen van de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende actoren van de BVD en van de gemeentepolitie Amsterdam in de jaren '60 en '70.

Op basis van het dossieronderzoek is gebleken dat de groep IJzerman is opgericht vanwege een dringende behoefte van de Amsterdamse politie aan informatie van belang voor het handhaven van de openbare orde. Na jaren van vrij grote rust op het gebied van de openbare orde kreeg de Amsterdamse politie in de loop van de jaren '60 van de vorige eeuw te maken met uitingen van maatschappelijk verzet. De in die tijd toenemende maatschappelijke onrust vond haar hoogtepunt in de zogenoemde bouwvakkersrellen in juni 1966. Een gebrek aan voorinformatie over openbare ordeverstoringen heeft in oktober 1967 geleid tot de

³⁷ Intern verslag van BOS van 19 december 1968 over Groep IJzerman. Overzicht van wat bij de dienst bekend is geworden over deze groep.

³⁸ Rapport E-IX aan HE en HBVD van 14 februari 1969 over het BVD-contact met de Anarchistische Studenten Liga.

oprichting van een eigen inlichtingendienst voor de geüniformeerde politie, de groep IJzerman. Hierbij speelde mee dat de ID Amsterdam, onderdeel van het politiekorps, nooit invulling had gegeven aan zijn taak om het politiekorps te voorzien van informatie op het gebied van openbare orde en veiligheid.³⁹

De ID Amsterdam gaf met name uitvoering aan zijn andere taak, namelijk het verrichten van werkzaamheden voor de BVD. Hiertoe stond de ID in nauw contact met BOA, een sectie van de BVD die in Amsterdam operationele activiteiten uitvoerde. De afbakening van aandachtsgebieden en werkzaamheden tussen BOA en de ID Amsterdam waren schriftelijk vastgelegd.⁴⁰ De ID verrichtte werkzaamheden op het terrein van de B-sfeer (met name communisme) en C-sfeer (contraspionage). De ID Amsterdam leverde eigenlijk het basismateriaal voor de BVD.⁴¹ Vanwege de gegroeide nauwe relatie met de BVD zag de ID Amsterdam geen rol voor zichzelf op het terrein van openbare orde handhaving.⁴² Hierbij baseerde de ID zich op het gegeven dat de BVD op grond van het Koninklijk Besluit van 1949 geen inlichtingentaak toekwam op het terrein van deze handhaving. Deze lacune werd gevuld met de oprichting van de groep IJzerman.

De groep IJzerman was gericht op het vergaren van informatie over verstoringen van de openbare orde. Hiermee kon de groep de politie tijdig op de hoogte stellen van op handen zijnde verstoringen en de politie-inzet hierop beter afstemmen. Hiertoe infiltreerde de groep in allerhande groeperingen die zich hiermee bezighielden. De groeperingen die verantwoordelijk waren voor de verstoringen van de openbare orde vertoonden echter raakvlakken met de politiek, waardoor de activiteiten van de groep IJzerman raakvlakken gingen vertonen met het aandachtsgebied politiek extremisme van de BVD. De BVD, die zich in de periode eind 1967 tot eind 1968 op de achtergrond had geüniformeerd over de ontwikkelingen aangaande de groep IJzerman, maakte zich zorgen over het ontstaan van een tweede politie inlichtingendienst die vergaande operationele activiteiten ontplooiden. Niet alleen ontbraken werkafspraken tussen de BVD en de groep IJzerman voor wat betreft het raakvlak van aandachtsgebieden, zoals die wel bestonden tussen de BVD en de ID Amsterdam. Ook viel de BVD op dat de werkwijze van de groep als gevolg van een gebrek aan aansturing en opleiding van de politieagenten de nodige risico's met zich meebracht.⁴³

Dit maakte dat zowel van de zijde van de Amsterdamse politie als van de zijde van de BVD in 1969 een andere regeling voor wat betreft de leiding over de groep IJzerman noodzakelijk werd geacht. Een aantal incidenten, in de loop van 1969, als gevolg van de handelwijze van de agenten van de groep IJzerman, met name als gevolg van een gebrek aan sturing en controle van hoger hand, onderstreepte deze noodzaak voor beide partijen alleen maar. Een eerste bespreking hierover vond plaats op 7 januari 1969 tussen de toenmalige hoofdcommissaris van de gemeentepolitie Amsterdam en HBVD. Uit het verslag van HBVD van 10 januari 1969 blijkt dat HBVD onder meer het volgende heeft opgemerkt:

³⁹ Intern verslag van BOS van 19 december 1968 over Groep IJzerman. Overzicht van wat bij de dienst bekend is geworden over deze groep; verslag HBVD van 10 januari 1969 over bespreking met hoofdcommissaris Jong op 7 januari 1969; verslag chef ID van 10 juni 1969; gesprekken met twee voormalige medewerkers van de groep IJzerman; boek Meershoek.

⁴⁰ Dit was vastgelegd in een Stg. ZEER GEHEIM gerubriceerde brief van de minister van Binnenlandse Zaken aan de burgemeester van Amsterdam van 1 maart 1956 over de samenwerking tussen de BVD (sectie E.A., later BOA) met de ID Amsterdam (met latere aanvullingen)

⁴¹ (Concept)brief HE aan SG BiZa van 8 maart 1965 over de ontwikkeling bij de politieverbindingen.

⁴² Verslag HBVD van 10 januari 1969 over bespreking met hoofdcommissaris Jong op 7 januari 1969.

⁴³ Intern verslag van BOS van 19 december 1968 over Groep IJzerman. Overzicht van wat bij de dienst bekend is geworden over deze groep.

'Ik heb de HC gewezen op de bezwaren tegen de werkwijze van de groep IJzerman. Het is begrijpelijk dat de jeugdige politiemannen met succes konden mengen onder de centraalstation-jeugd en onder de hippies. Deze werkmethode is veel bezwaarlijker in goed georganiseerde politieke groeperingen. Het kan een tijd goed gaan maar de kansen zijn op de lange duur niet gunstig. Onze werkmethode is daarvoor meer geschikt. Overigens komt de groep IJzerman, werkend op politiek gebied, ook voor een gedeelte op ons terrein zoals dat was bepaald bij de brief van de minister van 1956. Men kan hier de grenslijnen niet precies trekken, maar wij mogen verlangen dat op dit terrein de samenwerking 100% zal zijn.'

Volgens beide partijen kon een oplossing gevonden worden in de opname van de groep in de ID Amsterdam. Ook wilden ze de positie van de ID Amsterdam versterken op het terrein van openbare orde ten dienste van het politiekorps. Daarvoor zou de hoofdcommissaris bezien of dit kon worden bereikt door de ID onder de chef van de geüniformeerde politie te brengen. Volgens HBVD behoorde besluitvorming op dit punt, vanwege de link met de openbare orde en veiligheid, tot de verantwoordelijkheid van de hoofdcommissaris, maar sprak hij de hoop uit dat een nauwere band tussen ID en korps ook het werk van de BVD ten goede zou komen.

De Commissie stelt vast dat naar aanleiding van dit gesprek in de navolgende maanden binnen de BVD en de Amsterdamse politie verder is nagedacht over een concrete invulling. Voor de BVD was een aandachtspunt dat de ID Amsterdam werd vereenzelvigd met de BVD; werd beschouwd als een verlengstuk van de dienst. Uiteindelijk werd op 5 juni 1969 tussen de partijen afgesproken dat de groep IJzerman per 1 juli 1969 zou gaan vallen onder de ID Amsterdam.⁴⁴ Volgens de hoofdcommissaris kon de leiding over de groep IJzerman het beste in handen zijn van de chef ID waar de ontvangen informatie van zowel de groep IJzerman als van de BVD terecht zou komen, waardoor mogelijke moeilijkheden en doublures konden worden voorkomen en waar ook de waardebepaling van de informatie beter tot zijn recht kon komen. Voor wat betreft de verantwoordelijkheid over de groep onderstreepte de hoofdcommissaris dat de leden van de groep geen ID-ambtenaar zouden worden. Ter voorkoming van eventuele moeilijkheden op dit punt was hij van plan een Informatie Dienst Openbare Orde op te richten, onder leiding van de chef ID, maar waarvan de werkzaamheden gescheiden zouden blijven van die van de ID, zodat infiltraties in organisaties die niet op het werkterrein van de BVD lagen, onder de uitsluitende verantwoordelijkheid van de korpsleiding van de Amsterdamse politie zouden vallen.⁴⁵

Ten aanzien van 'taakverdeling, evaluatie en exploitatie van 'IJzerman-gegevens' en het functioneren van de uitgebreide ID met betrekking tot uitgaande en inkomende informatie' werd verwezen naar de afspraken die hierover in maart 1969 waren gemaakt.⁴⁶ Hierbij werd bepaald dat de regeling van de werkafspraken en afbakening van werkzaamheden tussen de BVD (BOA) en de ID Amsterdam onveranderd bleef. De groep IJzerman zou zich binnen de ID Amsterdam in het algemeen bezighouden met het onderkennen van activiteiten die betrekking hadden op verstoring van de openbare orde. Voor zover deze werkzaamheden zich richtten op organisaties waarin ook BOA een taak had, genoemd werden de

⁴⁴ Verslag BOA van 10 juli 1969 over aanvullende gegevens bij het verslag van chef ID Amsterdam over de op 5 juni 1969 gehouden bespreking. Uit dit verslag blijkt dat dit ook per genoemde datum is gerealiseerd.

⁴⁵ *Idem.*

⁴⁶ Verslag BOS van 12 maart 1969 over een bespreking op 6 maart 1969 over de consequenties van het opnemen van de groep IJzerman in de ID Amsterdam.

Socialistische Jeugd, SVB⁴⁷ en de Rode Jeugd, diende overleg met BOA plaats te vinden. Verder werd afgesproken dat de BVD een afschrift zou ontvangen van de rapporten die door de groep IJzerman werden vervaardigd. Voor wat betreft de informatie die de chef ID ontving van de BVD werd bepaald dat deze niet ter inzage zou worden gegeven aan de groep IJzerman. De ontvangen informatie kon zo nodig door de chef ID wel gebruikt worden bij het instrueren van de IJzerman medewerkers.

De Commissie heeft op basis van het dossier geen volledig beeld gekregen hoe bovengenoemde afspraken met betrekking tot de groep IJzerman in de praktijk hun weerslag hebben gehad. De Commissie heeft wel bepaalde aanwijzingen. Uit het dossier volgt dat de chef ID daadwerkelijk de leiding over de groep IJzerman heeft overgenomen.⁴⁸ De chef ID maakte hiervan melding in zijn, eerdergenoemde, brief aan HBVD van 2 maart 1970. Op dat moment waren inspecteur IJzerman en zijn opvolger al uit beeld. Uit deze brief blijkt de Commissie verder dat zich een wijziging had voorgedaan onder de groeperingen die de aandacht van de groep IJzerman hadden, in de zin dat het sinds eind 1969 steeds minder politieke groeperingen waren die gebeurtenissen op de openbare weg gingen organiseren. Hieruit leidt de Commissie af dat het raakvlak tussen activiteiten van de groep IJzerman en de BVD kleiner werd. De groep IJzerman is in de loop van 1971 opgeheven.

Aansturing

De Commissie heeft gesproken met de leidinggevende en een politieagent van de groep IJzerman. Van beide personen heeft de Commissie vernomen dat er geen aansturing vanuit de BVD van de groep IJzerman plaatsvond. Volgens hen opereerde de groep zonder enige aansturing van hoger hand, ook niet van de korpsleiding. De groep had een vrij mandaat de benodigde informatie over openbare ordeverstoringen te verzamelen voor de geüniformeerde politie. Dit gebeurde door infiltratie in verschillende groeperingen in Amsterdam. De groep opereerde alleen vanuit het oogpunt van handhaving van de openbare orde. Volgens de gesprekspartners waren er na verloop van tijd wel contacten met de ID Amsterdam en mogelijk ook met BOA. Hierbij was volgens hen geen sprake van aansturing. Zij werden niet gevraagd bepaalde opdrachten uit te voeren dan wel verteld in welke informatie de andere partij geïnteresseerd was. Wel was volgens de gesprekspartners sprake van eenzijdige informatieverstrekking, waarbij verzamelde informatie ter beschikking werd gesteld aan (een van) de genoemde partijen. Hierbij werd niet aan hen teruggekoppeld of er iets met deze informatie gebeurde. Volgens de leidinggevende zag hij wel delen uit zijn rapportages terug in de zogenoemde maandoverzichten van de BVD, bestemd voor de externe verbindingen van de dienst. Hij herinnert zich met name informatie over de Rode Jeugd⁴⁹ en de Socialistische Jeugd⁵⁰. Hier zat de groep IJzerman goed in, vermoedelijk beter

⁴⁷ Landelijke studentenvakbeweging, in 1963 opgericht door Ton Regtien. Eind jaren '60 radicaliseerde deze groepering. In 1970 werd de groep opgeheven (www.wikipedia.nl).

⁴⁸ Verslag BOA van 10 juli 1969 over aanvullende gegevens bij het verslag van chef ID Amsterdam over de op 5 juni 1969 gehouden bespreking ('M.b.t. de bij de bespreking op 5 juni 69 gemaakte afspraak dat de inpassing van de groep IJzerman in de ID-Amsterdam uiterlijk per 1-7-69 gerealiseerd zou worden, kan nog worden opgemerkt dat door rapporteur (BOA) op 2-7-69 van de chef ID werd vernomen dat genoemde groep inmiddels onder zijn leiding was geplaatst.')

⁴⁹ Een communistische beweging in Nederland die eind jaren '60 voortkwam uit de pro-Chinese Rode Vlag beweging. De Rode Jeugd omvatte naast een stroming gericht op sociaal-economische hervorming ook een terroristische tak die werd geïnspireerd door de Rote Armee Fraktion. In de jaren '70 werd door de groepering een aantal bomaanslagen in Eindhoven uitgevoerd (www.wikipedia.nl).

⁵⁰ In mei 1960 opgerichte organisatie van links-socialistische jongeren. Aanvankelijk bedoeld als strijdgroep van jonge socialisten van de PvdA, PSP of partijlozen. Later vooral gericht op doelgerichte protestacties.

dan de BVD. In zijn optiek was het begrijpelijk dat de BVD van verschillende relaties informatie verkreeg en dat voor die relaties verwerkte tot een verhaal.

Uit de gesprekken met de twee voormalige medewerkers van de groep IJzerman leidt de Commissie verder af dat de aandacht van de groep nooit gericht is geweest op de persoon van de heer Van Duijn. De agenten van de groep stonden wel in contact met hem, omdat hij een van vele figuren was die zich in de groeperingen in Amsterdam profileerde en activiteiten organiseerde. Volgens de gesprekspartners was de inzet van infiltraties niet gericht op het verzamelen van informatie over personen, maar op de activiteiten van de leden en de groeperingen met betrekking tot de openbare orde. De aandacht van de groep was niet gericht op provo. Op het moment dat de groep werd opgericht eind 1967, was provo formeel al opgehouden te bestaan. De gesprekspartners hebben aangegeven dat de provodenaars vaak wel actief bleven in andere groeperingen in Amsterdam. Er bestond een zekere overlap tussen de leden van de groeperingen. De gesprekspartners hebben verklaard dat agenten van de groep IJzerman zijn geïnfiltrerd in de kabouterbeweging die rond 1970/1971 in Amsterdam actief was. De reden hiervoor was dat de activiteiten van deze beweging ordeverstoorders aantrokken. De Commissie leidt uit een interne notitie van de BVD af dat informatie van de groep IJzerman bij de BVD terecht is gekomen, maar de Commissie heeft niet kunnen vaststellen om welke informatie het zou gaan en wat daar vervolgens binnen de BVD mee gebeurd zou zijn.

De Commissie heeft ook gesproken met een voormalig BVD-medewerker die in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw werkzaam was bij het BOA. De gesprekspartner kan zich wel in het algemeen contactmomenten met de groep IJzerman herinneren, maar volgens hem had dit met name betrekking op praktische aangelegenheden van inlichtingenwerk, niet op informatiedeling. Het initiatief tot deze gesprekken ging in zijn herinnering uit van de leidinggevende van de groep.

In paragraaf 3.1.3 heeft de Commissie al opgemerkt dat in het persoonsdossier over de heer Van Duijn en ook in het dossier over de kabouterbeweging tientallen verslagen van bijeenkomsten van de Volksuniversiteit voor sabotage en pseudo-erotiek, de Oranje Vrijstaat en de kabouters in Amsterdam uit de periode eind 1969 tot midden 1971 zijn aangetroffen. Het merendeel van deze verslagen zijn openbare vergaderingen of bijeenkomsten met een groot aantal deelnemers. Een klein aantal verslagen gaat over bijeenkomsten waar een beperkt aantal deelnemers aanwezig was, wat suggereert dat deze bijeenkomsten een meer besloten karakter hadden. De verslagen lijken te zijn opgesteld door iemand die aanwezig was. De verslagen zijn allemaal op dezelfde wijze opgemaakt en ondertekend met 'nr. 13'. Elke inlichtingendienst had een eigen nummer. Nr. 13 verwees naar de ID Amsterdam. Onderzoek van de Commissie bij de AIVD naar de vragen wie de verslagen heeft opgesteld en met welk doel de verslagen naar de BVD zijn gestuurd, heeft geen sluitend antwoord opgeleverd. De voormalige medewerkers van de groep IJzerman met wie de Commissie heeft gesproken, herkenden de verslagen niet als producten van de groep IJzerman. Volgens de gesproken agent, die zelf was geïnfiltrerd in de kabouterbeweging, stelde hij in die tijd geen verslagen van bezochte vergaderingen en bijeenkomsten op, maar belde hij de informatie door naar het hoofdbureau van de toenmalige Amsterdamse gemeentepolitie. Ook de gesprekspartner van het vroegere BOA heeft geen herkenning bij de verslagen. Gezien de taak van de ID Amsterdam op het terrein van openbare orde voor de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam, acht de Commissie het niet onaannemelijk dat de ID Amsterdam zelf inzet heeft gepleegd ten aanzien van deze beweging. Hoewel het erop lijkt dat de ID Amsterdam tot aan 1967 weinig invulling aan deze taak had gegeven, zou dat in de jaren erna een nieuwe impuls kunnen hebben gekregen, mede door de oprichting en

latere inlijving van de groep IJzerman. De Commissie heeft geen aanwijzingen dat de ID Amsterdam zich voor de BVD heeft ingezet tegen de kabouterbeweging. Gezien het gestelde in paragraaf 3.1.3 sluit de Commissie uit dat de kabouterbeweging viel onder het taakgebied van de BVD, met name voor wat betreft de toepassing van bijzondere bevoegdheden. De Commissie heeft geconstateerd dat de naam van de heer Van Duijn voorkomt in een aantal van de verslagen als een van de aanwezige personen en soms als een van de sprekers. Gezien de inhoud van documenten lijkt het veeleer te gaan om een verslaglegging van de (inhoud van de) bijeenkomsten dan om informatieverzameling over de heer Van Duijn.

Conclusie

De Commissie heeft geen aanwijzingen dat de BVD de groep IJzerman aanstuurde. Evenmin bestaan er aanwijzingen dat de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam de groep IJzerman aanstuurde om informatie te verzamelen voor de BVD. Daarom acht de Commissie het niet aannemelijk dat de BVD de groep IJzerman aanstuurde.

3.4 Diepvrieslijst

De heer Van Duijn leidt uit documenten die hij, in het kader van een verzoek tot kennisneming van zijn persoonsdossier, van de AIVD heeft gekregen af dat hij op de interneringslijst 1966/67 van operatie Diepvries stond. Hij acht zijn plaatsing op deze lijst een ingrijpend middel waarvoor geen rechtvaardiging bestond op grond van zijn activiteiten indertijd.

Plaatsing op een interneringslijst is naar het oordeel van de Commissie een ingrijpend middel. Het is geen bijzonder inlichtingenmiddel in de zin van de onderzoeksvraag, maar vanwege de potentiële impact van de plaatsing op een dergelijke lijst op het leven van de betrokkene, is betrokkenheid van het onderwerp in dit onderzoek naar de opvatting van de Commissie aangewezen. De Commissie heeft er begrip voor dat de heer Van Duijn helderheid wenst over zijn plaatsing op de genoemde lijst en de daarvoor bestaande motivering.

Achtergrond operatie Diepvries

De Commissie leidt uit een door de BVD opgestelde achtergrondnotitie over de zogenoemde operatie Porselein, sinds 1970/1971⁵¹ de opvolger van de zogenoemde operatie Diepvries, toegestuurd aan de SG van Binnenlandse Zaken in juli 1992, af dat de oorsprong van operatie Diepvries is te herleiden naar het eind van de jaren dertig toen in het zicht van het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog maatregelen werden voorbereid bij het intreden van de Staat van Beleg bepaalde personen te kunnen internen en evacueren. Bepaalde problemen die zich in mei 1940 bij de daadwerkelijke uitvoering hiervan voordeden in de coördinatie tussen het centrale militaire gezag en het decentrale burgerlijke gezag, vormden na de bevrijding aanleiding voor maatregelen op centraal niveau. Dat was de geboorte van operatie Diepvries. De toenmalige Centrale Veiligheidsdienst (CVD) en sinds 1949 de opvolger hiervan, de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), werd belast met het samenstellen van concept-lijsten van in buitengewone omstandigheden te arresteren personen, aanvankelijk nog op grond van de oude Oorlogswet, sinds 1952 op basis van de Wet Buitengewone Bevoegdheden Burgerlijk Gezag (artikel 24 BBBG) en sinds 1964 mede op

⁵¹ De achtergrondnotitie (GEHEIM) stelt dat de naamswijziging in 1971 plaatsvond; een ander document van 1 september 1970 over de naamswijziging van operatie Diepvries, nr. 1.017.848, (uit het BVD archief) stelt dat de operatiennaam om 'beleidsredenen' met ingang van begin 1970 is gewijzigd (ZEER GEHEIM).

basis van de nieuwe Oorlogswet (artikel 57 OWN). De concept-lijsten werden ter goedkeuring voorgelegd aan de minister van Binnenlandse Zaken en daarna gedeponereerd bij de Commissarissen der Koningin die als de Burgerlijke Uitzonderingstoestand (BUT) of de Staat van Beleg/Oorlog zou worden afgekondigd de lijsten zouden distribueren over de daarvoor in aanmerking komende gemeenten in hun provincie. De feitelijke uitvoering van de lijsten zou plaatsvinden door de plaatselijke politie. Deze regeling bleef tientallen jaren gelden. De omvang en samenstelling van de lijst onderging in de loop van de jaren wel veranderingen. Eind 1987 werd de operatie op voorstel van HBVD door de minister van Binnenlandse Zaken beëindigd.⁵²

Persoonsdossier

De Commissie heeft vastgesteld dat in het persoonsdossier van de heer Van Duijn vijf documenten betrekking hebben op operatie Diepvries. De informatie in deze documenten is, onder weglating van informatie van derden of informatie die geen betrekking heeft op het inzageverzoek, vrijgegeven aan de heer Van Duijn in het kader van zijn verzoek tot kennisneming van zijn persoonsdossier uit april 2009. De Commissie heeft de originele documenten ingezien. Een beschrijving van de documenten, niet specifiek in de volgorde waarin ze in het dossier zijn geborgen, levert het volgende beeld op. Een document is een zogenoemde 'lijst van opvoeringen' voor de interneringslijst 66/67. Hierop komt de naam 'Roeland H.G. van Duyn' met geboortedatum '20 januari 1943' voor. Deze lijst is gedateerd '2 december 1966' en vormt een bijlage bij een alleen met nummer aangeduid schrijven. Een ander document is een lijst van 'operatie Diepvries 1966/1967' waarop dezelfde naam voorkomt. Achter de naam staat vermeld 'norm 15'. Een volgend document is een opsomming van de 'voornaamste antecedenten voor plaatsing op de 'A'-lijst' (arrestatielijst) van de heer Van Duijn. Het vierde document dateert van 1 september 1965 en dat is getiteld 'gewijzigde normen operatie Diepvries'. Hierin wordt onder meer een omschrijving van 'norm 15' gegeven. Het laatste document is een brief van HBVD aan de minister van Binnenlandse Zaken van 23 februari 1967. Onder verwijzing naar een schrijven van de minister van 27 januari 1967 wordt een uitgebreid overzicht verstrekt van de activiteiten, zoals deze bekend waren bij de BVD, van de heer Van Duijn en van een andere persoon.

Interneringslijst

De concept-interneringslijst 1966/67 van operatie Diepvries werd door de BVD voorbereid in het vierde kwartaal van 1966. Bij de samenstelling van deze lijst werden voor het eerst een klein aantal andere links-extremistische figuren van buiten de communistische sfeer (CPN en aanverwante organisaties) krachtens norm 15 voorgesteld. De BVD verwees hierbij naar militante trotskistische en anarchistische personen. Dit werd mede ingegeven door het afgenomen belang van de CPN.⁵³ De Commissie heeft geen stukken gevonden waarin het nieuwe beleid ten aanzien van norm 15 officieel werd bekrachtigd door de minister. Uit de goedkeuring van de concept-interneringslijst 1966/67 door de minister leidt de Commissie echter af dat hiermee indirect werd bekrachtigd dat niet alleen meer de CPN en haar

⁵² Gebaseerd op de achtergrondnotitie van de BVD over operatie Porselein, bijlage bij brief van HBVD aan SG BiZa op 2 juli 1992, nr. 2.164.818, Stg. GEHEIM gerubriceerd. Documenten afkomstig uit het Poldervaartarchief.

⁵³ Verslag BVO van 4 oktober 1966, nr. 112 over onderhoud met O.O. en V. en BVA - Biza op 30 september 1966; Verslag BVO van 22 december 1966, nr. 124 over bekrachtiging maatregelen tegen andere links-extr. figuren buiten CPN-verband in buitengewone omstandigheden; Verslag BVO van 11 januari 1967, nr. 131 over mededelingen van O.O. en V. m.b.t. de operatie Diepvries; Verslag BVO van 13 januari 1967, nr. 133 over beknopt verslag van de bespreking tussen O.O. en V., BV en BVO op 12 januari 1967.

hulporganisaties als binnenlandse tegenstander in buitengewone omstandigheden moest worden aangemerkt.⁵⁴

De Commissie stelt vast dat HBVD in de brief van 2 december 1966 de conceptlijst 1966/67 ter goedkeuring aan de minister heeft voorgelegd.⁵⁵ Bij deze brief zijn, volgens vaste procedure, zes bijlagen gevoegd, waaronder bovengenoemde 'lijst van opvoeringen' (bijlage 2), waarop de naam van de heer Van Duijn voorkomt. Ter verduidelijking wordt hierover in de brief gemeld dat het een opgave is van personen die op grond van hun politieke antecedenten dit jaar voor het eerst voor opname in aanmerking komen. De Commissie heeft in de brief van 2 december 1966, noch als bijlage hierbij, een lijst van antecedenten van de opgenomen personen aangetroffen. De eerder genoemde 'lijst van antecedenten' in het persoonsdossier van de heer Van Duijn heeft de Commissie wel aangetroffen in een van de dossiers over operatie Diepvries/Porselein. Het document geeft echter geen uitsluitel over de status ervan. Gezien de veelheid aan handgeschreven aantekeningen, die overigens op het vrijgegeven document zijn gewit, kan de Commissie niet uitsluiten dat het een intern, voorbereidend, document van de BVD is. Uit een intern verslag van de BVD leidt de Commissie af dat met de directie Openbare Orde en Veiligheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken was afgesproken in de voorgestelde concept-lijst aan de minister te volstaan met vermelding van norm 15 zonder toelichting van antecedenten, maar dat voor de minister werd verzocht om een mondelinge toelichting welke personen buiten de CPN waren voorgesteld krachtens norm 15 en op grond van welke motivering.⁵⁶

Uit een brief van 27 januari 1967⁵⁷ blijkt dat de minister zich 'in het algemeen' kon verenigen met de door de BVD voorgestelde concept-lijst van opvoeringen. In de daarop volgende alinea van de brief schreef de minister:

'In onze bespreking van 24 januari jl. kwamen wij echter tot de conclusie dat R.H.G. van Duyn [en een andere persoon, die ook krachtens norm 15 op de lijst van opvoeringen was geplaatst, CTIVD] voorsnog van de lijst zouden worden afgevoerd.'

Vervolgens verzocht de minister HBVD hem omtrent deze beide personen wel nader te informeren. De genoemde brief is niet geborgen in het persoonsdossier van de heer Van Duijn. Dit had gezien het onderwerp van de brief volgens de Commissie wel in de rede gelegen. Omdat deze informatie destijds niet is gekoppeld aan de persoon van de heer Van Duijn heeft dit er toe kunnen leiden dat deze informatie niet boven water is gekomen in het kader van zijn verzoek tot kennisneming in 2009 van de over hem verwerkte gegevens. De brief is aangetroffen in de tot voor kort onbekende dossiers over operatie Diepvries/Porselein. De Commissie heeft in het archief van de BVD noch in het zogenoemde

⁵⁴ De normen voor de A-lijst zijn tot 1966 altijd gericht geweest op het communisme. Dit in lijn met de doelstelling van operatie Diepvries die in 1959 nog werd verwoord als 'het vleugellam maken van het communistisch apparaat om in buitengewone omstandigheden van dreigend oorlogsgevaar een mogelijke aanranding van het wettig gezag door een georganiseerde binnenlandse vijand te voorkomen'; brief HBVD aan de minister BiZa van 7 januari 1959, nr. 480030 over voorbereiding arrestatie staatsgevaarlijke elementen operatie Diepvries.

⁵⁵ Brief van HBVD aan minister BiZa van 2 december 1966, nr. 850.833 over Operatie Diepvries 1966/1967, met zes bijlagen.

⁵⁶ Verslag BVO van 11 januari 1967, nr. 131 over mededelingen van O.O. en V. m.b.t. de operatie Diepvries.

⁵⁷ Brief van minister BiZa (ondertekend door de Secretaris-Generaal voor de minister) aan HBVD van 27 januari 1967, nr. 61223 over operatie Diepvries 1966/1967, verwezen wordt naar de brief van HBVD van 2 december 1966, nr. 850.833.

Poldervaartarchief van de SG van Binnenlandse Zaken dat is gedeponereerd bij de AIVD een verslag van genoemde bespreking aangetroffen.⁵⁸ De Commissie stelt vast dat HBVD bij brief van 23 februari 1967⁵⁹ voldoet aan het verzoek van de minister om nadere inlichtingen over R.H.G. van Duijn en de andere persoon. Uit de genoemde dossiers en uit nader archiefonderzoek heeft de Commissie geen aanwijzingen gekregen dat er nog daaropvolgende correspondentie over deze kwestie bestaat.

Uit de tekst van de brief van 27 januari 1967 volgt dat de minister goedkeuring geeft voor de voorgestelde (concept) A-lijst 1966/67, met uitzondering van de opname van de heer Van Duijn en een andere persoon. De Commissie heeft ook andere aanwijzingen die ondersteuning bieden voor de conclusie dat de heer Van Duijn uiteindelijk niet op de door de minister goedgekeurde A-lijst heeft gestaan:

- Volgens vaste procedure hield de BVD elk jaar door middel van een lijst van opvoeringen en een lijst van afvoeringen mutaties van de interneringslijst bij. Deze concept-lijsten dienden jaarlijks ter goedkeuring aan de minister te worden voorgelegd. De Commissie heeft vastgesteld dat de naam R.H.G. van Duyn (of Duijn) niet voorkomt op de aan de minister voorgelegde (concept) A-lijst 1967/68 en ook niet op de (concept) lijst van afvoeringen bij de voorgestelde lijst 1967/68. Dit impliceert dat hij niet op de vastgestelde lijst 1966/67 heeft gestaan. Evenmin komt zijn naam voor op eerdere of latere (concept) lijsten.
- De Commissie stelt vast dat de naam van de heer Van Duijn en de naam van de andere door de minister genoemde persoon met rood zijn doorgestreept op de conceptlijst die zich in het dossier van de BVD over operatie Diepvries bevindt.
- In dit BVD-dossier bevindt zich ook de diepvrieslijst 66/67 waarvan een kopie in het persoonsdossier van de heer Van Duijn zit. Op deze lijst staat de heer Van Duijn genoemd. De Commissie heeft de status van het document echter niet kunnen vaststellen. Het document geeft hierover geen duidelijkheid vanwege het ontbreken van een datum of andere kenmerken. De Commissie sluit niet uit dat het een voorbereidend (concept) document is.
- Uit twee registraties in het zogenoemde Poldervaartarchief van de SG valt af te leiden dat de goedgekeurde A-lijst 1966/67 op 10 februari 1967 is ontvangen door het ministerie van Binnenlandse Zaken, en dat de lijsten op dezelfde dag zijn doorgestuurd. De Commissie heeft een kopie van de ontvangstbevestiging van het ministerie van Binnenlandse Zaken aan de BVD van de definitieve diepvrieslijst 1966/67 gezien. De ontvangstbevestiging is gedateerd 10 februari 1967. Dat het om de definitieve lijst gaat, leidt de Commissie af uit de opmerking op de ontvangstbevestiging dat ontvangen zijn 'exemplaren 2 t/m 12 van de diepvrieslijst 1966/1967, t.b.v. 11 C. der K's'. Uit een tweede registratie, ook gedateerd op 10 februari 1967, leidt de Commissie af dat de lijsten aan de Commissarissen der Koningin zijn verstuurd. De Commissie heeft vastgesteld dat volgens de toen geldende procedure de lijsten na goedkeuring van de minister door de BVD aan het ministerie van Binnenlandse Zaken werden toegestuurd voor verzending aan de Commissarissen der Koningin waar de lijsten werden gedeponereerd.
- De A-lijsten waren stg. ZEER GEHEIM gerubriceerd. Zoals gebruikelijk is bij stg. ZEER GEHEIM gerubriceerde documenten werden alle exemplaren van de A-lijst

⁵⁸ De brief van 30 januari 1967 is ondertekend door de SG, namens de minister, dus is het zeer aannemelijk dat de SG betrokken was bij de bespreking op 24 januari 1967.

⁵⁹ Brief van HBVD aan minister BiZa van 23 februari 1967, nr. 857.058 over betreft Operatie Diepvries, verwezen wordt naar brief van minister BiZa van 27 januari 1967, nr. 61223.

genummerd en werd per exemplaar bijgehouden aan wie deze was verstrekt, de zogenoemde distributielijst. Bij verzending van een nieuwe A-lijst, diende de oude A-lijst teruggestuurd te worden aan de BVD waar de lijsten werden vernietigd. Uit de distributielijst van de A-lijst 1966/67 is de Commissie gebleken dat het laatste exemplaar bestemd was voor het archief. Uit de distributielijsten van eerdere en latere lijsten blijkt dit ook. De Commissie heeft de definitieve lijst 1966/67 echter niet aangetroffen in het archief van de BVD. Ook van eerdere en latere jaren zijn geen definitieve lijsten aangetroffen. Dit doet naar het oordeel van de Commissie niet af aan het feit dat de vastgestelde lijsten 1966/67 begin februari 1967 zijn gedeponereerd. Dat is ruim voordat HBVD, in navolging van het verzoek van de minister, op 23 februari 1967 zijn brief aan de minister stuurde met nadere informatie over onder meer Roel van Duijn. De Commissie heeft geen aanwijzingen dat op grond van genoemd schrijven een aanpassing van de, net gedeponereerde, lijst heeft plaatsgevonden. Gezien de omslachtigheid van de procedure van verzending en registratie van Stg. ZEER GEHEIM gerubriceerde stukken, acht Commissie het aannemelijk dat als de minister en de Secretaris-Generaal de nadere berichtgeving over de heer Van Duijn noodzakelijk hadden gevonden met het oog op hun besluitvorming over de plaatsing van de heer Van Duijn op de A-lijst 1966/67, de procedure van goedkeuring was aangehouden in afwachting van de nadere inlichtingen van de BVD. Omgekeerd kan worden opgemerkt, dat als de BVD bij nader inzien plaatsing van de heer Van Duijn op de A-lijst 1966/67 toch van belang achtte, het in de rede had gelegen dat de dienst de definitieve lijsten niet begin februari 1967 naar het ministerie van Binnenlandse Zaken had gestuurd, maar eerst de brief van 23 februari 1967 waarbij nadere informatie over de heer Van Duijn werd geleverd, op een eerder moment naar de minister had gestuurd.

Conclusie

De Commissie acht het niet aannemelijk dat de heer Van Duijn is opgenomen op de interneringslijst 1966/1967 die de minister heeft goedgekeurd. De heer Van Duijn doet hier (begrijpelijke) andere aannames over op grond van het materiaal uit zijn persoonsdossier dat aan hem is vrijgegeven. Het onderzoek van de Commissie heeft echter documenten opgeleverd die daar een nieuw licht op werpen.

De Commissie stelt vast dat de zogenoemde norm 15 in de loop van 1966/1967, een ruimere toepassing heeft gekregen, in wat genoemd wordt de politiek links-extremistische hoek. Op grond van de norm 15 worden aanvankelijk communisten op de interneringslijst van operatie Diepvries geplaatst. De Commissie betwijfelt of de genoemde antecedenten van de heer Van Duijn een voldoende grondslag vormen voor plaatsing op de interneringslijst onder norm 15. In het licht van de destijds heersende opvattingen komen de antecedenten van de heer Van Duijn de Commissie onvoldoende zwaarwegend voor om hem aan te merken als een politiek-extremistische figuur. Die terminologie sluit aan bij de taakstelling die de BVD destijds heeft op grond van het Koninklijk Besluit 1949. De toenmalige minister van Binnenlandse Zaken lijkt zich hiervan ook bewust te zijn geweest.

De Commissie wenst verder op te merken dat het naar haar oordeel in de rede had gelegen om de brief van de minister van Binnenlandse Zaken van 27 januari 1967 ook te bergen in het persoonsdossier over de heer Van Duijn. Omdat deze informatie destijds niet is gekoppeld aan de persoon van de heer Van Duijn, heeft dit er toe kunnen leiden dat deze informatie niet boven water is gekomen in het kader van zijn verzoek tot kennisneming in 2009 van de over hem verwerkte gegevens.

3.5 *Ontvoering*

In het boek *Diepvriesfiguur* en in het gesprek met de Commissie stelt de heer Van Duijn dat de BVD de hand heeft gehad in zijn ontvoering in april 1970 door de door hem genoemde groep 7. Hij stelt dat de BVD in ieder geval wetenschap heeft gehad van de plannen voor de ontvoering en de namen van de daders en na de ontvoering heeft nagelaten bij te dragen aan de vervolging van de daders. De heer Van Duijn baseert zich hierbij op de aanwijzing dat er nog informatie in zijn persoonsdossier over de ontvoering aanwezig is dat niet aan hem is vrijgegeven. Volgens de heer Van Duijn beschikte de BVD over een geheim gehouden infiltrant in de kring van de daders, door hem aangeduid als geheime getuige, op grond waarvan de BVD reden heeft bepaalde documenten over de ontvoering voor de heer Van Duijn achter te houden. De heer Van Duijn geeft aan dat de ontvoering een grote impact op zijn leven heeft gehad en dat hij deze ziet als een schending van de democratische rechtsorde. Daarom acht hij het van belang helderheid te krijgen over de precieze gang van zaken en de mate van betrokkenheid van de BVD hierbij.

Zoals al beschreven, is volgens de werkwijze van de BVD destijds, het persoonsdossier de aangewezen plaats voor documentatie met betrekking tot de ontvoering van de heer Van Duijn. In het persoonsdossier zit, naar de Commissie is nagegaan, een beperkt aantal documenten over de ontvoering. Het gaat om vier krantenartikelen die melding maken van het plaatsvinden van de ontvoering en de nasleep ervan en een aantal processen-verbaal van de gemeentepolitie Amsterdam inzake het onderzoek naar de ontvoering. De processen-verbaal zijn in het kader van het verzoek tot kennisneming van de heer Van Duijn, op last van de uitspraak van de rechtbank, vrijgegeven. De AIVD heeft, in overeenstemming met de Wiv 2002, vanuit het oogpunt van privacybescherming informatie die ziet op derden gewit. De Commissie heeft de originele documenten bestudeerd als ook de documenten die zijn bewerkt in het kader van de inzageprocedure waarbij voor de Commissie zichtbaar was welke informatie niet is vrijgegeven en op welke grond. In de processen-verbaal heeft de Commissie geen bewijs gezien voor de stellingname van de heer Van Duijn dat sprake is geweest van een 'geheime getuige' dan wel dat de BVD een geheime infiltrant in de door de heer Van Duijn genoemde groep 7 had die de AIVD wilde afschermen door de processen-verbaal niet vrij te geven aan de heer Van Duijn.

Door de rechter is bepaald dat de vrijgave van genoemde documenten opnieuw diende te worden beoordeeld omdat de politie door de AIVD ten onrechte was beschouwd als een bron die op grond van de Wiv 2002 bescherming toekwam. Bij deze hernieuwde beoordeling heeft de AIVD besloten tot vrijgave van de documenten, met uitzondering van informatie die betrekking heeft op de privacy van derden. In het kader van dit onderzoek acht de Commissie het, na kennisneming van de stukken, van belang duidelijkheid te geven over de reden bepaalde informatie niet vrij te geven. Hierbij is de Commissie zich ervan bewust dat zij met de weergave van bepaalde informatie verder gaat dan de rechter op dit punt nodig achtte. Naar het oordeel van de Commissie is de reden hier niet te relateren aan bescherming van een bron van de BVD en evenmin gelegen in het verhullen van een eventuele betrokkenheid van de BVD bij de ontvoering. De reden is louter gelegen in de bescherming van de privacy van de betrokkenen bij het politieonderzoek.

De Commissie heeft nader onderzoek in het archief laten uitvoeren naar de ontvoering van de heer Van Duijn en de door hem genoemde daders en groep 7. Ook heeft de Commissie deze onderwerpen aan de orde gesteld in gesprekken met voormalige medewerkers van de BVD. De Commissie heeft geen aanwijzingen gevonden voor enige betrokkenheid of initiatief van de BVD ten aanzien van de ontvoering van de heer Van Duijn dan wel van

wetenschap van de BVD van de voorbereiding van de ontvoering. De Commissie heeft verder geen aanwijzingen dat de BVD destijds op de hoogte was van de identiteit van de daders en dus ook niet dat de BVD niet bereid was deze informatie te delen met de opsporings- en vervolgingsautoriteiten. Nog los van het feit dat ontvoering geen middel is dat past binnen de taakomschrijving van de BVD, kan de Commissie zich moeilijk indenken welk oogmerk de BVD kan hebben gehad met een eventuele ontvoering van de heer Van Duijn. Of wat deze activiteit de BVD zou hebben opgeleverd in het licht van zijn taak de regering te voorzien van inlichtingen ten aanzien van de staatsveiligheid.

Conclusie

In het persoonsdossier van de heer Van Duijn, en in het archief, zijn geen eigen documenten gevonden van de BVD over de ontvoering van de heer Van Duijn. De BVD heeft bepaalde informatie van de politie over de ontvoering in het persoonsdossier niet vrijgegeven aan de heer Van Duijn, toen hij verzocht om inzage. Dit heeft echter alleen te maken met de bescherming van de privacy van de betrokkenen bij het politieonderzoek. De reden is niet te relateren aan bescherming van een geheime bron van de BVD en evenmin gelegen in het verhullen van een eventuele betrokkenheid van de BVD bij de ontvoering.

De Commissie heeft geen aanwijzingen gevonden voor enige betrokkenheid of initiatief van de BVD in de ontvoering van de heer Van Duijn. Ook zijn er geen aanwijzingen dat de BVD destijds op de hoogte was van de voorbereiding van de ontvoering of de identiteit van de daders. De Commissie acht het daarom niet aannemelijk dat de BVD vooraf afwist van de plannen voor de ontvoering, noch dat de BVD bij de uitvoering van de ontvoering betrokken was.

3.6 De jaren '80 tot heden

Het is voor de heer Van Duijn onduidelijk of hij nog in onderzoek bij de AIVD is. In het kader van de door hem gedane verzoeken om kennisneming, heeft hij hierover geen helderheid gekregen. Het is gebruikelijk dat de AIVD geen uitsluitsel geeft over het al dan niet bestaan van actuele gegevens ten aanzien van een persoon, dat wil zeggen gegevens over de laatste vijf jaar. Het feit dat hierover geen uitspraken worden gedaan, wil niet zeggen dat deze gegevens bestaan, enkel dat de AIVD niet wil aangeven of deze gegevens bestaan. Op grond hiervan vermoedt de heer Van Duijn dat hij mogelijk nog onderwerp van onderzoek van de AIVD is. Wat de argwaan van de heer Van Duijn voedt is dat, na de rechtelijke uitspraken, voor hem duidelijk is dat er in zijn persoonsdossier bij de AIVD documenten zitten van na 1982. Niet duidelijk voor hem is echter om hoeveel documenten het gaat en wat de aard van deze documenten is.

De Commissie acht het van belang op dit punt duidelijkheid te scheppen. De Commissie heeft vastgesteld dat in het persoonsdossier van de heer Van Duijn twee documenten aanwezig zijn die dateren van na 1982. Het eerste document is geregistreerd in 1984. Het is een zogenoemd uittreksel waarin bepaalde informatie uit een ander document is weergegeven. In dit geval vermeldt het uittreksel dat iemand met de naam R. van Duyn wordt genoemd als medewerker van een bepaald tijdschrift. Dit document is niet vrijgegeven in het kader van een verzoek om kennisneming van de heer Van Duijn omdat volgens de AIVD uit de tekst van het uittreksel niet kan worden opgemaakt of het bericht over de aanvrager gaat. De AIVD heeft dit niet nader onderzocht. De Commissie maakt uit het document op dat het destijds wel aan de persoon van de heer Van Duijn is gekoppeld door het in zijn persoonsdossier te bergen. De Commissie vindt het in de rede liggen de AIVD aan te bevelen opnieuw in het kader van het inzageverzoek van april 2009 het

document uit 1984 op vrijgave te beoordelen, ook al heeft een rechter zich over de afhandeling van dit inzageverzoek uitgesproken. De reden hiervoor is dat het document destijds in het persoonsdossier van de heer Van Duijn is geborgen. Deze omstandigheid had aanleiding voor de AIVD behoren te zijn het document in het kader van de behandeling van het inzageverzoek van april 2009 nader te onderzoeken toen de dienst uit de inhoud van het document niet kon afleiden of het op de aanvrager, de heer Van Duijn, betrekking heeft.

Het tweede document is geregistreerd in 1989. Het is een aankondiging van een congres. Dit document is niet vrijgegeven in het kader van een verzoek om kennisneming van de heer Van Duijn op grond van bronbescherming. De Commissie heeft geen aanwijzingen dat er buiten het persoonsdossier andere documenten ten aanzien van de heer Van Duijn van na 1982 bij de AIVD bestaan.

Conclusie

Het persoonsdossier van de heer Van Duijn telt twee documenten die dateren van na 1982. Beide documenten bevatten informatie uit open bronnen. De Commissie stelt vast dat de heer Van Duijn op dit moment geen onderwerp van onderzoek van de AIVD is.

De alinea hierboven gaat specifiek over de samenstelling van het persoonsdossier over de heer Van Duijn na 1982. Daarnaast wil de Commissie nog iets opmerken over de dossiervorming van de BVD over de heer Van Duijn in het algemeen. De Commissie betwijfelt of het noodzakelijk was informatie over hem te blijven bergen in zijn persoonsdossier. Deze noodzaak lijkt te ontbreken na opheffing van de bewegingen van de heer Van Duijn in de loop van de jaren '70 van de vorige eeuw. In het persoonsdossier zitten echter nog gegevens tot 1989. Toentertijd was de werkwijze van de BVD gericht op het bewaren van beschikbare informatie; er was nog geen sprake van digitalisering. Hierdoor kon papieren informatie minder gemakkelijk worden teruggevonden of opnieuw op relevantie worden beoordeeld. Toch vindt de Commissie dat het enkele bestaan van een dossier niet op zichzelf rechtvaardigt om daarin gegevens te blijven bergen. Ook zonder de inzet van bijzondere bevoegdheden moet met enige regelmaat worden gewogen of het noodzakelijk is beschikbare informatie te bergen in een dossier. Het is de Commissie niet gebleken dat een dergelijke weging bij de dossiervorming over de heer Van Duijn heeft plaatsgevonden. In het licht van de Wiv 2002, in het bijzonder het bepaalde in artikel 12, levert het verwerken van gegevens zonder noodzaak daartoe nu een onrechtmatigheid op.

4 Slotbeschouwing

De Commissie onderkent op basis van het gesprek met de heer Van Duijn en mevrouw De Vries van het Comité Rechtsherstel Roel van Duijn, zijn boek Diepvriesfiguur en in het bijzonder ook het eigen onderzoek van het Comité Rechtsherstel naar de activiteiten van de BVD jegens de heer Van Duijn, dat hun zorgen en bezwaren zich in essentie richten op de hoeveelheid materiaal die de BVD in de loop van vijftientig jaar (1965-1989) over zijn persoon en zijn bewegingen heeft verzameld en waarvan hij, in het kader van zijn verzoeken tot kennisneming, slechts ten dele, kennis heeft kunnen nemen. Nog los van de tijdsduur die het dossier omvat, spreekt uit de omvang daarvan, naar de opvatting van de heer Van Duijn reeds het ongebreidelde en disproportionele karakter van de aandacht van de BVD voor zijn persoon. Bovendien kan een dergelijke hoeveelheid gegevens in zijn optiek en die van het Comité Rechtsherstel Roel van Duijn onmogelijk verkregen zijn zonder een centrale en sturende rol van de BVD en zonder de inzet van bijzondere bevoegdheden.

De Commissie heeft er begrip voor dat de heer Van Duijn en de zijnen deze zienswijze zijn toegedaan, op basis van het gefaseerd vrijgegeven materiaal over hem, de bestaande onduidelijkheid over de hoeveelheid en inhoud van niet verstrekt materiaal en de onzekerheid over de vraag of al het materiaal dat betrekking heeft op de heer Van Duijn in het archief is gevonden. Dit wordt naar de indruk van de Commissie versterkt door de omstandigheid dat de namen van andere personen en gegevens van of over deze personen uit het verstrekte materiaal – vanwege bescherming van hun privacy – zijn weggelaten, zodat alleen de naam van de heer Van Duijn steeds leesbaar is. Hierdoor kan voor de heer Van Duijn een vertekend beeld ontstaan dat alle aandacht uitsluitend op hem was gericht.

In het onderzoek van de Commissie stond *fact-finding* centraal. De Commissie wilde vaststellen welk materiaal in het archief van de BVD beschikbaar is over het handelen van de BVD jegens de heer Van Duijn en hierover zo veel als mogelijk open rapporteren om duidelijkheid te scheppen over onderwerpen die tot dan toe (deels) aan de openbaarheid waren onttrokken en daardoor vragen en wantrouwen opriepen. Op basis van het aan de heer Van Duijn vrijgegeven materiaal, het niet aan hem vrijgegeven materiaal en nieuw gevonden materiaal, heeft de Commissie het handelen van de BVD jegens de heer Van Duijn gereconstrueerd. Dit heeft er toe geleid dat de bevindingen van het onderzoek op bepaalde punten niet overeenstemmen met de perceptie van de heer Van Duijn over het handelen van de BVD jegens hem. Hoewel de Commissie er begrip voor heeft dat de heer Van Duijn bepaalde bevindingen van haar onderzoek moeilijk te accepteren vindt, wenst de Commissie hier te benadrukken dat zij op grond van een uitvoerig en zorgvuldig onderzoek tot haar bevindingen en conclusies is gekomen.

Met haar onderzoek en rapport heeft de Commissie getracht de sluier van onzekerheid en onduidelijkheid zo ver als mogelijk op te lichten en een, tot dan toe ontbrekende, context te bieden ten aanzien van de handelwijze van de BVD ten aanzien van de heer Van Duijn. In dat verband heeft de Commissie, binnen het kader van de onderzoeksvraag van de minister, een zo breed mogelijke uitvoering van het onderzoek nagestreefd. De Commissie is van oordeel dat de aandacht van de BVD in de jaren '60 en '70 voor de provobeweging en de kabouterbeweging en in dat verband voor de heer Van Duijn gerechtvaardigd was. Hierbij heeft de Commissie, aan de hand van de over de heer Van Duijn verzamelde gegevens, geconstateerd dat de BVD geen bijzondere bevoegdheden jegens de heer Van Duijn heeft ingezet. Een deel van het opgeslagen materiaal over hem is zogenoemde bijvangst uit een aantal agentenoperaties van de BVD die niet gericht op de heer Van Duijn of zijn bewegingen werden ingezet. De Commissie heeft verder vastgesteld dat het merendeel van het verzamelde materiaal afkomstig is uit open bronnen. Dit laat echter onverlet dat in de loop van de jaren een aanzienlijke hoeveelheid materiaal over de heer Van Duijn door de BVD is opgeslagen. Voor wat betreft de voort durende verwerking van gegevens door de BVD ten aanzien van de heer Van Duijn, heeft de Commissie haar zorgen geuit. De noodzaak materiaal te blijven bergen in zijn persoonsdossier, in ieder geval na opheffing van genoemde bewegingen, is de Commissie niet gebleken. In het licht van de Wiv 2002, in het bijzonder het bepaalde in artikel 12, levert het verwerken van gegevens zonder noodzaak daartoe thans een onrechtmatigheid op.

5 Conclusies

De Commissie heeft onderzoek gedaan naar de vraag of de BVD in de jaren '60, '70 en '80 van de vorige eeuw bijzondere bevoegdheden (in de zin van de Wiv 2002) heeft ingezet jegens de heer Van Duijn. Hierbij is de Commissie specifiek ingegaan op de volgende onderwerpen:

- de aandacht die de BVD heeft gehad voor de provo- en kabouterbeweging in de jaren '60 en '70, en in hoeverre deze aandacht paste binnen de taakopdracht van de BVD om gegevens in te winnen over politiek-extremistische stromingen;
- de inzet van bijzondere bevoegdheden jegens de heer Van Duijn;
- het optreden van de groep IJzerman en van de inlichtingendienst van de toenmalige Amsterdamse gemeentepolitie voor zover deze zouden hebben gehandeld onder aansturing van de BVD;
- de vermeende plaatsing van de heer Van Duijn op de interneringslijst van operatie Diepvries, ook wel de diepvrieslijst genoemd;
- de ontvoering van de heer Van Duijn in april 1970 voor zover de BVD daarbij eventuele betrokkenheid had;
- de aandacht die er voor de heer Van Duijn bestond vanaf de jaren '80.

In dit hoofdstuk staat achtereenvolgens wat de Commissie concludeert over deze onderwerpen.

Interpretatie en afbakening van de taakopdracht van de BVD

De Commissie ziet dat de BVD zich in de periode 1965–1967 beleidsmatig heeft ontwikkeld als het gaat om de provobeweging. In 1965, enkele maanden nadat de BVD voor het eerst met provo wordt geconfronteerd, karakteriseert de BVD de beweging als links-extremistisch (anarchistisch). Daardoor valt provo als geheel aanvankelijk binnen het taakgebied van de BVD. Dat houdt in dat de dienst bijzondere inlichtingenmiddelen mag inzetten, als daartoe een noodzaak bestaat. Bijvoorbeeld als minder ingrijpende middelen, zoals raadpleging van open bronnen of informanten, niet toereikend zijn. Halverwege 1967 heeft de BVD zijn taakgebied rondom extremistische stromingen afgebakend. Dan plaatst de BVD de provobeweging op de scheidslijn van extremistische en extreme stromingen. Dit zorgt ervoor dat een groot deel van de beweging buiten het taakgebied van de BVD valt. Alleen voor de ideologische toplaag blijft aandacht nodig, voor zolang de feiten hiertoe aanleiding geven. Deze toplaag is namelijk verwant met het anarchisme.

Aandacht voor provo en de heer Van Duijn

Vanaf mei 1965 wordt de BVD geconfronteerd met het nieuwe maatschappelijke fenomeen provo. De Commissie stelt vast dat de BVD de beweging op dat moment probeert te vatten in de bekende kaders van links-extremistisch en anarchistisch. De beweging heeft een nieuw en ongrijpbaar karakter dat afwijkt van de destijds bestaande groeperingen. Daardoor hebben de BVD en bestuurlijke autoriteiten aanvankelijk geen idee hoe hierop te reageren. Gaandeweg 1966 ziet de Commissie echter dat de BVD zijn zienswijze op de provobeweging nuanceert. Dan geeft de BVD aan dat provo balanceert op een grensvlak tussen politieke activiteit en straatschenderij. Daarmee opereert provo in het randgebied van wat normaal als extremistische stroming valt aan te duiden.

In de interne normstellingen uit mei 1967 legt de BVD de interne afbakening vast van het begrip 'extremistische stroming' en in het bijzonder de zienswijze op de provobeweging. Deze normstellingen vormen volgens de Commissie het sluitstuk van de voorgaande ontwikkeling. Er ontstaat een nieuw evenwicht. Enerzijds ziet de BVD de noodzaak om

aandacht te hebben voor provo en de ideologische toplaag van provo, zoals de heer Van Duijn, maar evenzeer andere topprovo's. Anderzijds acteert de dienst vanuit duidelijke grenzen, vooral als het gaat om het inzetten van bijzondere bevoegdheden. De Commissie heeft geen aanwijzingen voor het standpunt van de heer Van Duijn dat de BVD zich met het opstellen van de interne normstellingen achteraf probeerde in te dekken. De Commissie acht deze zienswijze daarom niet aannemelijk.

Daarnaast concludeert de Commissie dat de BVD, naar de maatstaven van die tijd, destijds terecht aandacht heeft voor de persoon Van Duijn en de provobeweging. Dit oordeel baseert zij op de anarchistische grondslag van provo als beweging, het radicaliserende karakter van provoactiviteiten en -uitlatingen, het revolutionaire gedachtegoed dat wordt aangehangen en bepaalde op geweld gerichte uitlatingen van de heer Van Duijn. Hierbij vindt de Commissie van belang dat de BVD zichzelf in dat verband bepaalde beperkingen oplegt in het licht van zijn specifieke taakopdracht. In de interne normstelling van mei 1967 geeft de BVD aan dat operationele activiteiten (de inzet van bijzondere bevoegdheden) alleen kunnen plaatsvinden, als sprake is van heimelijke politieke activiteiten. Deze doen zich bij de heer Van Duijn en provo niet voor. De Commissie heeft op grond van haar onderzoek geen aanwijzingen dat de BVD buiten deze zelf opgelegde grenzen is getreden (zie paragraaf 3.2).

Aandacht voor de kabouterbeweging en de heer Van Duijn

De BVD heeft ook sinds het ontstaan aandacht voor de ontwikkelingen binnen de kabouterbeweging. Dit blijkt uit de dossiervorming over dit onderwerp. De Commissie meent dat de betrokkenheid van een aantal ex-provo's, zoals de heer Van Duijn, een aanleiding heeft gevormd de groepering en de leiding ervan in zicht te willen houden. De Commissie concludeert echter dat de kabouterbeweging binnen het taakgebied van de BVD geen voorname positie had. Zij heeft namelijk geen interne beleidsstukken of externe rapportages over de beweging gevonden.

Inzet van bijzondere bevoegdheden jegens de heer Van Duijn

Het persoonsdossier van de heer Van Duijn bevat gegevens die afkomstig zijn van een of meer menselijke bronnen. Een onderzoek naar de herkomst van deze informatie heeft geleid naar dertien agentenoperaties van de BVD. Op basis van de bestudeerde dossiers van deze operaties komt de Commissie tot de conclusie dat de BVD (gaandeweg) geen agent, in de zin van de Wiv 2002, heeft ingezet jegens de heer Van Duijn en de bewegingen die hij (mede) heeft opgericht, zoals provo en de kabouters. Voor provo stelt de Commissie één concreet geval van incidentele sturing van een agent vast. Hiermee werd echter niet beoogd informatie over de heer Van Duijn te verkrijgen en dat is ook niet gebeurd. De Commissie onderkent dat de heer Van Duijn zich als initiator en leider vereenzelvigd met de bewegingen die hij opricht, zoals provo, de Volksuniversiteit voor sabotage en pseudo-erotiek, Oranje Vrijstaat, de kabouters. Dit betekent volgens hem dat de inzet van een bijzonder middel jegens een van deze bewegingen *de facto* geldt als de inzet van een bijzonder middel jegens hem. De Commissie vindt echter in dat geval van belang dat via het middel ook informatie over de heer Van Duijn had moeten zijn verzameld. Volgens de werkwijze van de BVD destijds zou deze informatie (ook) terug te vinden moeten zijn in het persoonsdossier over de heer Van Duijn. De Commissie heeft alle aanwijzingen in dat dossier nagelopen. Dat heeft, afgezien van eerdergenoemde uitzondering, niet geresulteerd in aanwijzingen dat een agent jegens provo of de kabouters is ingezet. Evenmin blijkt dat een agent informatie over de heer Van Duijn heeft verkregen op aansturing van de BVD. Wel bevat het persoonsdossier meerdere gegevens over de heer Van Duijn die afkomstig zijn uit verschillende agentenoperaties. Deze gegevens hebben de agenten echter kennelijk op eigen initiatief aan de BVD geleverd, zogenoemde bijvangst.

De Commissie heeft in haar onderzoek ook geen aanwijzingen gevonden dat de BVD mogelijk andere bijzondere inlichtingenmiddelen jegens de heer Van Duijn heeft ingezet. De Commissie is ervan overtuigd dat als dergelijke middelen waren ingezet en hieruit opbrengst over de heer Van Duijn was verkregen, hiervoor bepaalde aanknopingspunten in de informatie in het persoonsdossier van de heer Van Duijn te vinden was geweest. Dit is niet het geval. Hoewel het in die tijd gebruikelijk is binnen de BVD de bron van de informatie onherkenbaar af te schermen, verraden de opmaak en inhoud van de informatie wel het nodige. Op die manier is de Commissie verschillende agentenoperaties op het spoor gekomen en heeft deze onderzocht. In overige documenten in het persoonsdossier ziet de Commissie geen aanleiding om te vermoeden dat de informatie is verkregen door de inzet van bijzondere middelen. Daarom acht de Commissie het aannemelijk dat er geen bijzondere bevoegdheden zijn ingezet. Hierbij onderkent de Commissie de mogelijkheid dat een bijzonder middel is goedgekeurd dat geen opbrengst heeft gehad. De inzet van een dergelijk middel is met de gehanteerde onderzoeksmethoden niet op te sporen.

Oprichting van de groep IJzerman

Het dossieronderzoek wijst uit dat de BVD pas na de oprichting van de groep IJzerman op de hoogte komt van het bestaan ervan. De BVD heeft op dat moment grote bezwaren tegen het ontstaan van wat de dienst ziet als een tweede inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam, naast de Inlichtingendienst Amsterdam. Op grond hiervan acht de Commissie het niet aannemelijk dat de BVD op enigerlei wijze betrokken was bij of de hand heeft gehad in de oprichting van de groep IJzerman.

Opleiding van de leden van de groep IJzerman

De Commissie concludeert dat de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam de BVD heeft verzocht om de leden van de groep IJzerman te scholen. Het initiatief hiertoe ging niet uit van de BVD. Uiteindelijk heeft de BVD deze leden niet geschoold, omdat de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam van de opleidingsmogelijkheid bij de BVD heeft afgezien. Deze conclusie gaat in tegen wat de heer Van Duijn hierover zegt. Overigens zijn er wel een beperkt aantal voorlichtingsbijeenkomsten geweest.

Aansturing van de groep IJzerman en de ID Amsterdam

De Commissie heeft geen aanwijzingen dat de BVD de groep IJzerman aanstuurde. Evenmin bestaan er aanwijzingen dat de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam de groep IJzerman aanstuurde om informatie te verzamelen voor de BVD. Daarom acht de Commissie het niet aannemelijk dat de BVD de groep IJzerman aanstuurde.

Vermeende plaatsing van de heer Van Duijn op de diepvrieslijst

De Commissie acht het niet aannemelijk dat de heer Van Duijn is opgenomen op de interneringslijst 1966/1967 die de minister heeft goedgekeurd. De heer Van Duijn doet hier (begrijpelijke) andere aannames over op grond van het materiaal uit zijn persoonsdossier dat aan hem is vrijgegeven. Het onderzoek van de Commissie heeft echter documenten opgeleverd die daar een nieuw licht op werpen.

De Commissie stelt vast dat de zogenoemde norm 15 in de loop van 1966/1967, een ruimere toepassing heeft gekregen, in wat genoemd wordt de politiek links-extremistische hoek. Op grond van de norm 15 worden aanvankelijk communisten op de interneringslijst van operatie Diepvries geplaatst. De Commissie betwijfelt of de genoemde antecedenten van de heer Van Duijn een voldoende grondslag vormen voor plaatsing op de interneringslijst onder norm 15. In het licht van de destijds heersende opvattingen komen de antecedenten

van de heer Van Duijn de Commissie onvoldoende zwaarwegend voor om hem aan te merken als een politiek-extremistische figuur. Die terminologie sluit aan bij de taakstelling die de BVD destijds heeft op grond van het Koninklijk Besluit 1949. De toenmalige minister van Binnenlandse Zaken lijkt zich hiervan ook bewust te zijn geweest.

De ontvoering van de heer Van Duijn

In het persoonsdossier van de heer Van Duijn, en in het archief, zijn geen eigen documenten gevonden van de BVD over de ontvoering van de heer Van Duijn. De BVD heeft bepaalde informatie van de politie over de ontvoering in het persoonsdossier niet vrijgegeven aan de heer Van Duijn, toen hij verzocht om inzage. Dit heeft echter alleen te maken met de bescherming van de privacy van de betrokkenen bij het politieonderzoek. De reden is niet te relateren aan bescherming van een geheime bron van de BVD en evenmin gelegen in het verhullen van een eventuele betrokkenheid van de BVD bij de ontvoering.

De Commissie heeft geen aanwijzingen gevonden voor enige betrokkenheid of initiatief van de BVD in de ontvoering van de heer Van Duijn. Ook zijn er geen aanwijzingen dat de BVD destijds op de hoogte was van de voorbereiding van de ontvoering of de identiteit van de daders. De Commissie acht het daarom niet aannemelijk dat de BVD vooraf afwist van de plannen voor de ontvoering, noch dat de BVD bij de uitvoering van de ontvoering betrokken was.

Aandacht voor de heer Van Duijn vanaf de jaren '80 tot heden

Het persoonsdossier van de heer Van Duijn telt twee documenten die dateren van na 1982. Beide documenten bevatten informatie uit open bronnen. De Commissie stelt vast dat de heer Van Duijn op dit moment geen onderwerp van onderzoek van de AIVD is.

De alinea hierboven gaat specifiek over de samenstelling van het persoonsdossier over de heer Van Duijn na 1982. Daarnaast wil de Commissie nog iets opmerken over de dossiervorming van de BVD over de heer Van Duijn in het algemeen. De Commissie betwijfelt of het noodzakelijk was informatie over hem te blijven bergen in zijn persoonsdossier. Deze noodzaak lijkt te ontbreken na opheffing van de bewegingen van de heer Van Duijn in de loop van de jaren '70 van de vorige eeuw. In het persoonsdossier zitten echter nog gegevens tot 1989. Toentertijd was de werkwijze van de BVD gericht op het bewaren van beschikbare informatie; er was nog geen sprake van digitalisering. Hierdoor kon papieren informatie minder gemakkelijk worden teruggevonden of opnieuw op relevantie worden beoordeeld. Toch vindt de Commissie dat het enkele bestaan van een dossier niet op zichzelf rechtvaardigt om daarin gegevens te blijven bergen. Ook zonder de inzet van bijzondere bevoegdheden moet met enige regelmaat worden gewogen of het noodzakelijk is beschikbare informatie te bergen in een dossier. Het is de Commissie niet gebleken dat een dergelijke weging bij de dossiervorming over de heer Van Duijn heeft plaatsgevonden. In het licht van de Wiv 2002, in het bijzonder het bepaalde in artikel 12, levert het verwerken van gegevens zonder noodzaak daartoe nu een onrechtmatigheid op.

COMMISSIE VAN TOEZICHT
BETREFFENDE
DE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

CTIVD nr. 41

BEGRIPPENLIJST

Bij het toezichtsrapport
inzake het onderzoek naar de activiteiten
van de BVD jegens de heer R.H.G. van Duijn

In deze lijst wordt een aantal begrippen toegelicht zoals deze gebruikt worden in dit toezichtsrapport. De Commissie heeft bij de gegeven omschrijvingen geen volledigheid nagestreefd maar geprobeerd de lezer een zo concreet mogelijk beeld te geven van deze begrippen.

<i>Agent</i>	Een persoon die gericht door de dienst wordt ingezet om gegevens te verzamelen (artikel 21 Wiv 2002). Een agent werkt onder aansturing en onder supervisie van de AIVD.
<i>Algemene bevoegdheid</i>	De bevoegdheid van de AIVD tot het verzamelen van gegevens (artikelen 12 en 17 van de Wiv 2002). De AIVD mag deze bevoegdheid voor alle in artikel 6 genoemde taken gebruiken. De algemene bevoegdheid moet worden onderscheiden van de bijzondere bevoegdheden (zie hierna).
<i>A-lijst</i>	Arrestatielijst, zie <i>Diepvrieslijst</i> .
<i>Anarchisme</i>	Politieke stroming die rond 1860 is ontstaan als afsplitsing van het socialisme. Men wees de bestaande hiërarchische samenleving af en wenste na de revolutie een samenleving zonder centraal gezag.
<i>Aurora</i>	Naam van managementoverleg tussen dienstleiding (H- en PH-BVD) en hoofden van de verschillende directies. Hier werden onderwerpen met dienstbrede relevantie besproken, ten aanzien van de media, politiek, wetgeving, samenwerking, gevoelige kwesties, terugkoppeling van besprekingen met gezagsdragers.
<i>B</i>	Directie B van de BVD; belast met politiek extremisme. Bestaande uit de afdelingen BO, BV en BVO. In B werd een strikte scheiding tussen de afdeling BO (waar informatie werd verworven via de inzet van menselijke bronnen en andere heimelijke middelen, zoals microfoons) en de afdeling BV (waar de door BO verkregen informatie werd gebruikt) gehanteerd. Deze scheiding werd uitgevoerd en bewaakt door de afdeling BVO. Zie het organogram van de directie B hierna.
<i>BFA</i>	Directie B, sectie Front- en Andere organisaties. Binnen de BVD viel deze sectie onder BV. Onder BFA vielen onder meer de trotskistische en anarchistische groeperingen, en vanaf midden jaren '60 ook studenten- en

	jongerenradicalisme.
<i>Bijzonder inlichtingmiddel</i>	Andere term voor bijzondere bevoegdheid. Met de inwerkingtreding van de Wiv 2002 is het begrip in onbruik geraakt omdat in de Wiv 2002 expliciet wordt gesproken van 'bijzondere bevoegdheden'. In voorgaande wetten waren deze bevoegdheden niet expliciet en uitputtend geregeld.
<i>Bijzondere bevoegdheid</i>	Een bevoegdheid van de AIVD die een specifieke inbreuk op de persoonlijke levenssfeer maakt. De toepassing heeft veelal een geheim karakter. De bijzondere bevoegdheden en de voorwaarden waaronder deze mogen worden toegepast zijn neergelegd in de artikelen 20 t/m 30 van de Wiv 2002 (bijvoorbeeld tappen of de inzet van een agent).
<i>BO</i>	Directie B, afdeling Operaties. Belast met de verwerving van gegevens via menselijke bronnen en andere heimelijke middelen, zoals microfoons. Bestaande uit de secties BOP (Operaties Politie, landelijk), BOA (Operaties Amsterdam), BOI (Operaties Intellectuelen, betrekking hebbend op studenten- en jongerenradicalisme) en BOD (Operaties Dieptewerk Communisme).
<i>BOA</i>	Directie B, sectie Operaties Amsterdam. Een sectie van afdeling BO. BOA was belast met het uitvoeren van operaties met menselijke bronnen in Amsterdam. BOA werkte nauw samen met de Inlichtingendienst van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam.
<i>BOI</i>	Directie B, sectie Operaties Industriebeveiliging. In de loop van de jaren '60 richtte BOI zich op studenten- en jongerenradicalisme. In de wandelgangen werd het toen Operaties Intellectuelen genoemd. Een sectie van afdeling BO. BOI was belast met het uitvoeren van operaties met menselijke bronnen.
<i>BV</i>	Directie B, afdeling Verwerking. Hier werden ontwikkelingen op het gebied van politiek extremisme in de gaten gehouden door het lezen van dag- en weekbladen en publicaties van de groeperingen zelf, rapportages geschreven en maandoverzichten opgesteld. Bestaande uit de secties BFA (Front- en Andere organisaties), BCP (Communistische Partij) en BPO (Personenonderzoek Communisme).
<i>BVD</i>	Binnenlandse Veiligheidsdienst. Sinds 1949 de opvolger van de Centrale Veiligheidsdienst (CVD). De BVD is in 2002 opgegaan in de AIVD. De BVD bestond naast de dienstleiding en het Kabinet (KA: o.m. juridische zaken, relaties met buitenland), uit een aantal directies (aanvankelijk werden dit afdelingen genoemd, eind jaren '60 werd de term directies ingevoerd; voor de duidelijkheid wordt in het rapport steeds over directies gesproken), te weten B (binnenlandse veiligheid), C (contraspionage), D (beveiliging), E (operationele hulpdiensten, zoals uitwerken van telefoontaps en microfoons, volg- en observatieploegen,

opleiding en antecedenten- en veiligheidsonderzoeken) en ACD (Centrale Documentatie, beheer van onder meer de personenkaarten en onderwerpdossiers). Zie het organogram van de BVD hierna.

<i>BVO</i>	Directie B, afdeling Verwerking Operaties. Deze afdeling was gepositioneerd tussen de afdeling BO en de afdeling BV. BVO was belast met het in vergaande mate weghalen van aanwijzingen over de herkomst van de verworven informatie (bv. de identiteit van menselijke bronnen), voordat deze informatie ter beschikking werd gesteld aan de medewerkers van de afdeling BV waar de informatie werd gebruikt.
<i>CPN</i>	Communistische Partij Nederland. Oorsprong van deze politieke partij lag in 1909 met de opsplitsing van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij (SDAP). In 1935 werd de naam CPN gebruikt. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de partij verboden door de Duitse bezetter. De CPN ging het verzet in. Paul de Groot was in die tijd en na de bevrijding de partijleider. In 1989 ging de partij op in Groen Links. In 1991 werd de CPN opgeheven.
<i>Diepvorieslijst</i>	De arrestatie- en interneringslijst van operatie Diepvries. Bedoeld om bepaalde personen ten tijde van oorlog of exceptionele toestand te arresteren en te interneren. Aanvankelijk gericht op personen die in verband werden gebracht met het communisme. Vanaf 1966 ook voor andere tegenstanders van de democratie ingezet. Ook wel A-lijst (arrestatielijst) genoemd.
<i>E-IX</i>	Onderzoeksafdeling van de BVD. Onderdeel van directie E (operationele hulpdiensten). Het ging vooral om antecedenten- en veiligheidsonderzoeken, als ook benaderingsonderzoeken.
<i>Gegevensverwerking</i>	Het verzamelen, vastleggen, ordenen, bewaren, bijwerken, wijzigen, opvragen, raadplegen, gebruiken, verstrekken door middel van doorzending, verspreiding of enige andere vorm van terbeschikkingstelling, samenbrengen, met elkaar in verband brengen, alsmede het afschermen, uitwissen of vernietigen van gegevens (artikel 1, aanhef en onder f, van de Wiv 2002). Het enkele <i>verzamelen</i> van gegevens wordt wel aangeduid als gegevensverwerving.
<i>Groep IJzerman</i>	Onderdeel van de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam in de jaren '67-'71 van de vorige eeuw. Politieagenten die openbareordeverstoringen in Amsterdam in kaart brachten om het optreden van de geüniformeerde politie te reguleren. Informatieverwerving vond plaats door middel van infiltratie van jongerengroeperingen.
<i>HB</i>	Hoofd van directie B van de BVD; zie voor een beschrijving van de directies, <i>BVD</i> .
<i>HBVD</i>	Hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

<i>Informant</i>	Een persoon of instantie tot wie de AIVD zich kan wenden om gegevens te verzamelen (artikel 17 Wiv 2002). Een informant wordt niet aangestuurd en wordt geacht vanuit zijn gebruikelijke activiteiten informatie te kunnen verstrekken.
<i>Informatierapport</i>	Een informatierapport geeft een geobjectiveerde weergave van gegevens verkregen van een menselijke bron. Alle aanwijzingen over de persoon of de identiteit van de menselijke bron zijn uit de gegevens verwijderd.
<i>Inlichtingendienst politie (ID)</i>	Inlichtingendiensten van de toenmalige korpsen van de gemeentepolitie. Een inlichtingendienst behoorde tot de politieorganisatie. De ID's hadden een openbareordetaak voor de politie, onder verantwoordelijkheid van de burgemeester, en een inlichtingentaak voor de BVD, onder verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken. De taakafbakening en werkafspraken tussen de BVD en de ID van de gemeentepolitie Amsterdam waren vastgelegd in een brief van de minister Binnenlandse Zaken aan de burgemeester van Amsterdam van 1 maart 1956 (met latere aanvullingen).
<i>Koninklijk Besluit 1949 (KB)</i>	Besluit van 8 augustus 1949, nr. 51, inhoudende nadere regels met betrekking tot de organisatie, de werkwijze, de taak en de samenwerking van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het Besluit vormde de wettelijke grondslag voor alle Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten: niet alleen de BVD, maar ook de Buitenlandse Inlichtingendienst en de militaire inlichtingendiensten. Het regelde de samenwerking tussen de diensten onderling, als ook van de diensten met het Openbaar Ministerie en de politie. Het Besluit is in 1951 en 1956 gewijzigd. Het Besluit werd in 1972 openbaar gemaakt, hiervoor was het vertrouwelijk gerubriceerd. In 1987 kwam de wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv 1987) tot stand.
<i>Maandoverzicht (MO)</i>	Maandelijks overzicht van directie B van de BVD van de ontwikkelingen op het terrein van het politiek extremisme. Dit overzicht was bedoeld voor een groot aantal externe verbindingen, zoals de ID's van de toenmalige gemeentepolitie en rijkspolitie. Dit geeft een overzicht van de onderwerpen, partijen en groeperingen, aan de linker- en rechterkant van het politieke spectrum, waarmee directie B zich bezighield. Vanaf 1978 werden het kwartaaloverzichten genoemd en leverden ook de andere directies een bijdrage.
<i>Menselijke bron</i>	Informant of agent.
<i>Open bronnen</i>	Voor iedereen, dus ook voor de BVD en zijn opvolger de AIVD, vrij toegankelijke informatie, zoals kranten en tijdschriften.
<i>Operatiedossier</i>	Dit dossier omvat rapporten waarin de acquireur verslag

doet van zijn contacten met een agent. Hierin is onder meer opgenomen: de instructies die hij aan een agent gegeven heeft, de door de agent verrichte activiteiten, vergaarde informatie en overige bijzonderheden over het verloop van de operatie.

Persoonsdossier

Een dossier van de BVD waarin informatie over een persoon werd samengebracht, zoals het persoonsdossier over de heer Van Duijn. De informatie kon afkomstig zijn uit open bronnen, zoals krantenartikelen, maar ook uit bijzondere inlichtingenmiddelen, zoals een telefoontap of een agentenoperatie. De gegevens konden door de BVD zelf zijn gegenereerd (bv. een notitie over betrokkene of een rapportage), zelf zijn verzameld (bv. open bronnen materiaal of gegevens uit de inzet van bijzondere middelen), zijn opgevraagd bij een inlichtingendienst van de toenmalige politiekorpsen (bv. personalia of politieke antecedenten), of door de politie op eigen initiatief zijn toegestuurd (bv. relevant geachte openbare orde meldingen of processen-verbaal).

Persoonskaart

Kaart waarop registraties werden bijgehouden over een persoon wiens naam in het kader van een aandachtsgebied van de BVD, met name politiek extremisme of contraspionage, was opgedoken. De aanleiding werd meestal gevormd door een vermelding in een open bron, zoals krant of publicatie, of een melding van een politie-inlichtingendienst. De registraties werden aangeleverd door directie B of directie C. Het beheer van de kaarten vond plaats in de afdeling centrale documentatie (ACD).

PHBVD

Plaatsvervangend Hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

Trotskisme

Stroming binnen het communisme gebaseerd op het gedachtegoed van de Russische revolutionair Leon Trotski.

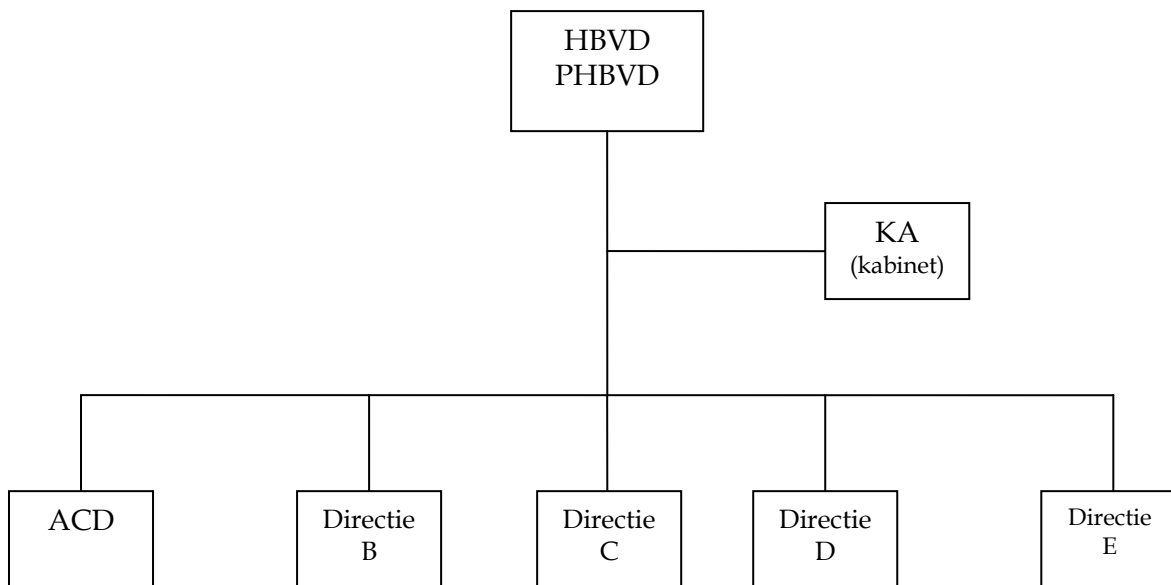
Uittreksel

Een type document dat in BVD-dossiers voorkomt. In een uittreksel werd specifieke informatie weergegeven over een persoon of onderwerp uit een ander document dat een bredere strekking had.

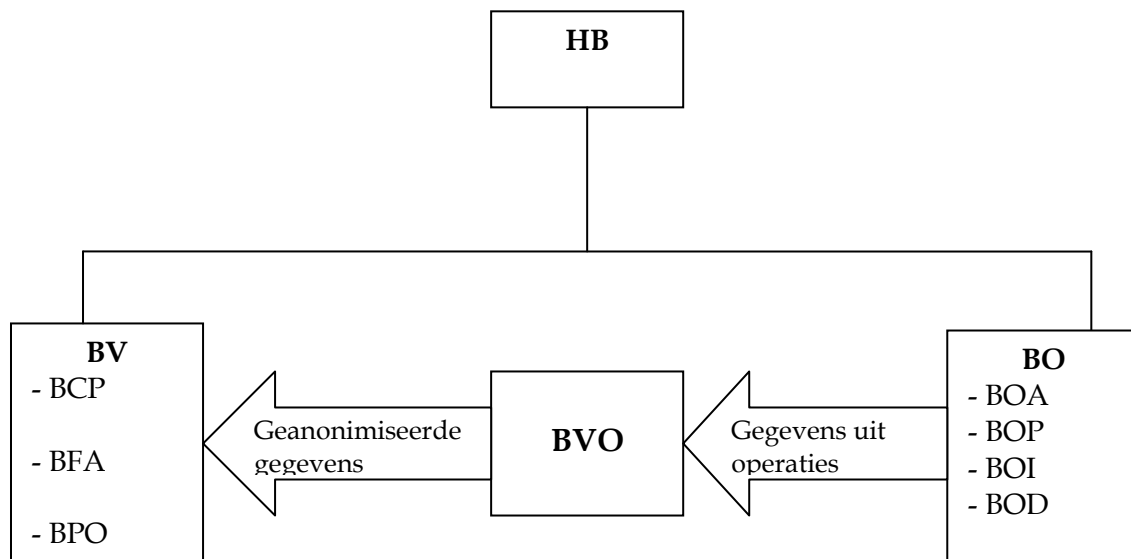
Veiligheidsdienst

Een dienst die onderzoek doet naar personen en organisaties die mogelijk een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde, dan wel voor de nationale veiligheid of voor andere gewichtige belangen van de staat, dan wel voor de veiligheid en de paraatheid van de krijgsmacht. Anders dan de AIVD, was de BVD enkel gericht op binnenlandse veiligheid.

Organogram BVD in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw

Organogram directie B van de BVD in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw

COMMISSIE VAN TOEZICHT
BETREFFENDE
DE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

CTIVD nr. 41

BIJLAGE

**Opmerkingen van de heer Van Duijn
en reactie van de Commissie**

**Bij het openbare toezichtsrapport
inzake het onderzoek naar de activiteiten
van de BVD jegens de heer R.H.G. van Duijn**

Inleiding

Op 9 oktober 2014 hebben de heren Van Duijn en Olof, de vertrouwenspersoon van de heer Van Duijn, inzage gekregen in het toezichtsrapport 41 inzake het onderzoek naar de activiteiten van de BVD jegens de heer Van Duijn. De inzage vond plaats voordat het rapport door de Commissie is vastgesteld en naar de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is gestuurd voor publicatie. De minister van BZK heeft wel kennis genomen van het rapport en ermee ingestemd dat het rapport in deze vorm openbaar kan worden gemaakt. De Commissie achtte het van belang dat de heer Van Duijn voor de openbaarmaking van het rapport dat op zijn persoon betrekking heeft, kennis kon nemen van de inhoud ervan om hem in staat te stellen de Commissie deelgenoot te maken van zijn opmerkingen over de feiten van het rapport. Met de heren Van Duijn en Olof is geheimhouding tot aan de openbaarmaking van het rapport afgesproken.

De Commissie heeft aan de heer Van Duijn toegezegd dat van zijn opmerkingen integraal verslag wordt gedaan in een bijlage bij het rapport. Hierbij wordt ook een reactie van de Commissie opgenomen. Waar de opmerkingen tot aanpassing van het rapport hebben geleid, wordt dit vermeld. Waar de opmerkingen niet tot aanpassing hebben geleid, wordt dit gemotiveerd onderbouwd. De opmerkingen zijn voor de vaststelling van het rapport aan de minister van BZK ter kennisneming overgelegd. Na afronding van deze fase is het rapport door de Commissie vastgesteld.

Na de inzage heeft een nabespreking plaatsgehad waar de heren Van Duijn en Olof hun opmerkingen hebben toegelicht. Een dag na de inzage (op 10 oktober 2014) heeft de heer Van Duijn nog enkele aanvullende opmerkingen per e-mail gestuurd. De Commissie heeft hem laten weten dat deze opmerkingen bij zijn eerdere opmerkingen worden gevoegd en in de procedure van de Commissie worden meegenomen. Op 21 oktober 2014 heeft de AIVD, kennelijk inspelend op een aanbeveling van de Commissie in het rapport (paragraaf 2.2), een aantal documenten uit niet eerder gevonden dossiers aan de heer Van Duijn vrijgegeven. Dit heeft bij de heer Van Duijn op twee momenten (op 29 en 30 oktober 2014) geleid tot een reeks nieuwe opmerkingen over het rapport van de Commissie. De Commissie heeft ook deze opmerkingen meegenomen in deze bijlage.

In het navolgende gaat de Commissie in op de opmerkingen van de heer Van Duijn en de heer Olof ten aanzien van het concept-rapport. Ten geleide vindt de Commissie een algemene opmerking op zijn plaats.

De Commissie heeft bemerkt dat uit de opmerkingen van de heer Van Duijn een algemene bezorgdheid spreekt die ook voorafgaand aan het onderzoek bij hem leefde. De heer Van Duijn en de zijnen achten het, gezien de hoeveelheid informatie in het archief van de BVD over hemzelf en de (mede) door hem opgerichte bewegingen als provo en de kabouters, aannemelijk dat de BVD een centrale en sturende rol in het verzamelen van deze gegevens had en dat hierbij gebruik is gemaakt van bijzondere inlichtingenmiddelen. Zij wijzen de bevindingen van het onderzoek van de Commissie dat op dit punt een genuanceerder beeld laat zien van de hand. De Commissie heeft zich voorafgaand aan haar onderzoek rekenschap gegeven van de zorgen en vragen van de heer Van Duijn en deze zo veel als mogelijk tot uitgangspunt genomen voor haar onderzoek. Dit heeft ertoe geleid dat de Commissie een aantal onderwerpen bij het onderzoek heeft betrokken dat niet direct onder het verzoek van de minister viel. De Commissie heeft er begrip voor dat bij de heer Van Duijn en de zijnen op basis van de omvang van het sinds 2009 aan hem vrijgegeven materiaal uit het archief van de BVD de hierboven beschreven perceptie over de rol en het handelen van de BVD jegens hem is ontstaan. De omstandigheid dat de namen van andere personen en gegevens van of over deze personen uit het verstrekte materiaal - vanwege bescherming van hun privacy - zijn weggelaten, zodat alleen de naam van de heer Van Duijn steeds leesbaar is, kan naar de indruk van de Commissie een vertekend beeld doen ontstaan dat alle aandacht uitsluitend op de heer Van Duijn was gericht.

In het onderzoek van de Commissie stond *fact-finding* centraal. De Commissie wilde vaststellen welk materiaal in het archief van de BVD beschikbaar is over het handelen van de BVD jegens de heer Van Duijn en hierover zo veel als mogelijk open rapporteren om duidelijkheid te scheppen over onderwerpen die tot dan toe (deels) aan de openbaarheid waren onttrokken en daardoor vragen en wantrouwen opriepen. Op basis van het aan de heer Van Duijn vrijgegeven materiaal, het niet aan hem vrijgegeven materiaal en nieuw gevonden materiaal, heeft de Commissie het handelen van de BVD jegens de heer Van Duijn gereconstrueerd. Dit heeft ertoe geleid dat de bevindingen van de Commissie op bepaalde punten niet overeenstemmen met de perceptie van de heer Van Duijn over het handelen van de BVD jegens hem. Hoewel de Commissie er begrip voor heeft dat de heer Van Duijn bepaalde bevindingen van haar onderzoek moeilijk te accepteren vindt, wenst de Commissie hier te benadrukken dat zij op grond van een uitvoerig en zorgvuldig onderzoek tot haar bevindingen en conclusies is gekomen.

Het aanvullend onderzoek dat naar aanleiding van enkele opmerkingen van de heer Van Duijn heeft plaatsgehad, heeft geen nieuwe informatie opgeleverd. De Commissie heeft het aangewezen geacht naar aanleiding van enkele opmerkingen van de heer Van Duijn haar rapport op bepaalde punten aan te passen. Dit laat onverlet dat in het algemeen haar bevindingen en conclusies ongewijzigd zijn gebleven.

Opmerkingen en reactie

Operatie Diepvries

1) Opmerking van de heer Van Duijn: Inzageverzoek operatie Diepvries

De heer Van Duijn geeft tijdens de nabespreking aan dat in het rapport staat dat hij geen inzage heeft gevraagd in de Diepvrieslijst, maar volgens de heer Van Duijn heeft hij wel zo'n

verzoek gedaan. Hij zegt inzage in alles over de Diepvrieslijst te hebben gevraagd. Hij geeft aan toen alleen documenten aangaande de normstellingen te hebben ontvangen.

Op 10 oktober heeft de heer Van Duijn hieraan toegevoegd:

'Al in mijn allereerste verzoek om kennisneming (8-10-2009) (...) heb ik toen nog eens extra herhaald, tot in de hoorzitting kort daarna, dat ik ALLES aangaande mij wilde, dus ook stukken waarvan waarover ik het bestaan niet kende (zoals Diepvrieslijsten). In een later verzoek om kennisneming (21-6-2013) heb ik nog eens expliciet gevraagd om Diepvriesdocumenten. Ook heb ik in diverse rechtszaken gevraagd om zulke stukken. Ook aangaande de Diepvries-materie.'

Op 29 oktober heeft de heer Van Duijn opgemerkt:

' (...) Het is de hoogste tijd dat de AIVD mij nu eindelijk alle stukken over dit onderwerp [operatie Diepvries, de Commissie] stuurt, nadat ik er al vijf-en-een-half jaar om vraag. We weten dat er over deze materie nog andere, mij onbekende stukken bestaan en bij de AIVD aanwezig zijn. Voor uw duidelijkheid vermeld ik hier nog dat ik in een hoorzitting na mijn allereerste aanvraag in 2009 (en nog vele malen nadien) om alle gegevens betreffende mijn persoon op de 'interneringslijst' hebt gevraagd. Het woord Diepvrieslijst kende ik toen nog niet.'

Reactie van de Commissie

In het rapport in paragraaf 2.2 merkt de Commissie op dat het onderzoek nieuw materiaal heeft opgeleverd over provo, de groep IJerman en operatie Diepvries. De Commissie beveelt vervolgens aan dat het naar haar oordeel in de rede ligt voor de AIVD opnieuw te overwegen in hoeverre deze nieuwe informatie in het licht van de reeds gedane inzageverzoeken van de heer Van Duijn voor vrijgave in aanmerking komt. De opmerking van de heer Van Duijn richt zich op de constatering van de Commissie dat haar geen inzageverzoek van de heer Van Duijn aangaande operatie Diepvries bekend is. De Commissie bedoelde met deze opmerking dat haar geen inzageverzoek van de heer Van Duijn bekend is waarin hij verzoekt om kennisneming van alle documenten aangaande operatie Diepvries of de internerings- of arrestatielijst. Het is de Commissie wel bekend, zoals de heer Van Duijn aanvoert, dat hij op 9 april 2009 heeft verzocht tot kennisneming van alle documenten over zijn persoon. Dit verzoek is opgevat als een verzoek tot kennisneming van zijn persoonsdossier. In het kader van de afhandeling ervan, zijn onder meer de vijf documenten in het persoonsdossier aangaande operatie Diepvries, beschreven in paragraaf 3.4 van het rapport, vrijgegeven. De Commissie is er verder van op de hoogte dat de heer Van Duijn, zoals hij aanvoert, op 21 juni 2013 kennisneming heeft verzocht van twee specifieke documenten aangaande operatie Diepvries die naar hij aangeeft in het proefschrift van D. Engelen worden genoemd. Deze documenten zijn aan hem vrijgegeven. In andere inzageverzoeken, uit de periode 2009 t/m 2012, heeft de heer Van Duijn kennisneming gevraagd van een groot aantal zogenoemde bestuurlijke aangelegenheden (artikel 51 Wiv 2002), maar operatie Diepvries dan wel de internerings- of arrestatielijst heeft hij hierbij niet genoemd. Gezien het voorgaande blijft de Commissie bij haar vaststelling dat de heer Van Duijn in zijn inzageverzoeken geen kennisneming heeft gevraagd van alle documenten aangaande operatie Diepvries of de internerings- of arrestatielijst. De Commissie acht het wel aangewezen dat de AIVD de genoemde dossiers over operatie Diepvries, in het licht van het inzageverzoek van de heer Van Duijn van april 2009, opnieuw beoordeelt op de aanwezigheid van informatie die betrekking heeft op zijn persoon. De Commissie heeft de tekst van het rapport op dit punt verduidelijkt. Het is de Commissie gebleken dat de AIVD, kennelijk inspeliend op deze aanbeveling in het rapport, op 21 oktober 2014 'nieuw' materiaal over provo, de groep IJerman en operatie Diepvries aan de heer Van Duijn heeft vrijgegeven.

2) Opmerking van de heer Van Duijn: Plaatsing op Diepvrieslijst

De heer Van Duijn geeft tijdens de nabespreking aan dat hij uit het rapport opmaakt dat in twijfel wordt getrokken of hij op de Diepvrieslijst heeft gestaan. Hij geeft aan dat uit het rapport blijkt dat de BVD wel de intentie had hem op de Diepvrieslijst te plaatsen; de dienst beschouwde hem als staatsgevaarlijk. Dit feit is volgens de heer Van Duijn in strijd met de conclusie in het rapport dat de BVD voor de heer Van Duijn geen belangstelling had.

Op 10 oktober heeft de heer Van Duijn hieraan toegevoegd:

'Het is niet geloofwaardig dat de BVD-directie op 23 februari 1967 nog moeite doet om via een brief bij de minister te bepleiten dat ik op de Interneringslijst geplaatst moet worden, wetende dat deze al een aantal dagen daarvóór verzonden is aan de CdK's.'

Op 29 oktober heeft de heer Van Duijn verder toegevoegd:

'Het enige nieuwe stuk over de Diepvrieslijst dat ik in de brief van dhr. Bertholee [*van 21 oktober 2014*, de Commissie] vind is de brief van de minister van Binnenlandse Zaken van 27 januari 1967 aan de BVD-directie. De kopie is slecht en er is in gewit. Ik lees hierin dat men in een bespreking van minister en directie op 24 januari 1967 geconcludeerd had dat ik en een ander 'vooralsnog' van de lijst konden worden afgevoerd. Met het verzoek de minister nader te informeren over mij en die ander. Wat dit voor definitief gevolg heeft gehad wordt mij uit dit enkele stuk nog steeds niet duidelijk. (...)'

Op 30 oktober heeft de heer Van Duijn aangegeven:

'Ik ken ook nu nog niet alle documenten over de Diepvrieslijst. Ook nu nog weet ik - in tegenstelling tot de AIVD - bijvoorbeeld niet wat gestaan heeft in de gewitte passages op pg. 2 van de brief van de BVD van 23 februari 1967 aan de minister, hoewel die brief over mijn persoon gaat. 'Met verwijzing naar Uw.....'. Wat staat daar? En in de eerste regels? Het lijkt mij een halve eeuw later echt geen gevaar voor de staat om dit nu aan mij bekend te maken. Om het in BVD-taal te zeggen: Gaarne zal ik van u vernemen wat bij u bekend is, dan wel bij onderzoek bekend mocht worden over de inhoud van de gewitte passages en de voor mij relevante, maar ontbrekende stukken over de Diepvrieslijst.'

Reactie van de Commissie

De opmerkingen hebben betrekking op paragraaf 3.4. Hierin gaat de Commissie in op operatie Diepvries en de veronderstelde plaatsing van de heer Van Duijn op de interneringslijst (A-lijst) van deze operatie. Uit het onderzoek van de Commissie volgt dat de heer Van Duijn op de door de BVD voorgestelde interneringslijst 1966/67 (concept-lijst) heeft gestaan. Deze concept-lijst is in het laatste kwartaal van 1966 voorbereid. Operatie Diepvries en de interneringslijst had als doel bepaalde binnenlandse 'vijanden van de democratie' vleugellam te maken in geval van het binnendringen van een buitenlandse vijand (communisme) door hen te interneren. Dat de BVD aanvankelijk een intentie had de heer Van Duijn op de concept-interneringslijst te plaatsen op grond van de toen net nieuwe norm 15 - die onder meer zag op anarchisten -, vindt ondersteuning in de bevindingen van het onderzoek. Deze handelwijze van de BVD staat naar het oordeel van de Commissie niet haaks op de bevindingen van het onderzoek aangaande de belangstelling van de BVD voor de heer Van Duijn.

Anders dan de heer Van Duijn opmerkt, komt de Commissie in haar rapport (paragraaf 3.1.2) niet tot de conclusie dat de BVD geen belangstelling voor de heer Van Duijn had. In paragraaf 3.1.2 schetst de Commissie uitvoerig hoe de BVD in de jaren 1965-1967 tegen de heer Van Duijn en provo aankeek en hoe de dienst, met de opkomst van het fenomeen provo, in die periode zoekende was naar de juiste invulling van zijn taakstelling op het

gebied van politiek-extremistische stromingen. Voor wat betreft de heer Van Duijn, als oprichter van provo en aanhanger van het anarchisme, heerste in de jaren 1965-1966, op grond van zijn eigen uitlatingen, het beeld dat hij geweld niet afwees. De Commissie heeft er op die gronden begrip voor dat de BVD belangstelling voor de heer Van Duijn had. Hierbij heeft de Commissie op grond van haar onderzoek vastgesteld dat de aandacht van de BVD, terecht, niet zover ging dat bijzondere inlichtingenmiddelen jegens de heer Van Duijn zijn ingezet om informatie over hem te verzamelen.

In paragraaf 3.4 concludeert de Commissie dat de antecedenten van de heer Van Duijn uit die tijd haar onvoldoende zwaarwegend voorkomen om hem aan te merken als een politiek extremistische figuur, terminologie die aansluit bij de taakstelling van de BVD destijds op grond van het Koninklijk Besluit 1949. De toenmalige minister van Binnenlandse Zaken lijkt zich hiervan ook bewust te zijn geweest bij zijn besluitvorming over de concept-interneringslijst. De concept-interneringslijst 1966/67 is in december 1966 ter goedkeuring aan de minister van Binnenlandse Zaken voorgelegd. Eind januari 1967 geeft de minister goedkeuring aan de concept-lijst. Onder verwijzing naar een eerder overleg tussen het hoofd van de BVD, de secretaris-generaal en de minister van Binnenlandse Zaken, geeft hij echter aan dat is besloten de heer Van Duijn niet op de interneringslijst te plaatsen. Van dit overleg heeft de Commissie geen verslag gevonden. Daarom blijft het onduidelijk door wie en met welke reden de verwijdering van de heer Van Duijn van de concept-lijst is voorgesteld. De uitkomst is echter het belangrijkste in dit geval. Hoewel de Commissie de definitieve lijst 1966/67 niet heeft teruggevonden, acht zij het niet aannemelijk dat de heer Van Duijn hier op stond. Hiertoe heeft de Commissie een aantal redenen ter onderbouwing aangevoerd in paragraaf 3.4.

De Commissie heeft vastgesteld dat de definitieve interneringslijst 1966/67 begin februari 1967 door de BVD aan het ministerie van Binnenlandse Zaken is toegestuurd om vandaar uit te worden doorgestuurd naar de Commissarissen der Koningin. Op 23 februari 1967 heeft de BVD nadere inlichtingen over de heer Van Duijn aan de minister van Binnenlandse Zaken verstrekt. De minister had hier om verzocht in zijn brief van 27 januari 1967 waarin hij goedkeuring gaf aan de concept-lijst 1966/67 met uitzondering van de opname van de heer Van Duijn en een andere persoon. De minister wenste wel nadere inlichtingen over beide personen. De BVD voldoet hieraan op 23 februari 1967. In deze brief verwijst de BVD naar het verzoek van de minister, noemt de naam van de andere persoon en verstrekt over deze persoon gegevens. Deze informatie is in het aan de heer Van Duijn verstrekte document weggelaten.

De Commissie acht het in de rede liggen dat als de minister en de secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken de nadere berichtgeving van eind februari 1967 over de heer Van Duijn noodzakelijk hadden gevonden met het oog op hun besluitvorming over de plaatsing van de heer Van Duijn op de interneringslijst 1966/67, zij de procedure van goedkeuring wel hadden aangehouden in afwachting van de nadere inlichtingen van de BVD. De definitieve lijsten waren echter al begin februari 1967 door het ministerie van Binnenlandse Zaken ontvangen en doorgestuurd. Omgekeerd kan worden opgemerkt, dat als de BVD bij nader inzien plaatsing van de heer Van Duijn op de interneringslijst 1966/67 toch van belang achtte, het in de rede had gelegen dat de dienst de definitieve lijsten niet begin februari 1967 naar het ministerie van Binnenlandse Zaken had gestuurd ter verspreiding, maar eerst de brief van 23 februari 1967, waarbij nadere informatie over de heer Van Duijn werd geleverd, op een eerder moment naar de minister had gestuurd.

3) Opmerking van de heer Van Duijn: Persoonsdossier na 1982

De heer Van Duijn merkt tijdens de nabespreking op dat uit het rapport blijkt dat er twee documenten van na 1982 in zijn persoonsdossier zitten. Met betrekking tot het document uit 1984 wordt in het rapport vermeld dat dit niet is verstrekt omdat voor de AIVD niet duidelijk was of de hierin genoemde R. van Duyn de heer Van Duijn betrof. De heer Van Duijn vindt deze reden onvoldoende. In zijn optiek had de AIVD makkelijk kunnen uitzoeken of het om zijn persoon gaat. Met betrekking tot het document uit 1989 wordt in het rapport vermeld dat het een congres was. De heer Van Duijn heeft zich afgevraagd welk congres hier wordt bedoeld en hij komt tot de conclusie dat dit een congres van de Groenen moet zijn geweest omdat hij bij zijn weten in die tijd niets anders heeft georganiseerd. De heer Van Duijn merkt op dat de AIVD dit document dan ten onrechte niet heeft verstrekt in het kader van zijn inzageverzoek dat over de Groenen ging.

Op 10 oktober heeft de heer Van Duijn hieraan toegevoegd:

'Al in mijn allereerste verzoek om kennisneming (8-10-2009) heb ik ook om alles verzocht inzake De Groenen.'

Reactie van de Commissie

De opmerkingen betreffen paragraaf 3.6. De Commissie is hier ingegaan op de samenstelling van het persoonsdossier van de heer Van Duijn na 1982 om duidelijkheid te verschaffen aan de heer Van Duijn over zijn vraag hoeveel documenten van na 1982 in zijn persoonsdossier zitten en daarmee ook over zijn vraag of hij thans nog in onderzoek bij de AIVD is. Bij bestudering van het persoonsdossier heeft de Commissie vastgesteld dat het om twee documenten gaat; een uit 1984 en een uit 1989. De AIVD heeft de vrijgave van beide documenten beoordeeld in het kader van het inzageverzoek van de heer Van Duijn van april 2009 aangaande zijn persoonsdossier. Het document uit 1984 is destijds niet vrijgegeven omdat uit de tekst van het document volgens de AIVD niet kan worden opgemaakt of het bericht over de heer Van Duijn gaat. De AIVD heeft dit niet nader onderzocht.

Gezien de opmerking van de heer Van Duijn aangaande het document uit 1984, vindt de Commissie het in de rede liggen de AIVD aan te bevelen de vrijgave van dit document opnieuw te beoordelen in het licht van zijn inzageverzoek van april 2009. Hierbij overweegt de Commissie dat het document destijds door de BVD in het persoonsdossier van de heer Van Duijn is geborgen. Deze omstandigheid had aanleiding voor de AIVD behoren te zijn het document in het kader van de behandeling van het inzageverzoek van april 2009 nader te onderzoeken toen de dienst uit de inhoud van het document niet kon afleiden of het op de aanvrager, de heer Van Duijn, betrekking heeft. De Commissie heeft de tekst van het rapport op dit punt aangepast.

De Commissie heeft het dit document uit 1989 in het kader van het onderzoek bestudeerd. In het rapport heeft de Commissie zich beperkt tot de omschrijving dat het document een congres was. Het document is in het kader van zijn inzageverzoek van april 2009 niet aan de heer Van Duijn vrijgegeven op de grond van bronbescherming van de AIVD. Deze grond ziet op de wijze waarop de informatie bij de AIVD terecht is gekomen. Als gevolg hiervan kan de Commissie in haar rapport niet nader uitweiden over de inhoud van het document. Het is een zogenoemde absolute weigeringsgrond in de zin van artikel 55, eerste lid, Wiv 2002, wat betekent dat de informatie nooit voor vrijgave in aanmerking komt, ook niet in het kader van andere inzageverzoeken. Dit houdt in dat als het document betrekking heeft op een congres van De Groenen, zoals de heer Van Duijn veronderstelt, dit document in het

kader van zijn inzageverzoek van september 2009, dat onder meer betrekking had op de bestuurlijke aangelegenheid 'De Groenen', ook niet zou zijn vrijgegeven op dezelfde grond van bronbescherming.

4) Opmerking van de heer Van Duijn: Verzamelen van gegevens

De heer Van Duijn geeft aan dat in het rapport wordt opgemerkt dat de jarenlange verzameling van informatie over zijn persoon onrechtmatig is. De heer Van Duijn kan zich vinden in deze conclusie. Hij vraagt zich echter af vanaf welk moment deze onrechtmatigheid is ontstaan. Een duidelijke uitspraak hierover ontbreekt volgens hem in paragraaf 3.6. In de slotbeschouwing wordt opgemerkt dat de verzameling van informatie over zijn persoon tenminste na de opheffing van de bewegingen van de heer van Duijn gestaakt had moeten worden. Dat is volgens de heer Van Duijn ergens in de jaren '70 gelegen. In dat geval is volgens de heer Van Duijn de titel van paragraaf 3.6 waarin het onderwerp van dossiervorming aan de orde komt niet correct, omdat de titel betrekking heeft op de inhoud van zijn persoonsdossier in de jaren '80.

Reactie van de Commissie

De Commissie gaat in paragraaf 3.6 in op de samenstelling van het persoonsdossier over de heer Van Duijn na 1982, om onduidelijkheid hierover bij de heer Van Duijn weg te nemen. In de conclusie bij die paragraaf heeft de Commissie het aangewezen geacht ten overvloede een opmerking te maken over de voortdurende verwerking (verzamelen en bewaren) van gegevens over de heer Van Duijn, zonder gebleken noodzaak daartoe. Hierbij heeft de Commissie voor ogen gehad dat het persoonsdossier nog gegevens bevat tot 1989. Het precieze moment waarop twijfel ontstaat over de noodzaak tot verdere verwerking van gegevens over de heer Van Duijn is voor de Commissie moeilijk te concretiseren, maar deze noodzaak valt volgens de Commissie in ieder geval vanaf de opheffing van de bewegingen van de heer Van Duijn te betwijfelen. Deze zinsnede had de Commissie reeds opgenomen in de slotbeschouwing in paragraaf 4, maar is naar aanleiding van de opmerking van de heer Van Duijn aan de opmerking in de conclusie van paragraaf 3.6 toegevoegd. De Commissie ziet geen aanleiding om de titel van paragraaf 3.6 te wijzigen.

Belangstelling BVD

5) Opmerking van de heer Van Duijn: Aanvang belangstelling

In het rapport staat volgens de heer Van Duijn dat de BVD pas in 1962 belangstelling voor zijn persoon toont. De heer Van Duijn voert aan dat dit al in september 1961 gebeurde. Hij vertelt dat hij destijds reageerde op een oproep voor militaire dienst, maar bij de poort werd tegengehouden door een officier met de mededeling dat hij zich weg moest scheren omdat hij 'één zak ellende' was. De heer Van Duijn geeft aan dat de BVD informatie over hem verstrekt moet hebben.

Op 10 oktober heeft de heer Van Duijn hieraan toegevoegd:

'Belangstelling BVD al in 1961. Het Maandoverzicht van de BVD bevat in december 1961 (of toch november?) een bericht over de eerste demonstratie van de aan mij gerelateerde Ban-de-Bom-groep. Het bericht gaat over de demonstratie in het Haagse ochtendverkeer tegen de atoombom op 10 november 1961. Door mij gevonden op internet (site st. Argus), nog na verschijning van mijn boek.'

Reactie van de Commissie

Deze opmerking ziet op paragraaf 3.1.2 waarin de Commissie ingaat op de aanleg van het persoonsdossier over de heer Van Duijn. Hierbij geeft de Commissie aan dat hoewel het eerste document in het persoonsdossier dateert van augustus 1962 zij het op grond van haar onderzoek niet aannemelijk acht dat de heer Van Duijn vanaf dat moment in beeld bij de BVD was. Het onderzoek wijst uit dat de aanleg van het persoonsdossier plaatsvond aan het begin van 1965 en dat vóór 1965 geen registraties over zijn persoon hebben plaatsgevonden. Uit bovenstaande opmerking van de heer Van Duijn blijkt dat de BVD belangstelling had voor de groepering Ban de Bom. De heer Van Duijn was lid van de Haagse afdeling. Het eerste document in het persoonsdossier is een zogenoemd uittreksel van een deelnemerslijst van een demonstratie van de Haagse Ban de Bom groep in juni 1962. Dit document heeft de BVD in september 1962 ontvangen van de politie Den Haag, die vanwege het orde verstorende karakter van de demonstraties aandacht voor deze groep had. Het is geborgen in het BVD dossier over Ban de Bom.

Hoewel de heer Van Duijn op de deelnemerslijst staat genoemd, acht de Commissie het aannemelijk op basis van haar onderzoek dat deze informatie destijds niet aan zijn persoon is gekoppeld omdat de BVD toen nog geen belangstelling voor zijn persoon had. Toen de heer Van Duijn vanwege zijn betrokkenheid bij het anarchisme eind 1964/begin 1965 wel de belangstelling van de BVD wekte, is de informatie over zijn betrokkenheid bij de Haagse Ban de Bom groep met terugwerkende kracht aan zijn persoon gekoppeld en in het toen aangelegde persoonsdossier geborgen. De Commissie gaat in paragraaf 3.1.2 uitgebreid in op haar bevindingen over dit onderwerp. Gezien de belangstelling van de BVD voor de Ban de Bom groepering vindt de Commissie het begrijpelijk dat hiervan melding wordt gedaan in de maandoverzichten van de dienst, die bedoeld waren om de externe partners van de BVD op de hoogte te brengen van de interessegebieden van de dienst. Het enkele feit dat de heer Van Duijn een positie in de Ban de Bom groepering had, betekent niet dat belangstelling van de BVD voor deze groep gelijk te stellen is met belangstelling voor de heer Van Duijn. Het materiaal in het archief van de BVD biedt hiervoor geen ondersteuning. De Commissie acht het dan ook niet aannemelijk dat de BVD zich vanaf september 1961 actief met de heer Van Duijn bemoeide vanwege zijn betrokkenheid bij Ban de Bom en contact met het leger over zijn persoon heeft gezocht (opmerking 'één zak ellende').

6) Opmerking van de heer Van Duijn: Centrale en sturende positie BVD

De heer Van Duijn geeft aan dat uit het rapport blijkt dat de BVD geen belangstelling voor zijn persoon had, maar de aanwezigheid van agenten bij zijn lezingen duidt volgens de heer Van Duijn op het tegendeel. Hetzelfde geldt voor het verstrekken van informatie over zijn verhuizingen door de jaren heen, zelfs nog toen de kabouterbeweging al was opgeheven, aan de BVD. De heer Van Duijn vraagt zich af waarom de politie op eigen initiatief dergelijke informatie aan de BVD zou verstrekken; hij acht het aannemelijker dat hieraan een instructie van de BVD, als centrale regisseur, ten grond lag. Een landelijke coördinatie van de BVD. Er moet volgens de heer Van Duijn een zogenoemde 'invisible hand' zijn geweest die de agenten en de politie inlichtingendiensten die deze informatie aanleverden aanstuurde. De heer Van Duijn acht het onwaarschijnlijk dat deze informatie spontaan aan de BVD is aangeleverd, zeker waar het om informatie van agenten (bronnen) gaat. De heer Van Duijn verwijst ter illustratie naar een boekje dat hij geschreven heeft en dat door de politie inlichtingendienst Utrecht naar de BVD is gestuurd. De heer Van Duijn bemerkt dat er een regisseur van dergelijke acties moet zijn geweest; een persoon of instantie die de opdracht geeft op te letten als Van Duijn een boekje schrijft en dit ter kennis van de BVD te brengen. Hieruit blijkt volgens de heer Van Duijn weer een structurele aandacht van de BVD voor zijn persoon. Ook de grote hoeveelheid informatie in het archief van de BVD over zijn persoon

getuigt volgens de heer Van Duijn van de structurele en geregisseerde belangstelling van de BVD voor hem. De heer Van Duijn acht het niet aannemelijk dat deze hoeveelheid informatie spontaan en op eigen initiatief van BVD-agenten en instanties als de groep IJzerman en de politie inlichtingendiensten is verzameld en doorgestuurd aan de BVD. Hier moet volgens de heer Van Duijn de BVD als centrale, sturende en vragende kracht achter hebben gezeten.

Op 29 oktober heeft de heer Van Duijn hieraan toegevoegd dat uit een aantal nieuw aan hem vrijgegeven documenten volgens hem duidelijk blijkt dat de BVD een structurele aandacht voor hem had en dat de BVD een sturende en centrale positie innam:

‘Doc. 1: ‘DE HAND KON WORDEN GELEGD OP’ de administratie van Provo, door een geheim agent. In de Apollobioscoop. Hier uit blijkt dat er opdracht gegeven was om Provo (de aan mij gerelateerde beweging) te observeren. Dat dit door een infiltrant gebeurde wordt ook duidelijk, want hij blijkt de administratie (na kopie ervan) terug te hebben gegeven aan een provo. Ongetwijfeld onder voorwendsel. Het stuk is afkomstig van BVD of PID.

Doc. 2-5: Rapporten over Provo waarin ik uitdrukkelijk besproken wordt. Dit zijn observaties van een infiltrant. Stuk 5 is een weergave uit een besloten vergadering waaruit blijkt dat ik destijds weinig belangstelling had voor de gesprekken over de infiltratie van BVD/geheime politie, ook al wordt dit door de agent verkeerd uitgelegd.

Doc. 6-10: Rapporten van een infiltrant over Provo. 7 gaat over een Russische vertaling van mijn ‘Oproep aan het internationale provotariaat’ (vertaling Jef Last). Dit pamflet is in de Provokelder aangetroffen, waaruit blijkt dat de infiltrant opdracht had ook heimelijk Provowerkplaatsen te betreden. In stuk 10 klaagt een infiltrant zelfs dat de Provokelder door bewaking steeds moeilijker te betreden is voor buitenstaanders.

Doc. 11: De BVD, zich bedienend van het predikaat ‘Ministerie van Binnenlandse Zaken’ geeft informatie over financiën e.d. van Provo aan de Hoofdcommissaris van de Amsterdamse politie. Hij verzoekt aan de hem informatie te zenden over hetzelfde betreffende Provo. *Dit is een duidelijk voorbeeld van een opdracht van de BVD aan de PID-Amsterdam.* Uit al deze stukken blijkt steeds een gedurige samenwerking tussen BVD en PID. Er is sprake van een structurele opdracht van de BVD aan deze PID betreffende Provo. Ook als deze *opdracht* niet met zoveel woorden wordt benoemd.

Doc. 12: Kantoren en werkplaatsen van Provo worden genoemd, met de bedoeling ze te observeren. Ook wordt uit de laatste zin duidelijk dat bij besloten besprekingen van Provo steeds een infiltrant aanwezig is.

Doc 13: Uit de laatste zin spreekt dat HBVD aan het OM informatie doorgeeft over provo’s. Zoals zo vaak. Dit weerlegt de stelling van Frits Hoekstra, de voormalige leider van het BVD-filiaal BOA in Amsterdam, die onlangs op een forum over de geheime dienst (in Rotterdam) zei dat de BVD ‘wel veel rapporten maakte over Provo, maar die vervolgens in een la liet rusten’.

Doc. 14: Weer een rapport van een infiltrant van Provo, die de sfeer van binnenuit schetst. Daarbij ook mijn positie weer eens aangeeft.’

Op 30 oktober heeft de heer Van Duijn hieraan toegevoegd:

‘Ik moet u, als vervolg op mijn brief van gisteren, nog een uitgewerkte toelichting geven op document 11, uit de serie stukken van gisteren. Dit document is bijzonder waardevol en ik dank u voor het feit dat ik dit door uw bemiddelingen ontvangen heb. Nog niet eerder had ik een geheim stuk gezien waarin de BVD zo duidelijk een opdracht verstrekt aan een PID.

Niet alleen *dat* de BVD dit doet, maar ook *hoe* is belangrijk. Het gebeurt zo ongemerkt mogelijk. Het briefhoofd van doc. 11 is een façade, dat van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. (Die titel gebruikte de BVD vaker, ook bij openbare personeelswerving via advertenties bijvoorbeeld.) Pas het adres en de in hoofdletters getypte ondertekening HET HOOFD VAN DE DIENST verraden aan de ingewijde lezer dat de brief van de BVD afkomstig is. De woordkeus voor de opdrachtverstrekking is verdekt. ‘Gaarne zal ik van u vernemen wat bij u bekend is, dan wel bij onderzoek bekend mocht worden over....’ Een camouflerende formulering waar over nagedacht is. Dit omdat de BVD aan ongewenste ogen niet wilde laten merken dat het in dit epistel gaat om een opdrachtverstrekking van de

Nederlandse geheime dienst aan een plaatselijke inlichtingendienst van de politie. Dit exemplaar van het document is, gezien het ID-stempel, ook werkelijk bij Amsterdamse ID binnengekomen. U ziet dit in de bijgevoerde serie documenten. Dat de ontvangende hoofdcommissaris en zijn inlichtingendienst heel goed hebben begrepen dat dit een BVD-opdracht was, blijkt wel uit het antwoord. Dit draagt hetzelfde kenmerknummer 825,460. Gezien de lengte - 6 pagina's - en de inhoud van het antwoord gaat het hier om een onderzoek in opdracht, door de PID. Onmiskenbaar is in het geval van document 11 de BVD hier opdrachtgever aan de PID. Gezien de schuwe stijl van de opdrachtgever mag het duidelijk zijn dat men er in het algemeen de voorkeur aan gegeven heeft deze opdrachten mondeling of telefonisch te doen. Zo is er een regelmatige opdrachtverstrekking geweest, waaruit heel veel PID-rapporten en rapportjes van analisten en infiltranten of informanten zijn ontstaan. In de zojuist door mij ontvangen 90 stukken van dhr. Bertholee tel ik al tegen de dertig van dergelijke PID-stukken; waarvan aannemelijk is dat de BVD van het merendeel ervan de (on)uitgesproken opdrachtgever van is. Het is niet expliciet per afzonderlijk PID-rapport vast te stellen of dit in opdracht van de BVD is gemaakt, maar als het om rapporten gaat die de bedoeling hebben inlichtingen over structuur, organisatie en personen te verschaffen (zoals bv. dat over het heimelijk bemachtigen van Provo-administratie), mag je er van uitgaan. Uit het bijgevoegde verslag van HBVD, PHE/KCP met de Amsterdamse hoofdcommissaris van politie van 13-12-'67 blijkt ook dat er sprake was van integratie van BOA, dat is de BVD) en de ID Amsterdam. Men werkte zeer nauw samen, zelfs vanuit hetzelfde pand. Alleen al dit gaf de BVD *tenminste* mede-verantwoordelijkheid voor het handelen van de PID-agenten. Het laatste document van bijgevoegde pdf-serie heb ik bij deze serie gevoegd omdat het een van de talloze bewijzen vormt van het feit dat de BVD zich liefst niet openlijk wilde laten kennen als mogelijke verantwoordelijke voor de plaatselijke inlichtingendienst. Het is dan ook naïef en onjuist om te stellen, zoals u in uw concept-rapport doet, dat plaatselijke agenten spontaan allerlei rapporten hebben vervaardigd over de aan mij gerelateerde bewegingen. Of spontaan aanwezig waren bij door mij te geven lezingen.'

Reactie van de Commissie

De Commissie heeft er begrip voor dat bij de heer Van Duijn, gezien de hoeveelheid informatie in zijn persoonsdossier en in dossiers van de BVD over bewegingen als provo en de kabouters, achteraf de indruk is ontstaan dat de BVD al deze informatie bewust heeft verzameld of anderen, zoals agenten of politiediensten, daartoe opdracht heeft gegeven. Uit het onderzoek van de Commissie volgt echter een genuanceerder beeld. De Commissie heeft vastgesteld dat de BVD belangstelling had voor de heer Van Duijn en zijn bewegingen. Dit heeft onder meer geresulteerd in een aanzienlijke hoeveelheid informatie in het persoonsdossier van de heer Van Duijn dat documenten bevat over een periode van 1962 tot 1989. Hierbij heeft de Commissie aangetekend dat het merendeel van de informatie dateert uit de periode 1965 t/m 1971. Een deel van de beschikbare informatie in het persoonsdossier is door eigen inspanningen van de BVD verzameld. Het is voor het merendeel informatie uit open bronnen, zoals kranten en tijdschriften. Ook is informatie over de heer Van Duijn tot de BVD gekomen via agenten van de dienst. Het is zogenoemde 'bijvangst'. Het onderzoek van de Commissie heeft niet opgeleverd dat deze agenten gericht jegens de heer Van Duijn of zijn bewegingen werden ingezet. De Commissie heeft onderzocht met welk doel deze agenten door de dienst zijn verworven en waar zij tijdens de operatie op werden gestuurd. Hierbij heeft de Commissie geen sturing of opdrachten gericht op de heer Van Duijn of zijn bewegingen (met één in het rapport benoemde uitzondering) vastgesteld. De Commissie heeft in haar rapport geconcludeerd dat zij het aannemelijk acht dat deze agenten dit op eigen initiatief deden. Daarnaast hebben de persoonlijke omstandigheden, zoals functie en interesses, van de agenten in de optiek van de Commissie een belangrijke rol gespeeld bij het aangaan en onderhouden van het contact.

Verder is de Commissie gebleken dat een deel van de informatie in de BVD-dossiers afkomstig is van buiten de BVD. Hierbij kan worden gedacht aan politiediensten. Zoals in het rapport aan de orde komt, werden bewegingen als Ban de Bom, provo en de kabouters en daarmee de leden ervan, zoals de heer Van Duijn, indertijd gezien als een bedreiging van de openbare orde. Dit maakt het aannemelijk dat de plaatselijke politiediensten informatie verzamelden en onderling deelden. Hierbij werd ook informatie aan de BVD ter beschikking gesteld. De politie kon op eigen initiatief informatie waarvan zij het vermoeden had dat de dienst daarin geïnteresseerd was aan de BVD ter beschikking stellen. De maandoverzichten van de BVD gaven externe partijen, zoals de politie, inzicht in de interessegebieden van de dienst. De bewegingen van de heer Van Duijn, zoals provo en de kabouters, genoten wel belangstelling van de BVD. Uit het onderzoek heeft de Commissie geen aanwijzingen dat de BVD politiediensten gestuurd heeft op het verzamelen en leveren van informatie over de heer Van Duijn en zijn bewegingen. De Commissie heeft in het persoonsdossier van de heer Van Duijn en andere dossiers wel enkele aanwijzingen gezien dat de BVD zelf, in de opmars van provo, een aantal keer aanwezige informatie over de heer Van Duijn of over provo bij politie of Justitie heeft opgevraagd. De Commissie heeft in haar onderzoek geen aanwijzingen gevonden voor de door de heer Van Duijn veronderstelde centrale, sturende en regisserende rol van de BVD ten aanzien van zijn persoon en bewegingen.

De Commissie heeft van de door de heer Van Duijn genoemde documenten in het kader van haar onderzoek reeds kennis genomen. De bevindingen en conclusies van de Commissie in het rapport zijn mede op deze documenten gestoeld. De Commissie ziet daarom geen aanleiding hier op de individuele documenten te reageren.

7) Opmerking van de heer Van Duijn: Normstellingen van de BVD

Op 10 oktober heeft de heer Van Duijn met betrekking tot de normstellingen van de BVD (paragraaf 3.1.2) het volgende opgemerkt:

'Normstellingen BVD t.a.v. Provo, 22-5-1967. Het feit dat deze normstellingen enkele dagen vóór de opheffing van Provo - waarvan de BVD op de hoogte moet zijn geweest - zijn opgesteld is bevreemdend. Wat heeft het voor zin dergelijke normstellingen te produceren als de race al gelopen is.'

Reactie van de Commissie

Deze opmerking heeft betrekking op paragraaf 3.1.1. De Commissie komt hier onder meer tot de conclusie dat geen aanwijzingen bestaan ter onderbouwing van de stelling van de heer Van Duijn dat de BVD met het opstellen van de interne normstellingen achteraf een rechtvaardiging probeerde te geven voor de ongerechtvaardigde aandacht voor provo en de leden ervan, zoals de heer Van Duijn. De Commissie acht de zienswijze van de heer Van Duijn niet aannemelijk. De heer Van Duijn repliceert met bovengenoemde opmerking.

Uit het document interne normstelling van de BVD van mei 1967 volgt dat het is opgesteld om duidelijkheid te verschaffen over het begrip 'extremistische stroming' in het Koninklijk Besluit van 1949. Naar het oordeel van de Commissie wordt in dit document een reeds langer bestaande ontwikkeling binnen de BVD vastgelegd. De interne normstelling beperkt zich niet tot provo, maar bestrijkt het gehele terrein van extremistische en extreme stromingen en tussenliggende grijze gebieden, zoals nieuwe groeperingen op het gebied van jongeren- en jeugd-radicalisme. Naast provo worden ook andere organisaties in het document genoemd. In het rapport van de Commissie gaat de aandacht echter uit naar provo en is op deze groepering ingezoomd. De Commissie is van oordeel dat het rapport op dit punt voldoende duidelijk is.

8) Opmerking van de heer Van Duijn: Verantwoordelijkheid BVD

De heer Van Duijn merkt tijdens de nabespreking op dat in het rapport staat dat twee voormalige medewerkers van de groep IJzerman hebben verklaard dat in de kabouterbeweging door politieagenten van de groep IJzerman is geïnfiltrerd. Volgens de heer Van Duijn is dan sprake van de inzet van een bijzonder inlichtingenmiddel. In het rapport wordt aangegeven dat de groep IJzerman niet werd aangestuurd door de BVD, maar de heer Van Duijn is van mening dat de (activiteiten van de) groep IJzerman onder de verantwoordelijkheid van de BVD viel(en). Hetzelfde geldt voor de (activiteiten van de) ID Amsterdam. Naar de heer Van Duijn aangeeft, droeg de BVD wettelijke verantwoordelijkheid voor het gehele inlichtingennetwerk in Nederland, dus voor zowel de groep IJzerman als de politie inlichtingendiensten. De heer Van Duijn geeft aan dat in het rapport wel wordt ingegaan op de aansturing van de BVD, maar dat de verantwoordelijkheid van de BVD onderbelicht blijft.

De heer Van Duijn geeft ook aan dat in het rapport de relatie tussen de BVD en de politie inlichtingendiensten, waaronder de ID Amsterdam, wordt beschreven onder de noemer 'externe relaties'. Volgens de heer Van Duijn maakten de politie inlichtingendiensten onderdeel uit van de BVD. Medewerkers van de politie inlichtingendiensten hadden volgens hem ook de status van BVD-ambtenaar.

Reactie van de Commissie

Deze opmerkingen betreffen paragraaf 3.3.3. In deze paragraaf gaat de Commissie nader in op de verhouding tussen de BVD, zijn Amsterdamse subafdeling BOA, de Inlichtingendienst van de voormalige gemeentepolitie Amsterdam (ID Amsterdam) en de groep IJzerman van de voormalige gemeentepolitie Amsterdam. Anders dan de heer van Duijn veronderstelt, viel de groep IJzerman niet onder de verantwoordelijkheid van de BVD. De groep IJzerman bestond uit politieagenten en maakte officieel deel uit van de voormalige gemeentepolitie Amsterdam, al bleek de groep in de praktijk weinig tot geen aansturing vanuit het politiekorps te krijgen. De aanleiding voor de oprichting van de groep was gelegen in een dringende behoefte van de Amsterdamse politie aan voorinformatie (inlichtingen) over openbareordeverstoringen. Hiertoe infiltreerde de politieagenten van de groep in allerhande groeperingen in Amsterdam. Uit het onderzoek van de Commissie volgt dat de BVD geen betrokkenheid of verantwoordelijkheid droeg voor de activiteiten van de groep IJzerman. Naar het oordeel van de Commissie is hier dus geen sprake van de toepassing van een bijzondere bevoegdheid in de zin van de Wiv 2002.

De gemeentepolitie Amsterdam beschikte in die tijd ook over een andere inlichtingendienst, de ID Amsterdam. Anders dan de heer Van Duijn veronderstelt, was ook deze dienst onderdeel van het gemeentelijke politiekorps en niet van de BVD. De dienst had echter wel twee gescheiden taken. Enerzijds voorzag deze dienst de geüniformeerde politie van informatie op het gebied van openbare orde en veiligheid. Anderzijds verrichtte de dienst bepaalde werkzaamheden voor de BVD. Hiertoe stond de ID Amsterdam in nauw contact met BOA, een sectie van de BVD die in Amsterdam operationele activiteiten uitvoerde. De afbakening van aandachtsgebieden en werkzaamheden tussen BOA (BVD) en de ID Amsterdam - ter uitvoering van de taakgebieden van de BVD zoals vastgelegd in het Koninklijk Besluit van 1949 - waren schriftelijk vastgelegd. De ID Amsterdam verrichtte werkzaamheden op het terrein van de B-sfeer (met name communisme) en C-sfeer (contraspionage). Voor zover de ID Amsterdam operationele activiteiten uitvoerde voor de

BVD, viel de dienst onder de verantwoordelijkheid van de BVD (minister van Binnenlandse Zaken). Voor zover de ID Amsterdam activiteiten ontplooid op het terrein van de openbare orde, droeg de korpsleiding (burgemeester) verantwoordelijkheid. In het kader van dit onderzoek heeft de Commissie geen aanwijzingen van verantwoordelijkheid van de BVD voor bepaalde activiteiten van de ID Amsterdam ten aanzien van de heer Van Duijn of zijn bewegingen.

De Commissie acht bovenstaande afdoende duidelijk in het rapport tot uiting komen en ziet dan ook geen aanleiding haar rapport in het licht van de opmerkingen van de heer Van Duijn aan te passen.

9) Opmerking van de heer Van Duijn: Verslagen kabouterbeweging

De heer Van Duijn geeft aan dat uit het rapport blijkt dat de werkzaamheden van de groep IJzerman niet waren gericht op zijn persoon. Verder wordt in het rapport verondersteld dat de verslagen over de kaboutervergaderingen die afkomstig zijn van nr. 13 niet afkomstig zijn van de groep IJzerman. De heer Van Duijn geeft aan dat deze verslagen ofwel afkomstig moeten zijn van de groep IJzerman of van de ID Amsterdam. Hij acht de BVD als opsteller van de verslagen niet aannemelijk. Hij acht het ook mogelijk dat de politieagenten van de groep IJzerman die in de kabouterbeweging waren geïnfiltrerd hun bevindingen doorbelden aan de ID Amsterdam. Hier plaatst hij de volgende opmerkingen:

- Een aantal verslagen is niet afkomstig van nr. 13. Hij vraagt zich af van wie deze verslagen dan wel afkomstig zijn.
- De aanwezigheid van de hoeveelheid verslagen duidt volgens de heer Van Duijn op een systematische belangstelling, niet alleen voor de kabouterbeweging, maar ook voor zijn persoon, want in veel van de verslagen wordt zijn naam genoemd of wat hij heeft gezegd of gedaan, bv. melding van reisbewegingen of veronderstelde politieke opvattingen.
- De heer Van Duijn vindt dat moet worden vastgesteld van wie de verslagen van nr. 13 afkomstig zijn. Nu wordt geen duidelijke conclusie hieromtrent in het rapport getrokken. Hij vraagt zich af waarom niet duidelijk in het rapport wordt gesteld dat de verslagen van nr. 13 afkomstig zijn van de ID Amsterdam.

Op 10 oktober heeft de heer Van Duijn hieraan het volgende toegevoegd:

‘De herkomst van de talrijke verslagen over de Kabouterbeweging (volksvergaderingen, interdepartementale vergaderingen) moet achterhaalbaar zijn. Er kan geen sprake zijn van een spook-inlichtingendienst. Infiltranten in de Kabouterbeweging zijn immers met naam en toenaam bekend.

Ditzelfde geldt voor de verslagen van de Kabouterpartij in Utrecht die in de TK-verkiezingen meedeed, volgens alle regels van het democratische spel en ook door de BVD niet als extremistisch bestempeld is.’

Reactie van de Commissie

De opmerkingen hebben betrekking op paragraaf 3.3.3. De Commissie maakt in deze paragraaf melding van de door de heer Van Duijn genoemde verslagen van kabouterbijeenkomsten. De Commissie is het met de heer Van Duijn eens dat het niet aannemelijk is dat de verslagen zijn opgesteld door de BVD. De Commissie merkt in het rapport op dat de verslagen allemaal op dezelfde wijze zijn opgemaakt en ondertekend met ‘nr. 13’. Elke inlichtingendienst had een eigen nummer. Nr. 13 verwees naar de Inlichtingendienst van de voormalige gemeentepolitie Amsterdam. De Commissie merkt op dat haar is opgevallen dat in enkele verslagen die aan de heer Van Duijn zijn vrijgegeven, onderaan het verslag de ondertekening met ‘nr. 13’ is gewit. Hierdoor kan bij de heer Van

Duijn de indruk zijn ontstaan dat enkele van de genoemde verslagen niet afkomstig zijn van 'nr. 13'. De Commissie heeft echter vastgesteld dat alle verslagen van deze soort die in het persoonsdossier aanwezig zijn, ondertekend zijn met nr. 13.

Voor wat betreft de vraag of de verslagen door de ID Amsterdam in opdracht van de BVD zijn opgesteld, heeft de Commissie geoordeeld dat, hoewel de ID Amsterdam ook bepaalde werkzaamheden voor de BVD verrichtte, zij het niet aannemelijk acht dat de ID Amsterdam inzet ten aanzien van de kabouterbeweging zou hebben uitgevoerd voor de BVD. Gezien het gestelde in paragraaf 3.1.3 van het rapport sluit de Commissie uit dat de kabouterbeweging viel onder het taakgebied van de BVD, met name voor wat betreft de toepassing van bijzondere bevoegdheden. De (operationele) werkzaamheden van de ID Amsterdam voor de BVD dienden te vallen binnen de afspraken die daarover ter uitvoering van het Koninklijk Besluit 1949 tussen de BVD (minister) en de politie (burgemeester) in 1956 waren gemaakt. De Commissie acht het, gezien de taak van de ID Amsterdam ook op het terrein van openbare orde voor de toenmalige gemeentepolitie Amsterdam, niet onaannemelijk dat de ID Amsterdam zelf inzet heeft gepleegd ten aanzien van de kabouterbeweging. De Commissie is van mening dat haar rapport voor wat betreft dit onderwerp voldoende duidelijk is en geen aanpassing behoeft.

Bijzondere bevoegdheden

10) Opmerking van de heer Van Duijn: Inzet bijzondere inlichtingenmiddelen

De heer Van Duijn merkt op dat in het rapport wordt vermeld dat de BVD heeft besloten geen bijzondere bevoegdheden in te zetten tegen zijn persoon. Hij vraagt zich af welk document hieraan ten grondslag ligt.

De heer Van Duijn geeft aan dat in het rapport wordt vermeld dat een eenmalige sturing van een BVD-agent op een bepaalde provo-gebeurtenis is onderkend. De heer Van Duijn vermoedt dat het hier gaat om het provoconcilie in november 1966 te Borgharen. In het rapport wordt opgemerkt dat in het verslag van de agent van deze gebeurtenis geen informatie over de heer Van Duijn is opgenomen, maar de heer Van Duijn acht dit niet correct. Hij merkt op dat hij destijds een uitspraak tegen een Duitse journalist deed over betaling voor opnames, die volgens hem in het verslag van de bijeenkomst is opgenomen.

Op 10 oktober heeft de heer Van Duijn hieraan toegevoegd:

'Provoconcilie Borgharen. Uit de aanbiedingsbrief van de BVD-directie (8-12-'66) aan de minister blijkt dat de betreffende agent op pad gestuurd is met de opdracht om te infiltreren en te observeren. Dit is het bewijs van de inzet van een bijzonder middel jegens een aan mij gerelateerde beweging. Het verslag van de agent bevat bovendien ook observaties over mijn persoon. O.m. bevat het verslag al op pg. 1 een uitgebreide weergave van de inleiding die ik gehouden heb (waarbij ook mijn naam). Bovendien is er het bericht over de betaling die ik van Duitse TV-journalisten zou hebben gevraagd.'

Reactie van de Commissie

In paragraaf 3.1.2 gaat de Commissie in op het beleid en de zienswijze van de BVD ten aanzien van provo en de heer Van Duijn. In de conclusie bij deze paragraaf merkt de Commissie op dat de BVD naar de destijds geldende maatstaven terecht aandacht voor de provobeweging en de heer Van Duijn heeft gehad. Een legitimatie hiervoor acht de Commissie aanwezig in de naar die tijd anarchistische grondslag van provo als beweging, het radicaliserende karakter van provoactiviteiten en -uitlatingen, het revolutionaire

gedachtegoed dat werd aangehangen, waarbij nieuwe maatschappelijke verhoudingen, en mogelijk zelfs een andere rechtsorde, werden nagestreefd, en bepaalde op geweld gerichte uitlatingen van de heer Van Duijn. Hierbij heeft de Commissie opgemerkt dat de BVD zichzelf in dat verband bepaalde beperkingen oplegde in het licht van zijn specifieke taakopdracht.

Volgens deze zelf opgelegde normen, zoals vastgelegd in de interne normstelling van de BVD van mei 1967 en besproken met de minister en SG van Binnenlandse Zaken in april 1967, viel de provobeweging volgens de BVD buiten zijn werkterrein, omdat een duidelijke politieke doelstelling ontbrak. Volgens de BVD vormde het optreden van de provo's wel aanleiding enige activiteit te bedrijven, maar deze moest binnen enge grenzen worden gehouden. Hierbij overwoog de dienst dat het zich pas operationeel op de groepering kon richten, als er ten minste een samenhang met een geheime activiteit van een politieke strekking was. Uit het dossieronderzoek leidt de Commissie af dat van heimelijke politieke activiteiten naar het oordeel van de BVD geen sprake was. De Commissie heeft op grond van haar onderzoek verder geen aanwijzingen dat de BVD buiten deze zelf opgelegde grenzen is getreden. Naar aanleiding van de opmerking van de heer Van Duijn heeft de Commissie haar conclusie in paragraaf 3.1.2 op dit punt verduidelijkt.

In paragraaf 3.2 heeft de Commissie uitvoerig verslag gedaan van haar bevindingen ten aanzien van de vraag naar de inzet van bijzondere inlichtingenmiddelen om informatie over de heer Van Duijn te verzamelen. Hierbij komt de Commissie tot de conclusie dat geen bijzondere inlichtingenmiddelen jegens de heer Van Duijn zijn ingezet. De Commissie heeft in haar onderzoek meerdere agentenoperaties uitvoerig bestudeerd. Zoals de heer Van Duijn aangeeft, heeft zij bij één operatie een eenmalige opdracht aan de agent om een provo-gebeurtenis bij te wonen en verslag hiervan te doen, onderkend. De Commissie heeft de opdracht aan de agent en de verslaglegging van de agent bestudeerd om vast te stellen of hiermee werd beoogd gericht informatie over de heer Van Duijn te verzamelen. Daarvan was naar het oordeel van de Commissie geen sprake.

De heer Van Duijn veronderstelt dat de gebeurtenis waarover hier wordt gesproken, het provoconcilie in november 1966 te Borgharen is. De Commissie kan met het oog op bronbescherming van de BVD/AIVD hierover geen uitspraak doen. De heer Van Duijn geeft aan dat hij in het kader van een inzageverzoek een rapport van de BVD over het provoconcilie heeft ontvangen. Uit het rapport leidt de heer Van Duijn af dat een agent van de BVD is ingezet en dat dus sprake is van de inzet van een bijzonder inlichtingenmiddel jegens provo. Ook wordt melding gemaakt van een door de heer Van Duijn gehouden inleiding en ook van een bepaalde opmerking van hem. De Commissie is bekend met dit rapport. Het onderzoek van de Commissie heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat hiervoor een bijzonder inlichtingenmiddel (agent) is ingezet. Het concilie was deels openbaar. Zelfs van het besloten gedeelte kan de informatie op eigen initiatief door een van de deelnemers zijn verstrekt. Verder overweegt de Commissie dat het rapport een verslag van het verloop en de inhoud van het gehele concilie is waarbij de heer Van Duijn als een van de aanwezigen aan de orde komt.

Geweldgebruik

11) Opmerkingen van de heer Van Duijn: Voorstander geweld

De heer Van Duijn is van mening dat in het rapport ten onrechte door de Commissie de indruk wordt gewekt dat het een feit is dat de heer Van Duijn een voorstander van geweld

was. Hierbij vergeet de Commissie volgens de heer Van Duijn te nuanceren dat het geweldgebruik dat hij voorstond ludiek en satirisch van aard was omdat van daadwerkelijk geweldgebruik van zijn kant nooit is gebleken. Hij verwijst ter illustratie naar de brochure van anarchisten over het vervaardigen van bommen. Dat was spelen met het thema; het was geen serieuze oproep tot geweldgebruik. Volgens de heer Van Duijn rechtvaardigde de BVD haar activiteiten jegens hem met een beroep op zijn gewelddadige karakter. De heer Van Duijn geeft aan dat hij nooit geweld heeft gebruikt. Ook de minister van Justitie heeft dat in 1966 vastgesteld. Dat was in de hoogtijdagen van provo. De heer Van Duijn geeft aan dat het dus geen feit is dat hij een voorstander van geweld was. Hij merkt op dat hij hoogstens even die indruk heeft gewekt, maar al snel werd duidelijk dat dit niet echt was.

Reactie van de Commissie

De opmerking ziet op paragraaf 3.1.2. In deze paragraaf maakt de Commissie inzichtelijk welke mate van belangstelling de BVD voor de heer Van Duijn en provo had en welk materiaal destijds ten grondslag lag aan de beeldvorming van de BVD over de heer Van Duijn. Zoals uit het onderzoek blijkt kan uit de eigen uitlatingen van de heer Van Duijn in die tijd worden afgeleid dat hij geweldgebruik niet afwees. De Commissie geeft in deze paragraaf geen blijk van haar eigen opvatting ten aanzien van de uitlatingen van de heer Van Duijn. De Commissie geeft een overzicht van de ontwikkeling in de zienswijze van de BVD. Hierbij maakt zij melding dat de BVD na verloop van tijd oog had voor het geweldloze karakter van de activiteiten van provo. Dat de heer Van Duijn nooit daadwerkelijk geweld heeft gebruikt, komt naar het oordeel van de Commissie verder tot uitdrukking in de beperkte invulling die de BVD aan zijn belangstelling voor de heer Van Duijn gaf, zoals het niet overgaan tot de inzet van bijzondere bevoegdheden om informatie te verzamelen. De Commissie ziet geen aanleiding het rapport op dit punt aan te passen.

Ontvoering

12) Opmerking van de heer Van Duijn: Daders ontvoering

De heer Van Duijn merkt op dat de Commissie in het rapport aangeeft dat het niet aannemelijk is dat de BVD op enig moment op de hoogte was van de identiteit van de daders van zijn ontvoering. De heer Van Duijn vindt deze conclusie te stellig, nu een van de daders (Baank) zelf in een televisieprogramma in 2005 heeft bekend dat hij achter de ontvoering zat. Bovendien heeft Max Lewin tijdens zijn verhoor midden jaren '70 Baank als dader van de ontvoering aangewezen. Dus op een bepaald moment kon de BVD/AIVD weten wie de dader was.

Verder vraagt de heer Van Duijn zich af of de Commissie de dader(s) van de ontvoering in haar onderzoek heeft betrokken. Hij noemt als daders of betrokkenen bij de ontvoering Baank, Koster en Lewin. Baank heeft volgens de heer Van Duijn in 2005 in het televisieprogramma *Andere Tijden* bekend. De heer Van Duijn wijst Koster aan als dader op grond van eigen waarneming; hij heeft nooit zelf bekend. Lewin heeft tijdens zijn verhoor midden jaren '70 Baank als dader van de ontvoering genoemd. Hij veronderstelt dat de BVD dossiers over deze personen bijhield.

De heer Van Duijn merkt op dat in het rapport staat vermeld dat de documenten in het archief van de BVD over de ontvoering niet zijn vrijgegeven met het oog op de bescherming van de privacy van derden. Volgens de heer Van Duijn is in de rechtszaak over de vrijgave van deze documenten aan de orde gekomen dat deze documenten niet zijn vrijgegeven met

een beroep op bronbescherming. De heer Van Duijn geeft aan dat hier sprake is van een tegenstrijdigheid in het rapport.

De heer Van Duijn acht het onwaarschijnlijk dat de BVD geen informatie over de plannen voor zijn ontvoering of de uitvoering ervan had, terwijl hij stelt structureel geobserveerd te zijn door de groep IJzerman en de ID Amsterdam, onder de verantwoordelijkheid van de BVD, en dat hij een structurele belangstelling van de BVD genoot.

Op 10 oktober heeft de heer Van Duijn hieraan toegevoegd:

‘Wanneer alleen archivariissen van de AIVD het BVD-archief onderzocht hebben op sporen van de ontvoering staat dit gelijk aan het door de verdachte zelf onderzoek te laten doen en het resultaat van zijn onderzoek als de waarheid te aanvaarden.

Het is opmerkelijk en verdacht dat de BVD, die voortdurend interesse toont voor mijn persoon en bewegingen, plotseling geen enkele moeite lijkt te doen om informatie te vergaren omtrent de ontvoering van deze volksvertegenwoordiger. Hoewel die informatie gemakkelijk verkrijgbaar was voor een professionele geheime dienst. Er is hier minstens sprake van taakverzuim.’

Reactie van de Commissie

De opmerkingen hebben betrekking op paragraaf 3.5. De Commissie kan instemmen met de opmerking van de heer Van Duijn dat haar conclusie dat het niet aannemelijk is dat de BVD ‘op enig moment’ op de hoogte was van de identiteit van de daders van zijn ontvoering te stellig geformuleerd is. De Commissie heeft het rapport op dit punt aangepast. Dit laat onverlet het oordeel van de Commissie dat geen aanwijzingen zijn gevonden voor enige betrokkenheid of initiatief van de BVD ten aanzien van de ontvoering van de heer Van Duijn dan wel wetenschap van de BVD van de voorbereiding en uitvoering van de ontvoering. De Commissie heeft verder geen aanwijzingen dat de BVD destijds op de hoogte was van de identiteit van de daders en dus ook niet dat de BVD niet bereid was deze informatie te delen met de opsporings- en vervolgingsautoriteiten.

De Commissie is van oordeel dat, anders dan de heer van Duijn veronderstelt, hij niet (stelselmatig) door de BVD werd gevolgd of in de gaten gehouden. De Commissie heeft in paragraaf 3.1 uiteengezet dat de BVD wel belangstelling voor de heer Van Duijn had, maar dat deze belangstelling vooral een administratieve invulling kreeg, in de zin dat openbare bronnen (kranten en tijdschriften) werden nagekeken, dat publicaties werden verzameld en dat af en toe een politiedienst werd bevraagd. Tot een operationele invulling (inzet van bijzondere inlichtingenmiddelen) kwam het echter niet. De Commissie heeft in haar onderzoek naar de ontvoering ook de (vermeende) daders betrokken. Het onderzoek heeft op dit punt geen relevante informatie in relatie tot de ontvoering opgeleverd. De Commissie heeft in het rapport verduidelijkt dat ook de (vermeende) daders in het onderzoek zijn betrokken.

Met betrekking tot de door de heer Van Duijn geconstateerde tegenstrijdigheid, verwijst de Commissie naar paragraaf 3.5 waarin zij toelicht dat de processen-verbaal van de politie over de ontvoering aanvankelijk door de BVD niet waren vrijgegeven in het kader van een inzageverzoek van de heer Van Duijn vanwege bronbescherming. Deze grond ziet op bescherming van de wijze waarop de informatie tot de AIVD is gekomen. In dit geval was de informatie afkomstig van de politie. Zoals ook uit de rechterlijke uitspraak blijkt, had de AIVD de politie ten onrechte aangemerkt als bron die bescherming toekwam. Op last van de rechter werden de documenten opnieuw beoordeeld op vrijgave. Bij deze hernieuwde beoordeling heeft de AIVD besloten tot vrijgave van de documenten, met uitzondering van

informatie die betrekking heeft op de privacy van derden. Naar het oordeel van de Commissie is er geen sprake van een tegenstrijdigheid in het rapport.

De Commissie geeft in paragraaf 2.2 inzicht in de gehanteerde onderzoeksmethodiek. Hierbij gaat zij in op het doorzoeken van het archief. Daarbij deden zich, vanwege de omvang en inrichting van het archief van de AIVD en zijn voorgangers, bepaalde uitdagingen voor, waardoor het voor de Commissie niet mogelijk was zonder de jarenlange kennis en ervaring van de archivariissen van de AIVD naar relevante documenten te zoeken. De Commissie heeft daarom met behulp van de archivariissen van de AIVD uitvoering gegeven aan haar onderzoek, maar hierbij wel een sturende rol ingenomen. Dit houdt in dat de Commissie heeft bepaald en aangestuurd welke (vervolg)zoekslagen moesten worden uitgevoerd, en daarbij zo veel als mogelijk heeft meegekeken met de uitvoering ervan in de systemen en in het archief van de dienst. Deze methode heeft de Commissie ook gehanteerd bij het onderzoek naar de ontvoering van de heer Van Duijn. Daarom kan naar het oordeel van de Commissie gesteld worden dat de Commissie een leidende en sturende rol heeft gehad bij de uitvoering van het onderzoek. De archivariissen van de AIVD hebben hierbij vanwege hun deskundigheid en ervaring assistentie verleend.

Voor wat betreft het vervolg van de opmerking, valt het de Commissie op dat de heer Van Duijn eerst de BVD/AIVD verwijt dat de dienst informatie had over (de plannen tot) de ontvoering of zelfs de hand heeft gehad in de ontvoering, maar deze informatie heeft achtergehouden. Nu echter uit het onderzoek van de Commissie blijkt dat de BVD niet (vooraf) beschikte over dergelijke informatie dan wel de hand heeft gehad in de ontvoering, acht de heer Van Duijn dat de BVD wel over deze informatie had behoren te beschikken en dat sprake is van taakverzuim van de BVD. De Commissie kan met deze redenering niet meegaan.